

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İSLAM TARİHİ VE SANATLARI
ANABİLİM DALI

OSMANLI TARİH YAZICILIĞINDA TÜRKMEN
HANEDANLARI: “AKKOYUNLULAR VE
KARAKOYUNLULAR”

Yüksek Lisans Tezi

Subhana ABBASLI

Ankara-2019

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İSLAM TARİHİ VE SANATLARI
ANABİLİM DALI

OSMANLI TARİH YAZICILIĞINDA TÜRKMEN
HANEDANLARI “AKKOYUNLULAR VE
KARAKOYUNLULAR”

Yüksek Lisans Tezi

Subhana Abbashı

TEZ DANIŞMANI:
PROF. DR. SEYFETTİN ERŞEHİN

Ankara-2019

TEŞEKKÜR

Tez çalışmamın her aşamasında değerli katkı ve eleştirileriyle yol gösteren, sabırla beni çalışmaya teşvik eden ve güven veren değerli danışmanım Sayın Prof. Dr. Seyfettin Erşahin'e teşekkürü bir borç bilirim. Aynı zamanda akademik hayatta yetişmemizde emeği geçen Yüksek Lisans derslerinde değerli fikirlerinden yaralandığım Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi İşlam Tarihi Bölümü'nde bulunan hocalarıma teşekkür ederim.

Yanımda olmasalar bile bana her zaman güvenen ve destekleyen anneme ve babama teşekkür etmek isterim. Diğer bir teşekkürüm her zaman yanımda olan ve beni motive eden arkadaşlarıma olacaktır.

Türkiye'ye geldiğim günden beni yalnız bırakmayan, bütün zorlukları aşacağıma ve başaracağıma inandıran Narmin Mirzayeva'ya çok içten teşekkürlerimi arz ederim. İlk ders günümden bugüne kadar beni yalnız bırakmayan, tezimi başarıyla tamamlayacağıma inandıran, bıkmadan usanmadan tezimi defalarca okuyan Arş. Gör. Tuğba şahbaz'a canı gönülden teşekkür ederim.

Son olarak burslu Yüksek Lisans yapma şansını bana tanıyan Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı'na minnettarlık duymayı kendime borç bilirim. Bir başka teşekkürüm ise iki sene boyunca her sıkıntıda yanımda olan değerli arkadaşlarım Shalala Asadova, Zlfera İmasheva ve Emre Tıraş'a olacaktır. Ankara'da bulunduğum iki sene de ilmi hayatıma katkısı olan ve yanımda olan herkese teşekkür ederim.

Subhana Abbaslı

İÇİNDEKİLER

| | |
|---|-----|
| TEŞEKKÜR..... | iv |
| KISALTMALAR..... | vii |
| GİRİŞ..... | 1 |
| 1. Araştırmanın Konusu ve Amacı..... | 1 |
| 2. Araştırmanın Kaynakları..... | 3 |
| 2. 1. Osmanlı Vekayinameleri | 3 |
| 2.1. Çağdaş Eser ve Araştırmalar | 9 |
| 3. Akkoyunlu Devleti (1340-1501) | 11 |
| 4. Karakoyunlu Devleti (1352-1469)..... | 16 |
| 5. Türkmen Kavramı..... | 20 |

I. BÖLÜM

1. AKKOYUNLU VE KARAKOYUNLULAR'IN TARİH SAHNESİNE

ÇIKIŞLARI

| | |
|--------------------------------------|----|
| 1.1. Akkoyunlular | 26 |
| 1.1.1. Akkoyunlu Adı | 26 |
| 1. 1. 2. Akkoyunluların Menşei | 31 |
| 1.2. Karakoyunlular..... | 33 |
| 1.2. 1. Karakoyunlu Adı..... | 34 |

| | |
|---|----|
| 1. 2. 2. Karakoyunluların Menşei..... | 36 |
| 1. 3. Akkoyunlu ve Karakoyunlu Devletlerinin Kurulduğu Coğrafya | 37 |

II. BÖLÜM

2. AKKOYUNLU VE KARAKOYUNLU DEVLETLERİNİN BÖLGE DEVLETLERİ İLE İLİŞKİLERİ

| | |
|---|----|
| 2.1. Akkoyunlu-Osmanlı İlişkileri | 40 |
| 2.1.1. Uzun Hasan Dönemine Kadar Olan İlişkiler..... | 40 |
| 2.1.2. Uzun Hasan-Fatih Sultan Mehmed İlişkisi..... | 44 |
| 2. 1. 3. II. Sultan Bayezid Dönemi İlişkileri (1481-1512) | 60 |
| 2. 2. Karakoyunlu-Osmanlı İlişkileri | 66 |
| 2. 3. Akkoyunlu-Timurlu İlişkileri | 70 |
| 2. 4. Karakoyunlu-Timurlu İlişkileri | 72 |
| 2. 5. Akkoyunlu-Karakoyunlu İlişkileri..... | 78 |
| SONUÇ | 84 |
| KAYNAKÇA..... | 88 |
| ÖZET | 95 |
| ABSTRACT | 96 |
| EKLER | 97 |

KISALTMALAR

| | |
|--------|---|
| DÍA. | : Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi |
| DTCF. | : Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi |
| DGBİT. | : Doğuştan Günümüze Büyük İslam Tarihi |
| EÜEF. | : Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi |
| MEB. | : Milli Eğitim Bakanlığı |
| TTK. | : Türk Tarih Kurumu |
| S. | : Sayı |
| Yay. | : Yayınları |

GİRİŞ

1. Araştırmanın Konusu ve Amacı

Araştırmamızın konusu “Osmanlı Tarih Yazıcılığında Türkmen Hanedanları Akkoyunlular ve Karakoyunlular”dır. Tezimizde bu Türkmen hanedanlarını, Osmanlı kaynaklarına göre inceledik. Moğol istilası sadece Türk-İslam Tarihi değil dünya tarihinde de bir dönüm noktasıdır. Bu istilaya Türkmenler büyük direniş göstermişler, istila sonrasında da direniş mücadelesi vermişlerdir.

XIII. yüzyıllarda Orta Asya (Türkistan), İran coğrafyası Moğol baskısına maruz kaldı. Bu nedenle Moğolların önünden kaçmak zorunda kalan halk kitlelerinin Anadolu’ya doğru akınları başlamıştır. Moğol istilası, Harezmsahlar Devleti’nin kalıntılarıyla birlikte Oğuz, yani Türkmen boylarının bir kısmını Moğol istilasına karşı mücadele içerisinde olan Selçuklu Devleti’ne sığınmaya sevk etti. Bu türkmen boyları moğol kontrolündeki merkez şehirlerde hoş karşılanmasalar da, uçlarda iyi kabul gördüler. Çünkü Bizans Devleti’ne yönelik seferler Türkmen boyları tarafından gerçekleştiriliyordu. Bizans imparatorluğu türkmen ordusu karşısında fazla direniş göstermeyerek siyasetinin ağırlık merkezini batıya doğru yönlendirdi. Bu Türkmen boyları uçlarda büyük başarılar elde etmişlerdi. Anadolu Selçuklu Devleti’nin tarih sahnesinden çekilmesinden hareketle XIV. yüzyılda Anadolu’da ortaya çıkan birtakım siyasi kuruluşlar bu bölgelerde kurulmuştur.

Bu tarzda kurulan beyliklere Germiyan, Menteşe, Aydın, Karamanoğulları, Osmanoğulları bir örnektir. Bu kuruluşlarının ardından beylikler İlhanlılar’la aralarındaki çekişmelerden dolayı buhranlı dönemler geçirmişlerdir. Fakat İlhanlı egemenliğinin çöküşü ile beylikler üzerindeki Moğol baskısı kalkmıştır.

İlhanlı hakimiyetinin çöküşünün ardından mevcut Anadolu Beylikleri hakimiyet davası içerisinde yer aldılar. Osmanlı beyliği güçlendikçe diğer beylikler giderek zayıflıyorlardı. Bu zayıflayan beyliklerin arazisi zamanla Osmanlıların eline geçti. XIV. asrın sonlarında tarih sahnesine çıkan Akkoyunlu ve Karakoyunlu Türkmenleri de hakimiyet davası içerisinde yer aldılar. Bu iki Türkmen aşireti Timurilerin istilasından sonra İran, Irak-ı Arap, Irak-ı Acem, Azerbaycan ve Doğu Anadolu'yu içine alan coğrafyada muazzam bir devlet kurdular.

İlhanlıların çöküşünden sonra Ön Asya'da kontrolü ele alan Türkmen beylikleri birbirlerine karşı cephe aldılar. Bu cephede Akkoyunlu-Osmanlı, Akkoyunlu-Karakoyunlu, siyasi mücadeleleri Türk tarihinde önemli yer tutmaktadır. XIV. yüzyılda Ön Asya'da tarih sahnesine çıkmış olan bu siyasi kuruluşlar hakkında bilimsel araştırmalar çağımız tarihçiler tarafından yapılmıştır.

İşte biz bu araştırmamızda Ön Asya'da kontrolü ele almak için birbirlerine karşı çıkan bu iki Türkmen Hanedanlığını Osmanlı vekayinamelerini takiben inceledik. Osmanlı tarihleri veya vekayinameleri derken sadece Türkçe kaleme alınanları değil, Farsça ve Arapça yazılanlara da kaynak olarak müracaat ettik. Osmanlı tarihlerini incekerken XV-XIX. yüzyılları kapsayan dönemdeki eserleri incelemeye çalıştık. Dolayısıyla, yüzyıllar içinde Osmanlı tarihçilerinin konuya yaklaşımlarını tespit etmeye gayret ettik. Bu uzun zaman diliminde yaşanan siyasî, fikrî, ictimaî ve iktisadî değişim ve dönüşümlerin müellifleri nasıl etkilediğini ortaya koymaya çalıştık.

Bu konuyu ele alırken Modern dönem Türk ve Azerbaycan tarihçilerinin araştırmalardan da yararlandık. Tezimizde tarihi olaylardan bahsederken sebep-sonuç bağlantısını kurmaya çalıştık. İlk önce Osmanlı tarihi kaynaklarında geçen tarihi olayları ve sebeplerini anlatmaya dikkat ettik. Daha sonra da neticesini verdik. Tezimiz iki bölümden oluşmaktadır.

Birinci bölümde Osmanlı tarihçilerinin Akkoyunlu ve Karakoyunlu kavramına dair tartışmalarının olup olmadığı sorusuna açıklık getirmeye çalıştık. Türk tarihinde önemli kavramlardan olan Akkoyunlu ve Karakoyunlu adının verilme sebepleri tartışmaya açık bir konu olmaktadır. Türk tarihinin bir bölümünü oluşturan Türkmen Hanedanlıklarının menşei meselesi münakaşa doğuran konulardan birini oluşturmaktadır. Bu bölümde bu tür münakaşalara Osmanlı kroniklerinden hareketle açıklık getirmeğe çalıştık. Fakat bu iki Türkmen hanedanlığının siyasi münasebetlerini ele alan Osmanlı tarih yazarlarının devletlerin menşei ve kavram problemine açıklık getirmediğini incelediğimiz bölümde vermekteyiz.

İkinci bölümde, Akkoyunlu ve Karakoyunlu Devletlerinin Osmanlı kaynaklarından hareketle siyasi münasebetlerini incelemeye çalıştık. Çünkü Osmanlı kroniklerinde bu devletleri incelerken karşımıza çıkan önemli husus hanedanlıkların büyük güçlerle olan siyasi mücadeleleridir. Çünkü Osmanlı Devlet'nin beylikten ulus bir devlet konuma yükseldiği dönemlerde Akkoyunlu ve Karakoyunlu Devletleri de bu amaç uğruna mücadelelerde yer almaktaydılar. Hakimiyet kavgası sürecinde bu Türkmen beylikleri birbirlerine karşı büyük güçlerin yanında yer aldılar. Akkoyunlu ordusu Timur'u desteklerken, Karakoyunlu ordusu da Osmanlı Devleti'nin yanında yer aldı. Bu nedenle de bu iki Türkmen hanedanlığının siyasi münasebetlerinde Osmanlı ve Timuiler Devleti ön planda durmaktadır.

2. Araştırmanın Kaynakları

2. 1. Osmanlı Vekayinameleri

Akkoyunlu ve Karakoyunlu tarihine dair kaynaklar, dil olarak mekan ve zaman bakımından farklılık arz etmektedir. Osmanlı tarihlerinin bir kısmı Arapça, bir kısmı Farsça bir kısmı da Osmanlı Türkçesinde kaleme alınmıştır. Osmanlı tarihçileri coğrafi

yakınlıktan ve kültürel bağların mevcudluğundan dolayı eserlerinde Karakoyunlu ve Akkoyunlu Devletleri hakkında bilgilere yer vermişlerdir. Osmanlı tarihçiliğinin gelişimi sürecinde kaleme alınan bazı eserleri tezimizde kullandık. Aşağıda tezimizde daha çok atıfta bulunduğumuz bazı Osmalı tarih yazarlarını ve eserlerini tanıttık.

II. Mehmed ve II. Bayezid devirlerinde (1451–1512) yaşamış olan Enveri 1464 senesinde vezir-i a'zam Mahmud Paşa'nın emriyle *Düstûrnâme-i Enverî* isimli eserini kaleme almıştır. Genel bir İslam Tarihi, Aydınogulları ve Osmanlı tarihini kapsayan bu eser, 1466 yılına kadarki Osmanlı tarihi hakkında bilgiler vermektedir. Tezimizde göndermede bulunduğumuz Enveri'nin Osmanlı Türkçesinde kaleme alınan bu eseri "evrensel tarih" özelliği taşır.¹ Bu eser, Fatih Sultan Mehmed ve Yıldırım Bayezid dönemini incelemek için zaman zaman müracaat ettiğimiz kaynaklar arasındadır. Tarihçilerin ihtiyaç duyduğu ana kaynaklardan biri olan Düstürname'nin Osmanlı tarihi kısmı 2003 senesinde Necdet Öztürk tarafından yayına hazırlanmıştır. Düsturname'yi ilim dünyasına ilk tanıtan ise Mükrimin Halil'dir.² Osmanlı'nın soy kötüğünü incelediğimizde Düstürnâme, ana kaynak olarak karşımıza çıkar.

Behcetü't-Tevârih adlı eseriyle tanınan Osmanlı tarihçisi Şükrullah (ö. 868/1464), II. Murad (1421-1451) ve Fatih Sultan Mehmed dönemlerinin ileri gelen şahsiyetlerinden ve tarihçilerindendir. 22 yaşından Osmanlı hizmetine giren tarihçinin yıldızı II. Murad zamanında parlamış ve Karakoyunlu hükümdarı Cihanşah'ın sarayına elçi olarak gönderilmiştir. *Behcetü't-Tevârih*, başlangıçtan 1451 yılına kadarki olayları içeren genel dünya tarihidir. Bir nevi İslam Tarihidir. *Behcetü't-Tevârih* tarihi bir eser

¹ Samet Arıker, "Osmanlı Tarih Yazıcılığı", Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, S. 8, Iğdır 2015, s. 206.

² Enveri, *Düstûrnâme-i Enverî Osmanlı Tarihi Kısmı (1299-1496) Enveri*, Kitabevi Yayınları, İstanbul 2003, s. IX.

olamanın yanında, coğrafya, etnografya, astronomi ve din kitabı olarak da değerlendirilebilir. Eser, çok geniş tarih sürecini kapsamasına rağmen oldukça kısadır ve hükümdarların saltanat sürelerinden ibarettir.³ Eserde Osmanlı-Karakoyunlu siyasi münasebetleri yer almaktadır. Behcetü't-Tevârih'deki bilgilere ulaşmak için Nihal Atsız'ın tercümesinden ve Hasan Almaz tarafından yazılan Doktora tezindeki Farsça transkriptten faydalandık.

XV. yüzyıl Osmanlı tarihçilerinden Dursun Bey (ö. 896/1491'den sonrası) Fatih Sultan Mehmed ve II. Murad dönemlerinde yaşamıştır. *Târih-i Ebü'l-Feth* eserinde Fatih saltanatı ve II. Bayezid döneminin ilk altı yılı tarihi olaylarını içeren bir tarih yazmıştır.⁴ Fatih devrinin bütün olaylarını gözleme imkanını bulan yazar, Trabzon sorunu üzerinden Osmanlı-Akkoyunlu siyasi münasebetlerine genişçe yer vermiştir. Ayrıca, Akkoyunlu-Karakoyunlu-Timuri münasebetlerine de değinmiştir.

XV. yüzyıl Osmanlı Devleti hakkında yazılan en önemli kaynak mahiyetinde olan eserlerden biri de Âşıkpaşazade'nin (ö. 889/1484'den sonrası) *Tevârih-i Âl-i Osman* isimli eseridir. Halk destanı şeklinde kaleme alınan bu eserde Osmanlı Sultanları Gazi olarak gösterilmiştir. Âşıkpaşazade'nin bu eseri Osmanlı tarihini ele alan ilk Türkçe eser olarak bilinmektedir.⁵ Trabzon üzerinden gerginleşen Akkoyunlu-Osmanlı ilişkilerine dair bilgiler de eserinde yer almıştır. Yazar aynı zamanda Karakoyunlu-Osmanlı, Karakoyunlu-Timuri ilişkilerine dair bazı bilgileri özet bir şekilde vermiştir.

³ Hasan Almaz, *Şükru'llah b. Şihâbeddîn Ahmed b. Zeyneddîn Zekî Behcetü't-Tevârih (İnceleme-Metin-Tercüme)*, Doktora Tezi, Ankara 2004, s. 25.

⁴ Franz Babinger, *Osmanlı Tarih Yazarları ve Eserleri*, çev. Coşkun Uçak, T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1982, s. 29.

⁵ Arıker, "Osmanlı Tarih Yazıcılığı", s. 204.

Tevârih-i Âl-i Osman adlı eseriyle ün kazanan Oruç Bey (ö. 908/1503'ten sonrası), XV. yüzyıl mensur Osmanlı tarihi müelliflerindedir. En eski mensur Osmanlı tarihi olarak kabul edilen bu eserde Fatih devrindeki olaylar daha ayrıntılı şekilde anlatılmıştır.⁶ Eserini II. Bayezid döneminde yazan Oruç Bey, Otlukbeli savaşının sebep ve sonuçları üzerinden Akkoyunlu-Osmanlı ilişkilerinden bahsetmiştir.

Heşt Bihişt (Sekiz Cennet) isimli eserin müellifi olan İdrîs-i Bitlisî (ö. 926/1520) bir süre Akkoyunlu sarayında yaşayıp yazmıştır. Tarihçi, II. Bayezid'e sunduğu eserini Osmanlı sarayında tamamlamıştır. Esasen bir Osmanlı tarihi olan eserde, konfederal savaşlarına dair bilgiler de aktarılmaktadır. Bu konfederal savaşlar arasında Akkoyunlu-Karakoyunlu kısmında önemli bilgiler yer almıştır.⁷ Fatih dönemi Akkoyunlu-Osmanlı ilişkilerine de büyük ölçüde yer veren tarihçi, Karakoyunlu-Akkoyunlu-Timuroğulları siyasi münasebetlerini de kaleme almıştır.

Osmanlı tarihi müelliflerinden olan Muhammed Neşri (ö. 926/1520), XV. yüzyılın tanınmış tarihçilerindedir. Sekkiz bölümden oluşan bu eserin yalnızca Osmanlılar bölümünün anlatıldığı altıncı bölümü günümüze kadar ulaşmıştır. *Neşri Tarihi* adıyla tanınan bu eser 1492 yılında tamamlanıp pâdişaha sunulmuştur. Türkçe yazılan bu eserde Oğuz Han ve Anadolu Selçukluları hakkında da bilgiler mevcuttur.⁸ Yazar Osmanlı tarihini ele alırken Osmanlı Devleti'nin Türkmen hanedanlıklarıyla olan

⁶ Eyüp Baş, *Osmanlı Tarih Yazarlarında Toplumsal Sorumluluk Bilinci*, Ankara 2006, s. 18.

⁷ Mehmet Bayraktar, *Bitlisli İdris*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1991, s. 41-46.

⁸ Fehameddin Başar, "İlk Osmanlı Tarihçileri", *Türkler*, c. XI, Türkiye Yayınları, Ankara 2002, s. 414.

münasebetlerine de değinmiştir. Kara Yusuf'un Yıldırım Bayezid'e sığınması ile başlayan Karakoyunlu-Osmanlı siyasi münasebetleri Neşri Tarihinde yer almaktadır.

Hadîdî'nin (ö. 937/1530) eseri manzum bir Osmanlı tarihidir. 1285 yılı olaylarıyla başlayan bu eser 1523 yılı olaylarıyla sonlandırılmıştır. Hadîdî'nin bu eseri Osmanlı tarihini nesir dilinde derli toplu anlatan eserlerden biridir. Yazar bu eserini Osmanlı Devleti'nin yükseliş dönemini kapsayan bir zamanda yazmıştır. *Hadîdî Tarihi*'nde Osmanlılar'ın başlangıç devirleri ve fetihlere dair orjinal bilgiler yer almaktadır. Tezimizin ikinci bölümünde bu eserden Akkoyunlu-Osmanlı, Karakoyunlu-Osmanlı siyasi münasebetlerini incelemek için istifade edilmiştir. Uzun Hasan ve Fatih sultan Mehmed arasındaki olaylar Hadîdî tarafından bizlere aktarılmıştır.

Akkoyunlu-Osmanlı siyasi münasebetlerini yazarken başvurduğumuz diğer bir kaynaksa, Kemalpaşazade'nin (ö. 940/1534) *Tvârih-i Âl-i Osman* isimli eseridir. II. Bayezid'in emriyle yazılan bu eser, 1481 yılından başlayarak 1526 yılına kadarki süreci içeren bir Osmanlı tarihidir. Müellifin eseri Şerafettin Turan tarafından 1957 yılında kaleme alınmıştır.⁹ Fatih Sultan Mehmed ve II. Bayezid dönemi Osmanlı-Akkoyunlu münasebetlerini incelemek için bu eser önemli bir kaynaktır. VII. Defter bu konuda başvurduğumuz önemli bir kaynak niteliğindedir.

Akkoyunlu ve Karakoyunlu tarihinden bahsederken tenkidi ifadeler kullan tarihçi Hoca Sadeddin Efendi'nin (ö. 1599) *Tâcüt't-Tevârîh* isimli eseri çalışmamızda büyük ölçüde faydalandığımız kaynaklardan biridir. *"Bu eser ciddi bir araştırma ve incelemenin ürünü olması sebebiyle, Osmanlı Devleti kuruluş devrinin temel kaynaklarından biri olarak tanınmaktadır"*.¹⁰

⁹ Arıker, "Osmanlı Tarih Yazıcılığı", s. 208.

¹⁰ Baş, *Osmanlı Tarih Yazarlarında Toplumsal Sorumluluk Bilinci*, s. 37.

Bitlisî nisbesiyle anılan Emîr Şerefeddin Han b. Şemseddin b. Şeref Han'ın (ö. 1012/1603-1604), *Şerefnâme* isimli çalışması Akkoyunlu ve Karakoyunlu siyasi tarihi için önemli bilgiler ihtiva etmektedir. Akkoyunlu ve Karakoyunlu Devletleri arasındaki siyasi münasebetleri ele alan yazar, aynı zamanda Akkoyunlu ve Karakoyunlular'ın Timuroğulları ile mücadelesine de yer vermiştir. Bundandır ki, bu eser müracaat ettiğimiz kaynaklar arasında önemli yere sahiptir.

XVII. yüzyıl Osmanlı tarihçilerinden Solakzâde Mehmed Hemdemi (ö. 1068/1658), eserini IV. Mehmed döneminde yazmıştır. Daha ziyade *Târîh-i Solakzâde* (*Solakzade Tarihi*) olarak anılan eser muhtasar ve popüler nitelikte bir Osmanlı tarihidir.¹¹ Müellif eserinde Osmanlı Devleti'nin kuruluşundan kendi ölümüne kadar geçen zaman dilimindeki olayları eserinde tanıtmıştır. Ayrıca, Solakzade tarihinde Kara Yusuf dönemi Karakoyunlu-Timuri, Karakoyunlu-Osmanlı ilişkileri yer almıştır. Aynı zamanda bu eserde Akkoyunlu tarihine dair kıymetli bilgiler vardır. Eserde I. Mehmed ve Kara Yusuf arasında münasebetler, II. Murad ve Kara İskender arasındaki zıddiyetler, Otlukbeli savaşı tefsilatıyla yer almıştır.

Solakzade'nin muasırı olan Koca Hüseyin Efendi (ö. 1056/1646'dan sonra)'nin *Bedâiyü'l-Vekâi'* adlı ümumi tarih mahiyetindedir. Osmanlı tarihçisi bu eserde XV. yüzyıl Akkoyunlu-Osmanlı siyasi münasebetlerinden ve Celayiri-Karakoyunlu-Timuri-Osmanlı münasebetleri hakkında da önemli bilgileri bizlere aktarmıştır.

Müneccimbaşı Ahmed Dede (ö. 1113/1702) XVIII. yüz yıl Osmanlı tarihçilerindendir. Akkoyunlu ve Karakoyunlu taifesinin Anadolu'ya gelişinden bahseden yazar, Karakoyunlu Devleti'nin Celayiri, Timuri ve Akkoyunlularla olan

¹¹ Abdülkadir Özcan, "Solakzâde Mehmed Hemdemî ", *DİA*, c. XXXVII, İstanbul 2009, s. 370.

ilişkilerini özetle anlatmıştır. Akkoyunlu tarihi de aynı şekilde ele alınmıştır. Müneccimbaşı'nın eserini incelerken Akkoyunlu ve Karakoyunlu Devletleri'ni ayrı başlıkta ele alan bir Osmanlı tarihçisi olduğunu tespit ettik. Klasik dönem Osmanlı tarihçileri eserlerini Osmanlı Devleti hakkında yazmışlar. Osmanlı Devleti'nin siyasi münasebetlerinden bahsederken de Akkoyunlu ve Karakoyunlular'a değinmişlerdir.

Tezimizle ilgili eserine müracaat ettiğimiz diğer bir tarihçi ise Meşrutiyet dönemi yazarlarından Ahmed Rasım Efendi'dir (1865-1932). Uzun Hasan dönemi Akkoyunlu tarihine dair bilgiler bu eserde yer almaktadır. Klasik dönem Osmanlı tarihçilerinden farklı olarak Ahmed Rasım, Uzun Hasan'dan Akkoyunlu Devleti'nin en namlı hükümdarı diye bahsetmiştir. Yazar, Uzun Hasan ve Fatih Sultan Mehmed arasındaki ilişkilere esrinde yer vermiştir.

Tezimizi yazarken göndermede bulunduğumuz başka bir kaynaklarsa, Anonim Tevârih-i Âl-i Osmanlardır. Avrupa ve Türkiye kütüphanelerinde birçok nüshası bulunan bu eserlerin hepsi anonim bir mahiyet taşır; yani müellifleri meçhuldür.¹²

2.1. Çağdaş Eser ve Araştırmalar

Akkoyunlu ve Karakoyunlu tarihi hakkında yapılan araştırmaların neredeyse birçoğunda Türkmen Hanedanlıklarının Anadolu'nun Türkleşmesinde mühim bir rol oynadıkları gösterilmektedir. Akkoyunlu ve Karakoyunlu tarihi sadece kendisine mahsus olaylarla münhasır değildir. Bu nedenle de yapılan çalışmalarda bu iki Türkmen Hanedanlığının Anadolu'da iskanı, Azerbaycan ve İran coğrafyasının türkleşmesindeki rolü de yer almıştır. Çalışmamız Akkoyunlu ve Karakoyunlu tarihine yönelik olsa da,

¹² Anonim, *Tevârih-i Al-i Osman*, haz. Nihat Azamat, Edebiyat Fakültesi Basımevi, İstanbul 1992, s. XIII.

jeopolitik konumdan dolayı Anadolu'nun siyasi tarihini de içine almaktadır. Tezimiz Osmanlı tarihçiliğine yönelik bir çalışma olduğu için, bazı olaylara açıklık getirme amaçlı Azerbaycan ve Türkiye çağdaş eser ve araştırmalarına müracaat ettik.

Türkiye Cumhuriyeti kurulmasından itibaren Türk tarihçiler Akkoyunlu ve Karakoyunlular'a dair araştırmalar yapmışlardır.

Son devrin meşhur tarihçilerinden olan Mükrimin H. Yinanç'ın İslam Ansiklopedisinde yayınlanan *Akkoyunlular* maddesi, Akkoyunlu Devleti'nin kuruluş süreci ve olayları kronolojik olarak sunan çalışmalardandır. Biz de bu nedenle çalışmamızda bu makaleye müracaat ettik.

Faruk Sümer'in *Karakoyunlular (Başlangıçtan Cihanşah'a Kadar)* isimli eserinde Karakoyunlu Devleti'nin kuruluş süreci ve dönemleri kronolojik olarak sunulmuştur. Karakoyunluların Anadolu'ya gelişinden Cihanşah hakimiyetine kadarki dönemi kapsayan bu eser, Karakoyunlu kavramı, menşei ve siyasi tarihini incelememizde bize kaynaklık etti.

İsmail Hakkı Uzunçarşılı'nın *Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu, Karakoyunlu Devletleri* isimli eseri çalışmamızda istifade ettiğimiz kaynaklar arasındadır. İlk çalışmalarda biri olan bu eser, Akkoyunlu ve Karakoyunlu siyasi tarihine dair önemli bilgileri aktarmaktadır. Yazar *Osmanlı Devlet Teşkilatında Medhal* isimli eserinde de bu iki Türkmen Hanedanlığına dair önemli olaylardan bahsetmiştir.

Seyfettin Erşahin'in *Akkoyunlular Siyasal, Kültürel, Ekonomik ve Sosyal Tarih*, isimli değerli çalışması Akkoyun Devleti'nin siyasi tarihini araştırmamız için bize kaynaklık etti. Akkoyunlu Devleti'ne dair siyasi, sosyal, ekonomik ve kültürel bilgileri sunan bu eser, bütün Akkoyunlu hükümdarlarını kapsamaktadır.

Akkoyunlu ve Karakoyunlu Devletler XV. yüzyıl Azerbaycan tarihinin önemli bir parçasını oluşturmaktadır. Azerbaycan topraklarında Timurlular hakimiyetine son verilmesinde bu iki Türkmen Hanedanlığı önemli bir rol oynamıştır. Azerbaycan tarihini incelediğimiz zaman, Akkoyunlu Karakoyunlular'ın siyasi tarihinin incelendiğini tespit ediyoruz. Sovyet-Türkiye münasebetlerinin gerginliğinden dolayı Azerbaycan tarihçileri Osmanlı ve Türk tarihçilerinin bu konuya dair görüşlerinden faydalanmamışlardır. Sovyet baskısından dolayı Türk tarihçiler “ideoloji düşman” olarak görülmüştür.

Fakat sovyetlerin çöküşünden sonraki zamanlarda Azerbaycan tarihçileri Türk tarihçileri tarafından yapılan araştırmalara kaynak olarak başvurmuşlardır. Butür eserlerden biri Tofik Necefli tarafından yazılan *Qaraqoyunlu ve Ağqoyunlu Dövlətlərinin Tarixi Müasir Türk Tarixşünaslığında* isimli eseridir. Yazar bu eserinde Türk, kısmen de Osmanlı kaynaklarından yararlanarak, Akkoyunlu ve Karakoyunlular'ın menşei, siyasi tarihi, Osmanlı, Timuriler gibi devletlerle siyasi münasebetlerine dair bilgileri vermiştir.

Ayrıca Yagub Mahmudov'un *Azərbaycanın Avropa Ölkələri ilə Əlaqələri. Ağqoyunlu Dövrü XV Əsrin II Yarısı* isimli eserini zikretmek gerekir. Akkoyunlu Devleti'nin Batı devletleriyle olan ilişkilerinin incelenmesi bu eseri değerli kılan husulardan biridir. Akkoyunlu Devleti'nin Avrupa Devletleriyle ilişkileri Akkoyunlu-Osmanlı arasında gerginleşen siyasi münasebetlere açıklık getirmek nedeniyle araştırılmıştır. Zikr edilen eser 2007 yılında neşr edilmiştir.

3. Akkoyunlu Devleti (1340-1501)

İlhanlı hakimiyetinin zayıflaması üzerine Anadolu'da kurulan bölgesel Türkmen Beyliklerinden biri de Akkoyunlular idi. Akkoyunlular tarih sahnesine Tur Ali Bey'in (1300-1363) liderliğinde çıktılar. Karıştıkları ilk olaylardan biri 1340 yılında Trabzon

Rum İmparatorluğu üzerine yürümleri olmuştur.¹³ Tur Ali Bey komutanlığında Akkoyunlu ordusu 1348 yılında Trabzon’u kuşatmıştır.¹⁴ Akkoyunlu saldırısı karşısında fazla direniş gösteremeyen Trabzon Rum Devleti akrabalık bağları kurmak teklifinde bulundu. İmparator III. Aleksios, kız kardeşini Tur Ali Bey’in oğlu Kutlu Bey ile evlendirdi.¹⁵ Rum İmparatoru Tur Ali Bey’le akraba olarak hem ülkesini garanti altına aldı, hem diğler saldırılara karşı Türkmen ordusundan yardım alacaktı.¹⁶

XIV. asrın sonları XV. asrın başlarında Akkoyunlu konfederasyonunda taht mücadeleleri daha da keskinleşti. Kutlu Bey’den sonra üç oğlu (Ahmet, Pir Ali ve Kara Osman) arasında iktidar savaşları başladı. Ahmet ve Pir Ali Kara Osman’ı yenerek onu hapse attılar. Hapisten kurtulan Kara Yülük Osman (1403-1435), Dıyarbakır’da yükseldi ve Beyliği’ni tesis etti.¹⁷

Kara Yülük Osman Bey’den sonra Akkoyunlu Beyliği’nin başına Ali Bey (1435-1438) geçti. Yönetimi ele alan Ali Bey, kardeşi Hamza Bey ile girmiş olduğu saltanat

¹³ Bekir Sıdkı Baykal, “Fatih Sultan Mehmet- Uzun Hasan Rekabetinde Trabzon Meselesi”, Tarih Araştırmaları Dergisi, c. II, Sayı 2-3, Ankara 1964, s. 69.

¹⁴ Adnan Sadık Erzi, “Akkoyunlu ve Karakoyunlu Tarihi Hakkında Araştırmalar”, Belleten, XVII/70, Ankara 1954, s.188-189.

¹⁵ Baykal, “Fatih Sultan Mehmet- Uzun Hasan Rekabetinde Trabzon Meselesi”, s. 70

¹⁶ M. Çetin Varlık, “Akkoyunlular”, DGBİT, c. VIII, Çağ Yayınları, İstanbul 1992, s. 408.

¹⁷ İrade Nuriyeva, *Azərbaycan tarixi ən qədim zamanlardan XXI əsrin evvəllərində* Azərbaycan Tarixi, Mütercim Yayınları, Bakı 2015, s. 80.

kavgasını kaybederek Osmanlı Devleti'ne sığındı.¹⁸ Kardeşler arasındaki saltanat kavgası Beyliğin içten çöküşüne sebep oldu.

Akkoyunlu idaresi Ali Bey'den sonra Hamza Bey'e geçti. Yönetime geçen Hamza Bey, Ali Bey'in oğlu Cihangir Mirza'nın muhalefetiyle karşılaştı. Cihangir Mirza küçük kardeşi ile amcasına karşı muhalefet etti ise de başarılı olamadı. Ancak amcası öldükten sonra isteğine muvaffak oldu.¹⁹ Cihangir Mirza'nın da hakimiyeti uzun sürmedi. Uzun Hasan (1453-1468), ağabeyi Cihangir Mirza üzerinde galibiyet sağlayarak onu tahtan indirdi. 1453'te Akkoyunlu tahtına oturan Uzun Hasan, ilk iş olarak devletin istikrarını temin etmeye yönelik politika uyguladı. Feodal zümresi arasındaki çekişmelere son verdi. Uzun Hasan iç karışıklıklara son vermesinin ardından merkezi Diyarbakır olan Akkoyunlu Beyliği'ni daha da kuvvetlendirdi. Devletin arazisini yaptığı savaşlar sonucu genişletti. Akkoyunlu Hanedanlığı Uzun Hasan'ın politikası sayesinde Beylikten İmparatorluk konumuna kadar yükseldi.

Ezeli rakipleri olan Karakoyunlu Devletini tarih sahnesinden sildi. Cihanşah'ı yenerek Karakoyunlu Devleti'nin topraklarını kendi ülkesine katan Uzun Hasan, merkezi Tebriz'e taşıdı.²⁰

Geniş coğrafyaya yayılan Akkoyunlu Devleti'nin sınırları ile ilgili tarihçiler arasında farklı görüşler olmuştur. Faruk Sümer'e göre Uzun Hasan'ın bu galibiyetinin ardından Akkoyunlu Devleti'nin sınırları Sivas'tan Kirman şehrine kadar olan

¹⁸ John E. Woods, *Akkoyunlular Aşiret, Konfederasyon, İmparatorluk*, çev. Sibel Özbudun, Milliyet Yayınları, İstanbul 1993, s. 130.

¹⁹ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Devlet Teşkilatında Medhal*, TTK Yayınları, İstanbul 1941, s. 288.

²⁰ Faruk Sümer, "Akkoyunlular", *DİA*, 2. Cilt, İstanbul 1989, s. 28.

uzuyordu.²¹ Fahrettin Kırkızıoğlu ise Akkoyunlu sınırlarının batıda Fırat nehri, Doğuda Herat, kuzeyde Kafkaz Dağları, gúneyde Basra kórfezi olduğunu yazıyor.²² M. H. Yınanç Akkoyunlu Devleti'nin bir kaç vilayetten oluğuğunu yazıyor. Akkoyunlu sınırları, merkezi Tebriz olan Azerbaycan vilayeti, merkezi Amid olan Doğu Anadolu vilayeti, merkezi Bađdat olan Arap Irak-ı vilayeti, merkezi Şiraz olan Fars vilayeti ile Ősfahan, Kirman, Kazvin ve Arran vilayetlerinden ibaret bir imparatorluktu.²³

Yürütmüő olduğu başarılı politikaya rağmen, Uzun Hasan merkezileőmiő bir devlet kuramamıőtı. Uzun Hasan'dan sonra Akkoyunlu tahtı uğrununda saltanat m¼cadelesi başladı. Başlanan saltanat m¼cadelesi o devletin çöküşü demektir. Sultan Yakup'un (1478-1490) ölümü üzerine saltanat kavgası daha da keskinleőmiőti. Akkoyunlu Devleti'nde başlayan iktidar savaşları, Timuri varisleri arasındaki m¼cadelelere benziyordu. Uzun Hasan'ın ölümünden sonra baş kaldıran saltanat m¼cadeleleri Akkoyunlu Devleti'nin içten ne kadar zayıf olduğunun göstergesi idi. Uzun Hasan'dan sonra Bayındırı Őehzadeleri ve tayfa emirleri arasında başlayan m¼cadeleler devletin sukutunun bařlanđıcı oldu.

Osmanlı Sultanı II. Bayezid, damadı olan Gödek Ahmed'i Akkoyunlu tahtına çıkmakta yardım etti. Ahmed Mirza babalarından kalan mirası devralmak için Osmanlı ordusunun yardımını ile İstanbul'dan Tebriz'e doğru yol aldı.²⁴ R¼stem Mirza'nın rekabeti ile karřılaőan Ahmed Mirza çok az bir süreliğine Akkoyunlu tahtına oturdu. Ahmed Mirza (Gödek Ahmed) (1496-1497) Akkoyunlu sarayında eski düzeni tekrar kurmak için son

²¹ Sümer, "Akkoyunlular", s. 23-24.

²² Fahrettin Kırkızıoğlu, *Kars Tarihi*, c. I, Işıl Matbaası, İstanbul 1953, s. 494.

²³ Yınanç, "Akkoyunlular", s. 260-263.

²⁴ İbn Kemal, *Tevârih-i Âl-i Osmân*, VIII. Defter, haz. Ahmet Uğur, TTK Yayınları, Amkara 1997, s. 151.

umut olarak görülüyordu. 1497'de Ahmed Mirza'nın ölümü Akkoyunlu Devleti'nin istikrarını daha da bozdu. Bütün bunlar devletin çöküşünü hızlandırdı. Murad Mirza ve Elvend Mirza arasında gerçekleşen iktidar savaşı 1500 yılında Akkoyunlu Devleti'nin parçalanmasıyla sonuçlandı. Murad ve Elvend Mirzalar arasında Tebriz uğrunda savaş başladı. Murad Bey Tebriz'e doğru yola çıktığında Elvend Mirza da diğer taraftan harekete geçti. Aralarındaki savaşı engellemek için Hayrullah Baba isimli bir derviş tarafından aralarında barış yapılması sağlandı.²⁵

Bu anlaşmaya göre: Azerbaycan, Erran ve Diyarbakır Elvend Mirza'ya, Irak'ı-Acem, Irak'ı-Arap, Kirman ve Fars Elvend Mirza'ya verildi. 1500'te gerçekleşen Ebher Sulh anlaşması Akkoyunlu Devleti'ni ikiye parçaladı.²⁶ Bu parçalanma devletin dağılmasıyla sonuçlandı.

Böylece, merkezi otoritesi zayıflayan Akkoyunlu Devleti 1501 yılında Safevi Hükümdarı Şah İsmail karşısında direniş gösteremedi ve dağıldı. 1502 yılında Tebriz'in Şah İsmail tarafından alınmasıyla Akkoyunlu Devleti tarih sahnesinden silindi.²⁷ Akkoyunlu Devletinin toprakları tamamıyla Safevi sınırlarına girdi.

²⁵ İlhan Erdem, Kazım Paydaş, *Akkoyunlu Devleti Tarihi Siyaset-Teşkilat-Kültür, Birleşik Yayınları*, Ankara 2007, s. 158.

²⁶ Ziya Bünyadov, *Azərbaycan Tarixi Dərslik*, Azərənəşriyyat, Bakı-1994, s. 680.

²⁷ Wood, *Akkoyunlular Aşiret, Konfederasyon, İmparatorluk*, s. 267.

4. Karakoyunlu Devleti (1352-1469)

Anadolu'da Moğol hakimiyetinin zayıflamasından faydalanan Karakoyunlu Türkmenleri, Van gölü kıyısında beyliklerini tesis etmişlerdir. XIV. yüzyılın ortalarında Moğollar'ın Doğu ve Güney-Doğu Anadolu'da hakimiyetlerinin sona erdiği zamanlarda, bu topraklarda Karakoyunlu hakimiyeti başlamıştı.²⁸ İlhanlılar'ın çöküşünden sonra Sutaylılar'la birlikte Musul'a hakim oldular. İlerleyen zamanlarda güçlenen Karakoyunlu Türkmenleri, Hüseyin liderliğinde müttefiklerini aradan kaldırarak Musul'a sahip oldular.²⁹

Karakoyunlular hakimiyet mücadelesi esnasında liderleri Bayram Hoca önderliğinde Erciş'i ele geçirerek beyliklerinin temelini atmışlardı. Bayram Hoca dönemi Karakoyunlu Türkmenlerinin Celayiri Şeyh Hasan ile mücadele içerisinde oldukları bir dönem oldu. Celayiri Şeyh Hasan'ın ölümünden sonra hakimiyete oğlu Şeyh Üveys geçti. Bu mücadelenin devamı olarak Şeyh Üveys, Mosul'u Karakoyunlular'ın elinden aldı. Şeyh Üveys karşısında yenilen Bayram Hoca, Celayiriler'e boyun eğdi.³⁰ Bayram Hoca Celayiri Şeyh Üveys'in hizmetinde bulundu. Şeyh Üveys'ten sonra hakimiyete geçen oğlu Hüseyin döneminde Celayiri ordusu başarısız hale gelmişti. Bayram Hoca Hüseyin devrinde Azerbaycan topraklarında da etkili olan Karakoyunlu emiri Bayram

²⁸ Kemal Göde, *Eratnalılar (1327-1381)*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, S. 153, Ankara 1994, s.70.

²⁹ İlhan Erdem, "Anadolu'da Osmanlı-Timurlu Mücadelesi Ve Karakoyunlular", Uluslararası Yıldırım Bayezit Sempozyumu Bursa-2015, Türk Tarih Kurumu Yayınları, S. 28, Ankara 2019, s. 104.

³⁰ Mehmet Arslan, Mustafa Alican, *Türklerin Kayıp Yüzyılı Beylikler Devri Türkiye Tarihi*, Timaş Yayınları, İstanbul 2017, s. 99.

Hoca, daha önce Musul, Sincar, Erciş taraflarını,³¹ ardından da Nahçıvan, Hoy, Sürmeli ve Alakilse gibi bölgeleri ele geçirerek hakimiyet sahasını genişletmişti.³²

1380 yılında hayatını kaybeden Bayram Hoca, yerini Kara Mehmed'e (1380-1389) bıraktı. Kara Mehmed de Celayiri Şeyh Üveys'in oğlu Sultan Ahmed Celayiri'nin hizmetinde bulunmuştur. Hükumete sadık kalan Kara Mehmed Şeyh Üveys'le akrabalık bağları kurmuştur.³³

Kara Mehmed Beylik döneminde Karakoyunlular'ın düşmanı olan Akkoyunlular'la mücadele içerisinde idi. Bu iki Türkmen hanedanı tarih sahnesine çıkışlarından itibaren çekişme içerisinde olmuşlar. Bunun sebebi olarak geniş arazilere sahip olma isteği ve iktidar mücadelesini gösterebiliriz. Kara Mehmed Erzincan hakimi Mutahharten'in isteği üzerine Akkoyunlu ordusunu mağlup etmişti. Akkoyunlu Türkmenleri bu ağır yenilginin üzerine Kadı Burhaneddin'e sığındılar. Akkoyunlular bu coğrafyadan çekilmesiyle Karakoyunlu Türkmenleri Fırat'ın doğusunda güçlerini pekiştirdiler. Karakoyunlular'ın bu coğrafyada hakimiyetlerini güçlendirdiği sıralarda Timur Anadolu sınırlarına kadar gelmişti. Bu durum karşısında Kara Yusuf liderliğindeki Karakoyunlular Fırat'ın doğusunu savunmaya kalktılar.³⁴

Kara Mehmed'den sonra Karakoyunlu yönetimi, devleti kuran Kara Yusuf Bey'e (1389-1420) geçmiştir. Kara Yusuf'un devletin başına geçtiği zamanlar Timur

³¹ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu, Karakoyunlu Devletleri*, Ankara 1988, s. 180.

³² Arslan, Alican, *Türklerin Kayıp Yüzyılı Beylikler Devri Türkiye Tarihi*, s. 99.

³³ Zeki Velidi Togan, *Ümumi Türk Tarihine Giriş*, c. I, İstanbul 1946, s. 361.

³⁴ Göde, *Eratnalılar (1327-1381)*, s.122.

istilası dönemine tesadüf etmiştir. Celayiri Sultan Ahmed ile birlikte Timur'a karşı mücadeleye kalksalar da başarısız olmuşlardı.

Karakoyunlu Beyliği'nin lideri olan Kara Yusuf, Timur seferleri zamanı bir yandan iç sorunları çözmeye odaklanmış, diğer taraftan da liderliğini pekiştirme mücadelesi veriyordu. Yüzünü batıya doğru çeviren Timur'un karşısındaki hedeflerden biri Kara Yusuf idi. Bu durumda Kara Yusuf, Timur'la mücadele için müttefik kazanmalı idi. Memlûklü ordusunun Timur'a karşı mücadelede yeterince güçlü olmadığını gören Kara Yusuf, Osmanlı ile müttefik olmak yoluna gitti. Osmanlı sarayına mektuplar gönderdi.³⁵

Ancak Timur'un ölümünden sonra varisler arasında ortaya çıkan taht savaşları devleti içeriden sarsmıştı. Krizi fırsata dönüştüren Kara Yusuf, devletini kuvvetlendirmek yolunda icraatlara başladı. Bu konuda az da olsa başarılı olabildi.

Kara Yusuf'tan sonra Karakoyunlu'nun siyasi tarihi Kara İskender ile devam etmiştir. Kara İskender'in hakimiyet dönemi de babası Kara Yusuf gibi Timurilerle mücadele içerisinde geçmiştir. İskender Mirza, Karakoyunlu Devleti'nin bütünlüğü için Timuri Şahruh'la beraber kardeşi Cihan-Şah'a karşı da savunma politikası yürütüyordu.

“Cihan Şah ve Kara İskender arasında giden taht mücadelesi sonucu Şahruh Cihan Şah'a yardım etti ve kendisine itaat etmesi halinde hakimiyetini kabul etti. Şahruh hayatta olduğu sürede baba-oğul ilişkisi üzerinden siyaset yürütüyorlardı. Şahruh'un ölümü üzerine oğlanları arasında gerçekleşen taht savaşlarından faydalanan Cihan Şah, Şahruh'un evlatlarına karşı ve istiklal

³⁵ İlhan Erdem, Anadolu'da Osmanlı-Timurlu Mücadelesi Ve Karakoyunlular, s. 106.

için harekete geçti. Horasan'ı ele geçirerek bu topraklarda Karakoyunlu hakimiyetini yeniden sağladı.”³⁶

Şahruh'tan sonra Timur hanedanlığının başına Ebu Said geçmiştir. Cihan Şah Timuri Ebu Said ile sulh yoluna girdi. Aralarındaki anlaşmaya göre, Doğu İran Timuriler'de, Batı İran ise Karkoyunlu yönetimi altında kaldı. Cihan Şah'ın hakimiyeti döneminde daha çok Akkoyunlular ile mücadele ettiğinden dolayı Timurilerle ilişkilerinde durgunluk yaşanmıştı.³⁷ Timur varisleri arasındaki mevcut gerginlik nedeniyle Timurilerin ordusunun Karakoyunlu topraklarından uzaklaşmak zorunda kalmıştır. Timurilerin bu saldırıları karşısında Cihanşah, Osmanlı Devlet'iyle arayı hoş tutmayı uygun görmüştür.

Cihanşah'ın asıl hedefi Akkoyunlu Uzun Hasan idi. Uzun Hasan, Cihanşah için güçlü bir rakip idi. Karakoyunlu Devleti'ni iç sorunlar zayıflatmıştı. Uzun Hasan Devleti ise yeterince güçlü bir devlet haline gelmişti. Cihanşah'ın oğulları arasında giden taht mücadeleleri Cihanşah devletini zayıflatan başlıca sebeplerdendi. Bu fırsattan faydalanan Uzun Hasan, Karakoyunlu ordusunu 1467 yılında ağır bir yenilgiye uğrattı. Hasan Ali ve Pir Budak'ın muhalefet ve itaatsizliği Cihanşah'ı Uzun Hasan'a karşı savaşta tek başına bıraktı. İran, Arran, Irak ve Batı Anadolu topraklarının hükümdarı olan Cihanşah, Uzun Hasan'a karşı meydan savaşında galibiyetlerinin en kuvvetli desteğinden mahrum kaldı. Oğullarının askeri desteği olmadan Uzun Hasan'a karşı yapmış olduğu sefer Cihanşah'ın hayatına mâl oldu. Cihanşah'ın ölümü ile Karakoyunlular'ın parlak devri son bulmuş ve

³⁶ İdris-i Bitlisi, *Heşt Behişt VII. Ketibe*, çev: Muhammed İbrahim Yıldırım, Türk Tarih Kurmu Yayınları, Ankara 2013, s. 19.

³⁷ Tofiq Necefli, *Qaraqoyunlu ve Ağqoyunlu Devletlerinin Tarixi Müasir Türk Tarixşünaslığında*, Çaşıoğlu Yayınları, Bakı 2000, s. 27.

az sonra Karakoyunlu Devleti ortadan kalkmıştır.³⁸ Bununla da Karakoyunlular'ın tarih sahnesindeki varlığı son bulmuştur.

5. Türkmen Kavramı

“Türkmen” kelimesinin etimolojisi üzerine tarihçilerin farklı görüşleri mevcuttur. Türkmen kelimesinin doğuşu ve Oğuzların hangi kısmı için kullanıldığı Arap, Fars, Rus ve Türk tarihçileri arasında tartışma konusu olmuştur. Tarihçiler kendi aralarında Oğuzların Türkmen diye isimlendirilmesini İslam dini ile ilişkilendirmişlerdir. Neşri'ye göre İslam'ı kabul eden Türklere *Türk-i imân* denildi. Dilde kolay telaffuz edilmesinden ötürü Türkmen dediler. Türkmen adı o zamandan verilmişti. Neşri'ye göre Türkler h. 300'lerde (m. 912-913) İslam dinin kabul etmişlerdir.³⁹ V.V. Barthold, Müslüman Oğuzlar'ın “Türkmen” diye anıldığı fikrini savunmuştur. Faruk Sümer, Fuad Köprülü gibi tarihçiler de aynı görüşün doğruluğunu ileri sürmektedir. Bu fikrin aksini savunanlara göre ise sadece İslamı kabul eden Oğuzlar Türkmen olarak görülmemiştir. Siyasi terim olarak “Türkmen” kelimesi IX. asırdan itibaren kullanılmaya başlanılmıştır.⁴⁰

“Osmanlı literatüründe Türk (Türkmen) kavramına olumsuz bir yaklaşımın olduğuna dair günümüzde yaygın bir algı vardır. Bazı tarihi kaynaklarda Türklere dair kullanılan olumsuz ifadeler bu fikri sağlamlaştırmaktadır. Modern dönem Türkiye tarih yazıcılığında bu fikri ve aksini savunan çalışmalar da vardır”.⁴¹ Osmanlı, Akkoyunlu ve

³⁸ Sümer, “Karakoyunlular”, s. 303.

³⁹ Neşri, *Kitâb-ı Cihan-Nümâ*, c. I, s. 17.

⁴⁰ Sümer, *Karakoyunlular (Başlangıçtan Cihanşah'a Kadar)*, c. I, s. 7.

⁴¹ Tufan Gündüz, *Osmanlı Tarih Yazıcılığında Türk Ve Türkmen İmajı*, Hacı Bektaş Veli Dergisi, S. 7, Ankara 1988, s. 85.

Karakoyunlu Devletlerinin soyunu Oğuz Türkmenlerinin bir kolu oluşturmaktadır. XV. yüzyıldan itibaren XIX. yüzyıla kadar Osmanlı tarihi hakkında yazılan kitapları incelediğimiz zaman Osmanlı tarih yazarlarının Kayı boyunu Oğuz Han'a dayandırarak Osmanlı hanedanlığına meşruluk kazandırdıkları görüyoruz. Aynı şekilde Akkoyunlu ve Karakoyunlu hanedan mensupları da soy köklerini Oğuz Han'a dayandırmışlardır. Şükrullah'ın eserinde Karakoyunlu hükümdarı Cihanşah'ın Oğuz soyundan geldiklerini söyleyerek Fatih Sultan Mehmed'le aralarındaki akrabalık bağlarından bahsetmiştir.⁴² Osmanlı Devleti'nin kurucusu olan Kayı boyu, XIX. yüzyıl Osmanlı tarih yazıcılığında Oğuz Türkmenleri arasında en asil kol olarak gösterilmiştir.⁴³

Özetle , Osmanlı Devleti'nin kurulduğu ilk zamanlarda Türk menşei bilincinin olduğunu görüyoruz. Fakat Anadolu'daki siyasi sebeplerden dolayı "Türkmen" adı altında Anadolu Beyliklerine karşı olumsuz yaklaşımlar ortaya çıkmıştır. Osmanlı hanedanlığında Türkmenliğe karşı cephe aldıklarını Akkoyunlu Devleti üzerinden daha açık şekilde görülmektedir. Akkoyunlu Devleti Doğu Anadolu'da kurulan bir Türkmen devleti idi. Yıldırım Bayezid döneminden itibaren Akkoyunlular, Aşıkpaşazade, Neşri, Hadidi, Sadeddin, Solakzade, Namık Kemal gibi Osmanlı tarih yazarlarının eserinde düşman konumunda ele alınmıştır. Bunun da nedenini Kara Yülük Osman Bey komutanlığındaki Akkoyunlu ordusunun Timurluları desteklemesi olarak gösterebiliriz. Fatih Sultan Mehmed döneminden bahseden Osmanlı tarihçileri de Türkmenlere karşı daha sert cephe almışlardır. Çünkü bu dönemlerde rakip olan Akkoyunlu Devleti Doğu Anadolu'da yükselmekteydi. Fatih sultan Mehmed ve Uzun Hasan arasındaki kimlik davası Türkmen rekabetini ortaya çıkardı. Osmanlı'nın son dönemlerinde ise Batı karşısında siyasi bir kimlik oluşturmak için *Türkçülük* ön plana çıkarıldı. Namık Kemal'ın

⁴² Şükrullah, *Behçetü't Tevarih*, Osmanlı Tarihleri, c. L, s. 51.

⁴³ Namık Kemal, *Osmanlı Tarihi*, c. I, Hürriyet Yayınları, İstanbul 1971, s. 23.

Osmanlı Tarihi eserinde bunu görmek mümkündür. Namık Kemal'in eserinde Anadolu'da hüküm süren Türkmen Beylikleri, *Küçük Türk Hükümetleri* diye geçmektedir.⁴⁴ Bu ifade bir çok yerde karşımıza çıkmaktadır.

Osmanlı tarih yazıcılığına baktığımızda Karakoyunlu Devleti'ne karşı sert ithamlar Akkoyunlular kadar karşımıza çıkmamaktadır. Bunun sebebini Karakoyunlu Devleti'nin hakimiyet davasında Osmanlılarla rekabette olmamasını gösterebiliriz. Akkoyunlu Devleti batıya doğru politika yürütürken, Karakoyunlu Devleti'nin Anadolu'nun doğusunda Akkoyunlu ve Timuriler gibi iki güçlü rakibi vardı. Karakoyunlu birliğinin Türkmen olmasını sık sık vurgulayan Hoca Sadeddin Efendi, Karakoyunluları yol kesen, haydut gibi tanıtmıştır. Türkmen adı altına Karakoyunlulara karşı esrinde tenkidi ifadelerin kullandığını da söyleyebiliriz.

Osmanlı vekayinamlerine baktığımız zaman Türk ve Türkmen imajı karşımıza çıkıyor ki, Osmanlı tarih yazarları tarafından farklı bağlamlarda kullanılmıştır. Aşıkpaşazade Türkmen ve Tatar taifesinin Süleymanşah liderliğinde Rum diyarına indiklerini yazar.⁴⁵ Aşıkpaşazade Türk kelimesini ise kafirlerin (gayrimüslimlerin) ağzından kullanmıştır.⁴⁶

İlerleyen zamanlarda siyasi kimlik davası nedeniyle Osmanlı vekayinamelerinde Türkmen kavramının daha farklı şekilde kullanıldığını tespit ediyoruz. Yıldırım Bayezid'in Malatya'yı elinden aldığı Türkmenler,⁴⁷ Tokat şehrinde eşkiyalık eden Kızıl

⁴⁴ Namık Kemal, *Osmanlı Tarihi*, c. III, s. 295.

⁴⁵ Aşıkpaşazade, *Tevârih-i Âl-i Osman*, Milli Eğitim Basımevi, Birinci Basılış, İstanbul 1970, s. 7.

⁴⁶ Aşıkpaşazade, *Tevârih-i Âl-i Osman*, s. 18-20.

⁴⁷ Aşıkpaşazade, *Tevârih-i Âl-i Osman*, s. 79.

Koca oğlanlarının Türkmenleri, Uzun Hasan'ın adamları şeklinde karşımıza çıkıyor. Gördüğümüz üzere Aşıkpaşazade kroniğinde Türkmen kelimesi başlangıçta Osmanlılar'ın atalarıyla Anadolu'ya gelenler için kullanılmıştır. Daha sonraki dönemlerde ise Anadolu'da iktidar kuran çeşitli Türk Beylikleri mensubları için kullanılmıştır.

Aşıkpaşazade kroniğinden büyük ölçüde yararlanan Neşri tarihine baktığımızda da Türk ve Türkmen kavramını tespit ediyoruz. II. Bayezid devri ulemasından olan Neşri, Aşıkpaşazade'den farklı olarak Türk ve Türkmen kavramı siyasi terim olarak ayırmamıştır. Neşri eserinin giriş kısmında Türkleri şehirli ve göçebe olarak iki kısma ayırıyor. Aynı zamanda Yahudi, Müslüman ayırımı yapmadan Türklerin farklı inançlarından bahsetmiştir.⁴⁸ Neşri, Osman ve Orhan Gazi'ni ve ordusunu kafir dilinden *Türk* şeklinde ifade etmiştir.⁴⁹ Neşri de Aşıkpaşazade gibi Anadolu Beyliklerinden bahsederken Türkmen kelimesini kullanmıştır.

Özetle Neşri Türk ve Türkmen kelimelerini değişik bağlamlarda kullanmıştır. *“Bu meyanda Türk çok daha kapsayıcı bir tanım olarak Türkmen ise konar-göçer hayat tarzının yaygın olduğu Oğuzları anlatmak üzere kullanılmıştır. Neşri'de etnik bir bilincin daha ötesinde, modern milliyet anlayışı ile tam olarak örtüşüp örtüşmemesi bir yana, putperestinden Müslüman olanlarına, konar-göçerinden yerleşigine kadar, kapsayıcı ve içerici bir Türklük kavramının ve şuurunun bulunduğu anlaşılmaktadır”*.⁵⁰

⁴⁸ Neşri, *Kitâb-ı Cihan-Nümâ*, c. I, s. 8.

⁴⁹ Neşri, *Kitâb-ı Cihan-Nümâ*, c. I, s. 125.

⁵⁰ Mehmet Öz, “XV.-XVI. Yüzyıl Osmanlı Kroniklerinde Türk Kavramı”, *Türk Yurdu*, S. 308, 2013.

Osmanlı tarih yazıcılığında Türkmen ifadesi “yağmacı”,⁵¹ “ bedpeyman (sözünde durmayan)”,⁵² “nâdan”,⁵³ “hain ve devletsiz”⁵⁴ gibi sıfatlarla eşit anlamda karşımıza çıkmaktadır. Osmanlı tarih yazarları Osmanlı Devleti’ni İslam’ın Bayraktarı ve Selçuklular’dan sonra Türk Devletlerinin devamı olarak görmüşlerdir.⁵⁵ Bu nedenle de Osmanlı’ya karşı politika yürüten bütün egemen güçleri düşman sıfatıyla vasıflandırmışlar. Çünkü Anadolu’da tekbaşına egemen güç olmak isteyen Osmanlı Beyliği’nin yanında Akkoyunlu, Karakoyunlu, Karamanoğulları gibi Türkmen Beylikleri de vardı. Osmanlı Devleti’nin Anadolu politikasında en büyük engel bu Türkmen Beylikleri idi. Osmanlı’ya rakip gördükleri için Türkmen kelimesini hain, yağmacı anlamında kullanmaya başlamışlardır.

Bundandır ki Osmanlı tarih yazarları Akkoyunlu ve Karakoyunlu hükümdarları için “Sultan” ve ”Padişah” ünvanlarını kullanmamışlar. Arapça ifade olan Sultan, XI. yüzyıldan itibaren İslam dünyasında hükümdarlar için kullanılan ünvanıdır. Selçuklular zamanında ise siyasi ünvan olarak yaygın hale gelmiştir.⁵⁶ Farsça kökenli Padişah kelimesi ise İslam Devletlerinde çok geniş ülkelere sahip hükümdarlara verilen

⁵¹ Karakoyunlu Türkmenleri, kudurmuş kurtlar gibi, çevrede yaşayan halkları soyup soğana çevirdiler. Hoca Sadeddin, Tacü’t-Tevarih, c. II, s. 179.

⁵² Solakzade, *Tarih-i Solakzade*, 1297, s. 222.

⁵³ Hüseyin Efendi, *Bedayi’ü’l-vekayi*, İzdatelstvo Vostoçnoy Literaturı, Moskova 1961, s. 253.

⁵⁴ Aşıkpaşazade, *Osmanoğulları’nın Tarihi*, s. 535.

⁵⁵ Colin İmber, “Osmanlı Hanedan Efsanesi”, çev. Seyfettin Erşahin, *İslami Araştırmalar Dergisi*, c. XII, S. 1, s. 21.

⁵⁶ Osman Gazi Özgüdenli, “Sultan”, *DİA*, c. 37, İstanbul 2009, s. 496.

ünvandır.⁵⁷ Osmanlı Hanedanlığını İslam'ın Bayraktarı ve Türk tarihinin devamı olarak gördüklerinden Osmanlı hükümdarları için Sultan ve Padişah ünvanlarını kullanmışlardır. Akkoyunlu ve Karakoyunlu hükümdarlarını ise emir, reis, bey ünvanlarıyla belirtmişlerdir. Aşıkpaşazade, Karakoyunlu ve Akkoyunlu hükümdarları için siyasi ünvan kullanmamıştır. Akkoyunlu hükümdarı Aşıkpaşazade kroniğinde Uzun Hasan, Karakoyunlu hükümdarı ise Mirza Cihanşah şeklinde geçmiştir. Akkoyunlular'a nisbetle Karakoyunlular'a daha ılımlı yaklaşan Osmanlı tarih yazarları, Kara Yusuf için Karakoyunlu emiri veya reisi ifadesinden faydalanmışlardır. Neşri, Kara Yusuf'u için Karakoyunlu emiri ünvanıyla tanıtmıştır.⁵⁸

Akkoyunlu ve Karakoyunlu hükümdarları ise kendiler için Sultan ünvanı kullanmışlardır. Bey lakabıyla anılan Akkoyunlu hükümdarlarının, "sultan" sanlarını da aldıklarına ilişkin vurgulamaları Akkoyunlu hükümdarlarının bastırmış olduğu sikkeler doğruluyor. Örneğin, Akkoyunlu hükümdarlarından Hamza Bey'in kestirmiş olduğu sikkelerin üzerinde "Sultan Adil Bahadır" yazmaktadır. Hamza Bey'den itibaren Akkoyunlu hükümdarları "Sultan" sanını kullanmışlardır.⁵⁹ Fakat Karakoyunlu hükümdarları kestirmiş oldukları sikkelerde kendi isimlerinin yanında "Sultan" ünvanını kullanmışlardır. Kara Yusuf, oğlu Pir Budak'la müşterek kestirdiği gümüş ve altın sikkelerin üzerinde "Sultan" ünvanını kullanmıştır. Sonraki dönemlerde Kara Yusuf'un oğulları İskender Mirza ve Cihanşah da bastırdıkları sikkelerin üzerinde "Sultan" ibaresini kullanmışlardır.⁶⁰

⁵⁷ Halil İnalçık, "Padişah", *DİA*, c. 34, İstanbul 2007, s. 140.

⁵⁸ Neşri, *Kitâb-ı Cihan-Nümâ*, c. I, s. 335.

⁵⁹ Ahmet Tevhid, *Meskurat-ı Kadime-i İslamiye Kataloğu*, Mahmud Bey Matbaası, İstanbul 1321, s. 377-519.

⁶⁰ Tevhid, *Meskurat-ı Kadime-i İslamiye Kataloğu*, s. 448-475.

I. BÖLÜM

1. AKKOYUNLU VE KARAKOYUNLULAR'IN TARİH SAHNESİNE

ÇIKIŞLARI

1.1. Akkoyunlular

XIV. yüzyılın ortalarında Moğolların doğu ve güney-doğu Anadolu'da hakimiyetlerinin sona erdiği zamanlarda bu topraklarda Akkoyunlu hakimiyeti başlamıştır. Girişte kurulma, gelişme ve dağılma dönemlerinden bahsettiğimiz Akkoyunlu oymağının Anadolu'ya geliş sebebi Moğol istilasını olmuştur. Moğol zulmü karşısında XIII. yüzyıllarda Maverâünnehir'den Anadolu'ya göç etmek zorunda kalmışlardır.⁶¹

Modern dönem Türkiye tarihçilerine göre Akkoyunlu oymağı Türkistandan direk Anadolu topraklarına göç etmişlerdir. Azerbaycan tarihçilerinin görüşüne göreyse ilk önce Azerbaycan topraklarında iskan etmiş, XIII. yüzyılda giderek artan Moğol baskısı karşısında Anadolu'ya yerleşmişlerdir. Akkoyunlu oymağının Anadolu'ya geliş tarihi ve nedeni Osmanlı vekayinamelerinde geçmediğini tespit ediyoruz.

1.1.1. Akkoyunlu Adı

Günümüzde Akkoyunlu Devleti'ne dair yapılan araştırmalarla birçok konu açıklığa kavuşturulmuştur. Ancak bu Türkmen Hanedanının ismi konusunda kesin bir görüş sunulmamıştır. Birçok kabileden oluşan Akkoyunlulara bu adın verilmesi ile ilgili

⁶¹ Mükrimin Halil Yinanç, "Akkoyunlular", *İA*, MEB Yayınları, c. I, İstanbul 1965, s. 251.

tarihçiler arasında fikir birliği oluşmamıştır. Tezimizde Osmanlı vekayinamelerinde Akkoyunlu kavramına dair bir tartışmanın mevcut olup olmadığını tespit etmeye çalıştık.

Türk siyasi tarihinde önemli kavram olan Akkoyunlu isminin kökeniyle ilgili farklı görüşler ileri sürülmüştür. Farklı fikirlerin doğmasının nedeni “koyun” kelimesinin totem olarak kabul edilmesinde ortak görüşün olmamasıdır. Bazı tarihçiler “Akkoyunlu” isminin eski totemlerden kaynaklanarak verildiğini söylemektedirler. Ancak Türklerde totem kabul ettikleri hayvanın etini yemek reddedilmiştir.

Mükrimin Halil Yınaç gibi tarihçilere göre ilk zamanlardan “koyun” veya “koç” totemine bağlı kalan Akkoyunlular, İslam dinini kabul ettikten sonra da bu toteme sadık kalmış, bayraklarında da koç resimleri koymuşlardır.⁶² Osman Turan da Akkoyunlular’ın koyunu eskiden beri totem olarak kabul ettiklerini ve bu yüzden de bayraklarında koyun (koç) resmini bulduklarını yazmaktadır.⁶³ Bize göre bu kanaat doğru değildir. Çünkü yukarıda da belirttiğimiz üzere eti yenilen hayvanın Türklerin eski kültüründe totem olarak kabul edilmesi imkansızdır.

Bu fikrin aksi olarak konar-göçer bir Türkmen topluluğu olan Akkoyunlulara bu adın sürülerinde bulunan koyunların rengine göre verildiğini yorumlayan tarihçiler de mevcuttur. Bu fikri savunan tarihçiler, Türklerin eski inanç sisteminde totem sayılan hayvanların etinin yenilmediğini delil olarak göstermişlerdir.⁶⁴

Bazı tarihçiler ise “Akkoyunlu” ismini coğrafi konumlara bağlamışlar. Azerbaycan tarihçileri Anadolu’ya göç eden Türkmenlerin güneyde iskan edilen boylarına “Akkoyunlu” , Kuzey kısmında iskan edilenlereyse “Karakoyunlu” isminin

⁶² Yınaç, “Akkoyunlular”, s. 253.

⁶³ Osman Turan, *Oniki Hayvanlı Türk takvimi*, Ötüken yayınları, İstanbul 2004, s. 85.

⁶⁴ Sümer, *Karakoyunlular (Başlangıçtan Cihanşah’a kadar)*, s. 13.

verildiği görüşünü savunmaktadırlar.⁶⁵ Azerbaycan tarihçilerinde bu fikir Rus tarihçilerinin etkisiyle oluşmuştur.

Bir gurup tarihçiler ise Akkoyunlu bayraklarında koç resminin bulunmasından dolayı kabile birliğine “Akkoyunlu” isminin verilmiş olduğu düşüncesindedir.⁶⁶ Bu fikri doğru kabul etmek günümüz gözü ile baktığımızda zordur. Bir devlet kurulurken bayrak onun sembollerinden biridir. Bu fikir devlet kurulmadan önce bu tayfa birliğinin hangi adı taşıdığı sorusunu doğuruyor. İlk önce devlet kurulur. Bayraksa sonradan tasarlanmış semboldür. Bu görüş Akkoyunlu Türkmenleri’nin eski tefekküründe koyunun (koç) totem olmasını ve bundan hareketle de bu adı taşıdıklarını ve bayraklarında koyun resmini kullanmalarına doğru olarak kabulüne işaretir.

Bayraklarında koyun resminin olup olmaması da tartışma konusu olmuştur. Bazı Türk tarihçileri Akkoyunlu bayrağında koyun resminin yerine, “Bayındır” mührünün bulunduğunu iddia ediyorlar. İ. Hakkı Uzunçarşılı, Faruk Sümer gibi tarihçiler ise Akkoyunlu bayrağında koyun resminin bulunmadığını iddia etmektedirler. Topkapı Müzesinde Akkoyunlu hükümdarı Uzun Hasan Bey’e ait olan bayrak bulunmaktadır. Bayrağın üzerinde tuğra şeklinde ve içinde “*Sultan Hasan Bahadır*” ibaresi yazılı Bayındır mührü mevcuttur.⁶⁷

⁶⁵ Necefli, *Qaraqoyunlu ve Ağqoyunlu Devletlerinin Tarixi Müasir Türk Tarixşünaslığında*, s. 16.

⁶⁶ Yinanç, “Akkoyunlular”, s. 251.

⁶⁷ Sümer, *Karakoyunlular (Başlangıçtan Cihanşah’a Kadar)*, 1967, s.13. (Bayrağın fotoğrafı için İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu, Kara-Koyunlu Devletleri*, Ankara 1937, fotoğraflar kısmı).

Kısacası şöyle ifade edebiliriz ki, Akkoyunlu kavramıyla ilgili iki görüş esas alınmıştır. Bunlardan birincisi bayraklarında koyun resminin olması görüşüdür. İkinci önemli görüş ise, “koyun” kelimesinin Akkoyunlular’ın tefekküründe bilinen bir terim olmasıdır. Bayraklarına da bu resmi çizerek kendi görüşlerini yansıtmışlardır.

Netice olarak, Akkoyunlu; bu devleti kuran hanedanın, topluluğun ve bu hanedanlığın kurmuş olduğu devlete verilen isimdir. “Akkoyunlu” kelimesinin tarihi kaynaklarda ilk ne zaman geçtiği tartışılacak bir konudur. Siyasi bir terim olarak “Akkoyunlu” kelimesi ilk defa Aziz b. Erdeşir-i Esterabadi’nin *Bezm u Rezm* isimli eserinde geçmiştir. Yazar, eserinde Akkoyunlular’dan bahsederken Ahmet Bey’in liderliğinde toplanan Bayındırlı “Akkoyunlu Türkmenleri” şeklinde bahsetmiştir.⁶⁸

Osmanlı tarihi kaynaklarına baktığımız zaman “Akkoyunlu” kelimesinin siyasi anlamda kullanılmasını Aşıkpaşazade’den sonraki Osmanlı tarihçilerinin eserlerinde görmek mümkündür. Osmanlı tarih yazıcılığında önemli eserlerden biri olan *Tevârîh-i Âl-i Osmân* yazarlarından olan Aşıkpaşazade kroniğinde “Akkoyunlu” kelimesine tesadüf edilmemektedir. Akkoyunlu hükümdarı Uzun Hasan’dan bahsederken Türkmen Uzun Hasan diye bahsetmiştir.⁶⁹ Osmanlı tarih yazarları, Anadolu’aki Türkmen Beyliklerini Osmanlı Devleti’ne rakip gördükleri için Anadolu’daki bütün kargaşaların sebebi olarak Türkmenleri görmüşlerdir.

Tursun Bey’in, *Târih-i Ebü'l-Feth* eserinde “Akkoyunlu” kavramı geçmiştir. Koyulhisar yenilgisinden sonra Akkoyunlu hükümdarı Uzun Hasan’ın devletini

⁶⁸ Aziz B. Erdeşir-i Esterabadi, *Bezm u Rezm*, çev: Mürsel Öztürk, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1990, s. 342-343.

⁶⁹ Aşıkpaşazade, *Osmanoğulları’nın Tarihi*, haz. Kemal Yavuz , M. A. Yekta Saraç, K Kitaplığı Yayınları, İstanbul 2003, s. 535.

güçlendirdiğinden bahsediyor.⁷⁰ Oruç Bey, eserinde Uzun Hasan'ın Fatih Sultan Mehmed'e karşı Akkoyunlu askerlerini topladığını yazıyor.⁷¹ Oruç Bey Akkoyunlular için "Tatar" kelimesini kullanan ilk Osmanlı tarihçisi olarak bilinmektedir. Mustafa Çelebi'nin Uzun Hasan üzerine yürümesinden bahseden yazar, bu hamlenin Tatar üzerinde heybet uyandırdığını yazıyor.⁷² Yıldırım Bayezid'in Timur'dan giderken Tatarları da yanında götürmesi ricasında bulunduğunu Oruç Beğ'in halefleri olan Osmanlı tarihçilerinin eserlerinde geçmektedir. Neşri, İdris-i Bitlisi'nin eserlerinde de Akkoyunlu kavramı geçmektedir. İdris-i Bitlisi'nin eserinde Akkoyunlu Türkmenleri şeklinde geçmiştir.⁷³

Özetle, klasik dönem Osmanlı tarihçilerinin eserlerinde Aşıkpaşazade'den itibaren "Akkoyunlu" kavramının kullanıldığı görülmektedir. Klasik dönem Osmanlı tarihçileri Akkoyunlu hanedan mensuplarından bahsederken "Türkmen" ifadesini kullanmışlardır. Meşrutiyet dönemi Osmanlı tarihçileri, klasik dönem tarih yazarlarından farklı olarak Türkmen ifadesini kullanmadan Akkoyunlu kavramına eserlerinde yer vermişlerdir. Ahmet Rasim, Uzun Hasan'dan Akkoyunlu hükümetinin en namlı (ünlü) hükümdarı diye bahsetmiştir.⁷⁴ Akkoyunlu ibaresi Ahmet Cevdet Paşa'nın eserinde de geçmiştir.⁷⁵

⁷⁰ Dursun Bey, *Târîh-i Ebü'l-Feth*, Baha Matbaası, haz: Mertol Tulum, İstanbul 1977, s. 152.

⁷¹ Oruç Bey, *Tevârih-i Âl-i Osman*, Atsız, Tercüman Yayınları, İstanbul 1974, s. 124.

⁷² Oruç Bey, *Tevârih-i Âl-i Osman*, s. 125.

⁷³ İdris-i Bitlisî, *Heşt Behişt VII. Ketibe*, s. 23.

⁷⁴ Ahmet Rasım, *Osmanlı Tarihi*, c. I, Şems Matbaası, İstanbul 1328-1330, s. 213.

⁷⁵ Ahmet Cevdet Paşa, *Tarih-i Cevdet*, c. I, Üçdal Neşriyatı, İstanbul 1966, s. 45.

1. 1. 2. Akkoyunluların Menşei

XIV. yüzyılda güneyde Urfa ve Mardin, kuzeyde Bayburd ve Decle nehrine kadar uzanan topraklarda beyliklerini inşa eden Akkoyunlular'ın menşei münakaşa konusu olmuştur. Akkoyunlu hükümdarları ise Bayındır soyundan geldiklerini iddia etmişlerdir.⁷⁶ Bayındır Han aracılığıyla neseblerini Oğuz Han'a dayandıran Akkoyunlu hükümdarları beyliklerine meşruluk kazandırmışlardır.

Akkoyunlu Beyliği'ne dahil olan oymaklar arasında Bayındır soyundan olanlar en üstün konumdaydılar. Bu medenle de Akkoyunlu Hanedanlığı kaynaklarda *Bayındırlı* veya *Bayındırıye* diye geçmiştir. Diğer bir görüşe göre ise Hanedanlığın beylerinden Hamza Bey (1437-1444), Bayındır damgasını paralarının üzerine bastırmıştır. Daha sonra Uzun Hasan ve halefleri de bu geleneği devam ettirerek bayındır damgasını parayla beraber bayraklarında bile kullanmışlardır.⁷⁷ Bu sebeple de Osmanlı kaynaklarında “*Bayındırlı*” Farsça kaynaklarında “*Bayındırıye*” şeklinde anılmışlardır.⁷⁸ Akkoyunlu Türkmenlerinin Oğuzlar'ın Bayındır boyundan olmasından hareketle kaynaklarda bu şekilde geçmiştir. “*Daima nimetle dolu olan yer anlamına gelen Bayındır adı, Oğuz Han'ın oğullarından Gök Han'ın en büyük oğlu Bayındır Han'dan gelmektedir*”.⁷⁹

Akkoyunlular'ın menşei hakkında Ebu Bekr-i Tihrani bir Akkoyunlu tarihi olan *Kitab-ı Diyarbekriye*'sinde tam açıklık getirmese de geniş bilgi vermiştir. Tihrani, Akkoyunlu Devleti'nin kurucusu olan Kara Yülük Osman Bey'in Oğuz Han'a soy olarak

⁷⁶ Müneccimbaşı, *Sahaifu'l-Ahbar*, Matbaa-i Amire, c. III, İstanbul 1868, s. 154

⁷⁷ Faruk Sümer: “Bayındır”, *DİA*, c. V, İstanbul 1992, s. 246.

⁷⁸ Sümer, “Bayındır”, s. 245.

⁷⁹ Seyfettin Erşahin, *Akkoyunlular, Siyasal, Kültürel, Ekonomik ve Sosyal Tarih*, Ankara 2002, s. 24.

bağlı olduğunu yazıyor. Müellif eserinde Akkoyunlular'ın Oğuzlar'ın Türkmen ilinin Bayındır boyundan olduğunu söyler. Tihrani eserinde Akkoyunlular'ın, Oğuz Boyundan olduğunu yazmış ve Bayındır Han aracılığıyla Nuh Peygamber ile aralarında bağlantı kurmaya çalışmıştır.⁸⁰

Kaşgarlı Mahmud'un *Divanü Lugati't-Türk* eserinde *Bayundur* şeklinde zikredildiği, Fahrettin Mübarekşah'ın listesinde de Bayındırlıların adına rastlanıldığı, Reşidüddin'in ise Akkoyunlu boyunun adını *Bayındır* şeklinde gösterdiği belirtilmektedir.⁸¹

Klasik dönem ve meşrutiyet dönemi Osmanlı tarihçileri Akkoyunluların asıl ve menşeinden bahsetmezler. Fakat Osmanlı tarihçilerinin eserlerinde siyasi bir terim olarak Bayındır kelimesi geçmiştir. Şerefhan Bitlisi'nin "*Şerefname*" isimli eserinde Uzun Hasan'dan bahsederken, *Uzun Hasan Bayındırlı* diye bahsetmiştir.⁸² İbn Kemal eserinde Uzun Hasan'ı Bayındır Han'ın kökünden olduğunu yazıyor. Bu yazı Osmanlı tarihçilerinin Akkoyunluların Bayındır boyuna mensup olduklarını kabul etmesinin kanıtıdır.⁸³ Solakzade Uzun Hasan'ı Kara Osman Bayındırı'nin torunu olarak tanıtmıştır.⁸⁴ Müneccimbaşı Ahmet Dede, Kadı Burhaneddin'in Kara Osman Bayındırı

⁸⁰ Ebû Bekr-i Tihriânî, *Kitâb-ı Diyârbekriyye*, çev. Mürsel Öztürk, T. C. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 2001, s. 15-18.

⁸¹ Sümer, "Bayındır", s. 245.

⁸² Şerefhan Bitlisi, *Şerefname*, çev. Mehmet Emin Bozarslan, Ant Yayınları, İstanbul 1971, s. 242.

⁸³ İbn Kemal, *Tevârih-i Âl-i Osmân*, VII. Defter, haz. Şerafettin Turan, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1997, s. 317.

⁸⁴ Solakzade Mehmet Hemdemi, *Tarih-i Solakzade*, Mahmud Bey Matbaası, İstanbul 1297, s. 222.

tarafından öldürüldüğünü yazmakla Akkoyunlu Türkmenlerinin Bayındır Han'a dayandığı bilgisini vermektedir.⁸⁵ Meşrutiyet dönemi Osmanlı Tarihçisi Ahmet Rasım, *Osmanlı Tarihi* isimli eserinde Uzun Hasan'dan “*Bayındırıye*” hükümetinin en namlı hükümdarı diye bahsetmiştir.⁸⁶ İdris-i Bitlisi, Uzun Hasan'ı “*Hasan Bey Bayındırı*” şeklinde tanıtmayı Akkoyunluların soyunun Bayındır Han'dan gelmesi fikrinin doğruluğunu daha da kuvvetlendiriyor.⁸⁷ Bayındır Han'ın soyundan geldikleri için övünen Akkoyunlu Beyleri, Hamza Bey'den itibaren, bayraklarında *Bayındır* boyunun damgasını kullanmışlar.⁸⁸

1.2. Karakoyunlular

İlhanlı Devleti'nin çöküşüyle Ön Aysa'da kontrolü ele almak için mücadeleler içerisinde yer alan beyliklerden biri de Karakoyunlu Beyliği idi. Anadolu'ya gelerek beylik, ardından da güçlü bir iktidar kuran Karakoyunlu oymağının Anadolu'ya ne zaman geldikleri sorusu tartışmaya açık bir konu olmuştur.

Faruk Sümer'e göre Karakoyunluların Anadolu'ya gelişlerine dair iki farklı görüş vardır. Bu fikirlerden birincisi Karakoyunlu Türkmenlerinin Argun Han zamanında Türkistan'dan Azerbaycan'a geldikleri görüşüdür. İkinci görüşe göre ise Karakoyunlu kabileleri, Cengiz Han istliası üzerine Türe Bey emrinde, Türkistan'dan Şarkı Anadolu'ya göç etmişlerdir.⁸⁹ Faruk Sümer, ikinci görüşü doğru olarak kabul etmiştir. Çünkü

⁸⁵ Münecimbaşı Ahmet Dede, *Sahaih'ül –Ahbar fi Vekayi-ül-a'sar*, c. I, Tercüman Yayınları, Çev. İsmail Erünsal, s. 136.

⁸⁶ Rasım, *Osmanlı Tarihi*, c. I, s. 213.

⁸⁷ Bitlisi, Heşt Behişt VII. Ketibe, s. 22.

⁸⁸ Faruk Sümer, “Oğuzlar”, *İA*, MEB Yayınları, c. IX, İstanbul 1960, s. 385.

⁸⁹ Faruk Sümer, “Karakoyunlular”, s.194.

Moğollardan önceki zamanlarda Karakoyunlulara ait hiç bir bilgiye ulaşılmamıştır. Karakoyunlular'ın göçebe hayatı yaşamış olmaları gibi sebepler, bu fikri hakikata daha yakın kılmıştır.⁹⁰ Azerbaycan tarihini incelediğimizde Karakoyunlu oymağının XIII. yüzyılda Anadolu topraklarında bulunduğunu tespit ediyoruz. Azerbaycan tarihçilerine göre Karakoyunlular, Moğol istilası sonucu Azerbaycan ve İran'dan Doğu Anadolu'ya göç etmek zorunda kalmışlardır. Yani, Anadolu'ya göç etmeden önce VIII- IX. yüzyıllarda bu Türkmen aşireti Azerbaycan topraklarında var olmuşlardır.⁹¹

Bu konuya dair Osmanlı kaynaklarına baktığımız zaman detaylı şekilde bilgi verilmediğini görüyoruz. Karakoyunlu Devleti'ne kısa şekilde değinen Müneccimbaşı ise, Türkmen asıllı Karakoyunluların Türkistan'dan Horasan diyarına geldiklerini eserinde yazıyor. Yazar aynı zamanda Karakoyunluların Azerbaycan topraklarında iskan ettiğini de vurgulamıştır.⁹²

Özetle söyleyebiliriz ki Karakoyunlu oymağı da Akkoyunlular gibi Moğol istilası karşısında direniş gösteremeyerek Anadolu topraklarına göç etmişlerdir. Zamanla güçlenerek beyliklerini, ardından da devletlerini tesis etmişlerdir.

1.2. 1. Karakoyunlu Adı

Karakoyunlu tayfa birliğinin bu isimle anılması ile ilgili farklı görüşler mevcuttur. Başlıca meşguliyetleri hayvancılık olan Oğuz tayfalarının hayatında koyun ilk sırada durmaktadır. Akkoyunlular gibi Karakoyunlulara da bu isim sürülerindeki koyunların

⁹⁰ Faruk Sümer: "*Kara Koyunlular (Başlangıçtan Cihan-Şah'a kadar)*", Türk Tarih Kurumu Yayınları, VII. Seri-No. 49, Cilt.1, Ankara-1967, s. 36.

⁹¹ Azerbaycan Tarixi XIII-XV esirler, c.III, Bakı 2007, s. 71.

⁹² Müneccimbaşı, c. III, s. 149.

rengine göre verilmiştir. Bu fikrin aksini söyleyenlere göre ise Karakoyunlular'da koyun totem olduğundan bu isim verilmiştir. Türklerin eski inancına göre ise totem olarak kabul edilen hayvanların eti yenilmezdi. Bu gerçek, ilk söylenen fikrin hakikata daha yakın olduğunu göstermektedir. Akkoyunlu ve Karakoyunlu adının verilme sebebi aynı şekilde tartışıldığı için burda kısa kestik. Çünkü Akkoyunlu adının verilme sebebine açıklık getirdiğimiz bölümde genel hatlarıyla belirtmeğe çalıştık.

Akkoyunlularda olduğu gibi Karakoyunlu kavramı da Osmanlı tarihçilerinin tartışmasında yer almamıştır. Osmanlı tarih yazıcılığında siyasi bir terim olarak Karakoyunlu ismine Aşıkpaşazade tarihinde karşımıza çıkmamıştır. Aşıkpaşazade kroniğinde büyük ölçüde faydalanan Neşri de Karakoyunlu ismini eserinde kullanmıştır.⁹³ Oruç Bey de eserinde Karakoyunlu ordusundan bahsederek devleti bu siyasi isimle tanıdığını bildirmektedir.⁹⁴ İbn Kemal ise Kara Yusuf'u Karakoyunlu boyunun reisi olarak tanıtmıştır.⁹⁵ Osmanlı vekayinamelerinde sonraki yıllarda da Karakoyunlu ismi siyasi terim olarak karşımıza çıkmıştır. Görüldüğü gibi isim tartışmasına girmeyen Osmanlı tarihçileri, devletin ismini Karakoyunlu olarak kabul etmişlerdir.

⁹³ Mevlana Mehmed Neşri, *Kitâb-ı Cihan-Nümâ*, haz. Faik Reşit Unat/Mehmet A. Köymen, c. I, TTK Yayınları, Ankara 1957, s. 335.

⁹⁴ Oruç Bey, *Tevârih-i Âl-i Osman*, s. 124.

⁹⁵ İbn Kemal (Kemalpaşazade), *Tevârih-i Âl-i Osman*, V. Defter, haz. Koji Imazawa, TTK Yayınları, Ankara 2000, s. 357.

1. 2. 2. Karakoyunluların Menşei

Anadolu’da Moğol hakimiyetinin zayıflaması üzerine iktidar savaşına giren Karakoyunlular’ın Oğuzlar’ın hangi boyuna mensup olduğu tarihçiler arasında tartışma konusu olmuştur. Karakoyunluların Oğuzlar’ın 24 boyundan hangi koluna mensup olduğuna dair bilgi, kaynaklarda kesin olarak belirtilmemektedir.

Osmanlı tarihçisi Şükrullah, Karakoyunlu tayfa birliğinin menşeiini Oğuz Han’ın oğlu Deniz Han’a bağlamıştır.⁹⁶ Faruk Sümer, Şükrullah’ın kaynağına dayanarak Karakoyunlu oymağının Oğuz Boyundan Deniz Han’ın oğlanlarından olarak bilinen İğdir, Büğdüz, Yıva ve Kınık boylarından birine mensup olduğunu belirtmiştir.⁹⁷ *Behçetü’-t-Tevarih* dışında incelediğimiz diğer Osmanlı tarih kaynaklarında Karakoyunluların hangi Oğuz boylarından olduğuna dair bilgilere rastlamadık.

Özetle söyleyebiliriz ki, Karakoyunlu kabilesinin Oğuzların hangi boyundan Osmanlı tarihçileri arasında tartışma konusu olmamıştır.

Karakoyunlu tarihine dair diğer bir önemli mesele, Baranlı veya Baranlı kelimesinin önemidir. Karakoyunluların isimleri tarihi kayıtlarda “Baranlı/Baranlı” veya “Barani” olarak geçmektedir. Yaygın bir kanaata göre Karakoyunluların mensup olduğu boyun adı Bârânî veya Buranlı olarak da geçmektedir. Kronolojiye baktığımız zaman Barani kelimesi ilk defa Kitab-ı Diyarbekriyye’de Kara Yülük Osman Bey’in düşmanlarından olan *Kara Yusuf Barani* şeklinde karşımıza çıkmıştır.⁹⁸ Osmanlı vekayinamelerinde de Karakoyunlu hükümdarlarının karşısında “*Baranlı*” ifadesi

⁹⁶ Şükrullah, *Behçetü’-t-Tevarih*, Osmanlı Tarihleri, c. 1, haz. Nihal Atsız, İstanbul 1947, s. 51.

⁹⁷ Sümer, Karakoyunlular (Başlangıçtan Cihanşah’a Kadar), c. I, s.14.

⁹⁸ Ebu Bekr-i Tihrani, *Kitab-ı Diyarbekriyye*, s. 34.

kullanılmıştır. Aşıkpaşazade kroniğinde Karakoyunlu hükümdarı Cihanşah, Baranlı İmirza Cihanşah şeklinde geçmiştir.⁹⁹ Neşri Cihan Şah'tan bahsederken Baranlı Mirza Cihanşah diye bahsetmektedir.¹⁰⁰

Bu ismin bir yer adından gelmiş olduğu fikrini savunan görüşler de vardır. İ. H.Uzunçarşılı Karakoyunluları Barani şeklinde zikretmiştir.¹⁰¹ Müneccimbaşı, Karakoyunlulardan, Türkmen asıllı Tatar taifesinden olan Karakoyunlular diye bahsetmiştir.¹⁰² Osmanlı Tarihi kaynaklarında Karakoyunlu hükümdarlarına “Türkmen Karakoyunlu” şeklinde hitab edilmiştir. *Baburname*'de Karakoyunlu hükümdarı Cihanşah, Barani şeklinde zikredilmiştir.¹⁰³

Karakoyunlu ulusu birçok oymağın bir araya gelmesiyle meydana gelmiştir. Bunlardan Karakoyunlular Azerbaycan taraflarına yerleşmişlerdir. Karakoyunlu kabileleri arasında diğerlerine kıyasla daha çok itibar gören ve hükmü geçen Baharlı taifesi idi.¹⁰⁴ Tarihi kayıtlarda daha çok Türkmen Karakoyunlu şeklinde zikredilmektedir.

1. 3. Akkoyunlu ve Karakoyunlu Devletlerinin Kurulduğu Coğrafya

Akkoyunlu Devleti kuzeyde Doğu Anadolu'dan Karadeniz'e, güneyde Fırat ırmağından Suriye sınırlarına kadar uzanan bir coğrafyada kurulmuş ve yükselmiştir.

⁹⁹ Aşıkpaşazade, *Osmanoğulları Tarihi*, 2003, s. 537.

¹⁰⁰ Mevlana Mehmet Neşri, *Kitâb-ı Cihan-Nümâ*, C. II, s. 821.

¹⁰¹ Uzunçarşılı, *Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu, Karakoyunlu Devletleri*, s. 180.

¹⁰² Müneccimbaşı, *Sahai fu 'l- Ahbar*, s. 149.

¹⁰³ Babur, *Baburname*, c. I, neş. R. Rahmeti Arat, TTK Yay, Ankara-1943, s. 9.

¹⁰⁴ Müneccimbaşı, *Sahai fu 'l- Ahbar*, s. 149.

Akkoyunlu Devletinin kurulmuş olduğu topraklar batıda Fırat nehrinden, doğuda Van Gölü'ne kadar uzanıyordu.

Anadolu'nun doğusunda kurulan Akkoyunlu Devleti'nin toprakları tarım ve hayvancılık için oldukça elverişlidir. Göç ve ticaret yollarını gözetimi altında bulunduran Kemah, Bayburt, Urfa, Diyarbakır, Mardin, Erzincan gibi bölgeler Akkoyunlu Devleti'nin sınırları içerisinde giriyordu. Ortaçağ'da kurulan devletlerden biri olan Akkoyunlu Devleti ticari ve ekonomik açıdan stratejik konumda idi.

Zikrettiğimiz şehir merkezleriyle kaleleri yönetimi altına alan Akkoyunlular, Doğu Anadolu'yu da içine alan ticaret yollarındaki önemli noktaları elinde tutabiliyordu. Kısacası bu coğrafya, siyasi merkez olarak Doğu Anadolu'dan Azerbaycan'a yönelen ve XV. yüzyılın ikinci yarısından önceki Akkoyunlu tarihinin zeminini oluşturan önemli bir yer haline gelmiştir.¹⁰⁵

Merkezi Erciş olan Karakoyunlu Beyliği, XIV. asırda Van gölü havzasında kurulmakta olup, devlet statüsüne kadar yükselmiştir. Urartulular tarafından kurulduğu belirtilen Erciş, tarih boyu farklı ulusların egemenliği altında olmuştur. İlhanlılar'ın hakimiyeti altına giren Erciş bu dönemde büyük ün kazanmıştır. Tebriz'den Erzurum'a giden ticaret yolları buradan geçmektedir. Erciş ovası tarım ve hayvancılık faaliyetleri için elverişli bir mınıktadır. Ticaret yollarının üzerinde yerleşen Erciş- Van Gölü havzası Karakoyunlu oymağının yerleştiği ilk yerler olmuştur. Güneydoğu Anadolu ve Turan-İran coğrafyasına hakim olan Karakoyunlular, Türk tarihinin bir kolunu oluşturmaktadırlar.

Klasik dönem Osmanlı tarihine baktığımız zaman Akkoyunlu ve Karakoyunlu Devleti'nin coğrafyası teferruatıyla ele alınmamıştır. Osmanlı vekayinamelerinde Kara

¹⁰⁵ Woods, *Akkoyunlular, Aşiret, Konfederasyon, İmparatorluk*, s. 72.

Yülük Osman Bey ve Uzun Hasan Diyarbekir hükümdarı olarak geçmiştir. Şerefhan Bitlisi, 864/1469 yılında Uzun Hasan'ı Diyarbekir hükümdarı olarak göstermektedir.¹⁰⁶ Buradan hareketle Akkoyunlu Devleti'nin Diyarbekir merkezli bir bölgede kurulduğunu görebiliriz. Osmanlı tarih kaynaklarında Diyarbekir ülkesi denildiği zaman Uzun Hasan dönemi Akkoyunlu Devleti'nden bahsedilmektedir. Uzun Hasan Karakoyunlu Cihanşah'ı yenmesiyle Cihanşah mülkünü de kendi topraklarına katmıştı. Bu topraklar Osmanlı kaynaklarında Azerbaycan olarak geçmektedir. Timuri Ebu Said Uzun Hasan'a mektub yazarak Azerbaycan topraklarından çıkmasını istemiştir. Uzun Hasan ise Karakoyunlular'dan kılıç zoruyla aldığı Azerbaycan'ı geri vermek istememişti. Bu mektubun ardından Ebu Said'le savaşa girerek onu mağlup etmişti.¹⁰⁷ Osmanlı vekayinamelerinde Cihanşah İran-Turan padişahı olarak gösterilmiştir.¹⁰⁸ Burdan anlaşılan o ki merkezi Tebriz olan Karakoyunlu Devleti, Azerbaycan ve İran topraklarını kapsayan bir coğrafyada kurulmuştur.

¹⁰⁶ Bitlisi, *Şerefname*, s. 557.

¹⁰⁷ Bitlisi, *Heşt-Bihîşt*, s. 27.

¹⁰⁸ Dursun Bey, *Târîh-i Ebü'l-Feth*, s. 152.

II. BÖLÜM

2. AKKOYUNLU VE KARAKOYUNLU DEVLETLERİNİN BÖLGE DEVLETLERİ İLE İLİŞKİLERİ

2.1. Akkoyunlu-Osmanlı İlişkileri

Akkoyunlularla Osmanlılar arasındaki siyasi ilişkileri iki dönemde ele almak gerekir.

Birinci Dönem; Kara Yülük Osman Bey'den (1402-1435) Uzun Hasan'a (1453-1478) kadar olan zamanı kapsar. Bu dönem Akkoyunluların beylik konumunda olduğu bir dönemdir. Bu dönemde Akkoyunlu aşiretinin lideri Kara Yülük Osman Bey, Anadolu'da hakim güç olmak istiyordu. Kara Osman'ın bu siyasetinin karşısındaki en büyük engel ise Yıldırım Bayezid'in (1389-1402) Anadolu'nun siyasi birliğini temin etme politikası idi.

İkinci Dönem; Akkoyunluların imparatorluğa dönüştükten sonra Uzun Hasan ile başlayan dönemdir. Bu dönemde Osmanlılar Batı'da, Akkoyunlular Doğu'da güç kazanmışlardır. Bu dönemi de kendi içerisinde Fatih Sultan Mehmed'in dönemi (1451-1481) ve II. Bayezid'in (1481-1512) dönemi olarak Akkoyunlu -Osmanlı ilişkileri şeklinde iki döneme ayırabiliriz.

2.1.1. Uzun Hasan Dönemine Kadar Olan İlişkiler

Tur Ali Bey komutanlığında XIV. yüzyılda tarih sahnesine çıkan Akkoyunlu Hanedanlığı, hakim güç olmak amacıyla mahalli güçlerle mücadelelere başladı. Doğu Anadolu'da merkezi Diyarbakır olan beyliğin temelini atan Akkoyunlular, nüfuz alanını genişletmek ve bu coğrafyada liderliği ele almak için siyasi mücadeleler içerisinde yer aldılar.

Osmanlı kaynaklarına göre Akkoyunlularla Osmanlılar arasındaki siyasi münasebetler, Kara Yülük Osman Bey (1402-1435) zamanında başlamıştır. Kara Yülük Osman Bey döneminde Akkoyunlular devlet konumuna kadar yükselmişlerdi. Kara Yülük Osman Bey'in Anadolu'nun doğusunda askeri icraatlarla meşgul olduğu dönemlerde, Osmanlı Devleti de Anadolu'nun batısında güçlü bir devletti ve tahtta Yıldırım Bayezid oturmaktaydı.

XIV. yüzyıl Anadolu'su büyük devletler ve yeni kurulan mahalli güçlerin savaş meydanına dönüşmüştü. Akkoyunlu Beyliği'nin kurucusu olan Kara Yülük Osman Bey, kendini tanıtmak amacıyla siyasi mücadeleler içerisinde yer aldı. Bu dönemlerde Anadolu'da hakim güç olmak isteyen sadece Akkoyunlu Türkmenleri değildi. Örneğin Karakoyunlular, Kadı Burhaneddin Devleti, Karamanoğuları vs. beylikler bu bölgede iktidarı sağlamak için birbirleriyle mücadele içerisindeydi. XVI. yüzyıl Osmanlı tarihçisi Hoca Sadeddin (ö. 1008/1599), siyasi mücadeleler içerisinde yer alan Akkoyunlu ve Karakoyunlu aşiretini Anadolu'nun düzenini bozan Türkmen aşiretleri olarak görüyordu.

Osmanlılar ve Akkoyunlular arasında düşmanlık münasebetlerinin başlama tarihi tarihçiler arasında araştırma konusu olmuştur. Bazı tarihçilere göre Akkoyunlu ve Osmanlıların ilk buluşması Kadı Burhaneddin üzerinden olmuştur. Modern Dönem tarihçilerinden Yaşar Yücel, iki devlet arasında düşmanlık münasebetlerinin Kara Yülük Osman Bey döneminden itibaren başladığını ifade etmektedir.¹⁰⁹

Osmanlı sultanı Yıldırım Bayezid, Anadolu'da toprak bütünlüğünü ve siyasi birliği sağlamak için batıdaki başarılarının ardından yüzünü doğuya çevirdi. Yıldırım

¹⁰⁹ Yaşar Yücel, "Timur Tarihine Dair Araştırmalar", Bellekten, c. XLII, S. 166, Ankara 1978, s. 247-248.

Bayezid'in Anadolu politikasının başlıca amacı beylikleri Osmanlı Devleti sınırlarına katmaktı ve bu yoldaki hedeflerinden biri Kadı Burhaneddin Devleti idi.

İlhanlılar'ın çöküşünden sonra İran ve Turan ülkelerinde yeni kurulan mahalli güçler saltanat ve bağımsızlık arzusundaydı. Hoca Sadeddin'e göre bunlar arasında Türkmenler ile Kayseri ve Sivas hakimi Kadı Burhaneddin de vardı.¹¹⁰ Yıldırım Bayezid Kadı Burhaneddin Devleti'ni kendi yönetimine almak için seferberliğe başladı. Bu zamanlarda Akkoyunlu Türkmen Bey'i olan Kara Yülük Osman Bey, Kadı Burhaneddin'in himayesinde idi. Maiyetindeki Türkmen boyları ile birlikte Rum diyarına inen Kara Yülük Osman Bey daha sonra Kadı Burhaneddin'in himayesine girmeyi kabul etmiştir.¹¹¹ Kadı Burhaneddin'in bağımsız devlet kurmasından rahatsız olan Osman Bey, Kadı Burhaneddin'i aradan kaldırmak için fırsat kolluyordu. Osman Bey, Kadı Burhaneddin ile Yıldırım Bayezid arasındaki çekişmeyi fırsat bilerek Sivas'a saldırdı ve Kadı Burhaneddin'i öldürdü.¹¹²

Müneccimbaşı'na göre Yıldırım Bayezid Sivas üzerine yürürken, Kadı Burhaneddin'in Kara Osman tarafından öldürüldüğünden habersizdi. Türkmen Kara Yülük Osman Bey zaferini kutlamadan Osmanlı ordusu Sivas sınırlarında idi. Böylece Yıldırım Han Sivas'ı savaşız aldı.¹¹³

Kara Yülük Osman Bey, Yıldırım Bayezid'e bağlı olarak Sivas yönetiminde kaldı. Sivas yönetiminde bulunduğu dönemlerde şehir halkına zulmetti. Ancak bu çok

¹¹⁰ Hoca Sadeddin Efendi, *Tâcü't-Tevârih*, c. I, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1979, s. 204.

¹¹¹ İbn Kemal, *Tevârih-i Âl-i Osman*, IV. Defter, s. 173.

¹¹² Hoca Sadeddin, *Tâcü't-Tevârih*, c. I, s. 206.

¹¹³ Münecimbaşı, *Sahaif-ül Ahbar fi Vekayi-ül- a'sâr*, c. I, s. 136.

uzun sürmedi. Sivas'ı kuşatmasıyla terk etmesi bir oldu denebilir. Yıldırım Bayezid'in Sivasa'a gelmesiyle buradaki Türkmen zulmü son bulmuştur. Hadîdî Tarihi'nde bu kısım Sivas halkının Bayezid Han'a kurtarıcı olarak baktıkları şeklinde geçmiştir. Türkmen Şahı'nın zulmünden perişan olan halk Kadı Burhaneddin dönemindeki huzurun kalmadığını Yıldırım Bayezid'e bildirmişlerdir.¹¹⁴ Bu durum karşılığında Yıldırım Bayezid, oğlu Süleyman Çelebi komutasındaki Osmanlı ordusunu Sivas'a gönderdi. Osmanlı ordusu karşısında direniş gösteremeyen Kara Yülük Osman Bey, Sivas ve civarını Osmanlılara terk etmek zorunda kaldı.¹¹⁵

Kadı Burhaneddin'in ölümü ile Yıldırım Bayezid düşmanlarının birinden kurtulmanın sevinci içerisinde idi. Kara Osman, Kadı Burhaneddin'i öldürmekle Sivas'ı ele geçireceğini düşünüyordu. Ama asıl amacı Yıldırım Han'a hizmet etmek ve ona bağlı kalmaktı.¹¹⁶ Kara Yülük'ün yapmış olduğu zulümler, Sivas yönetiminden azledilmesiyle sonuçlandı. Müneccimbaşı'na (ö. 1113/1702) göre bu olaylar 1395'te gerçekleşmiştir.¹¹⁷

Osmanlı ile Akkoyunluların arasının bozulduğu tarih Timur'un Anadolu seferlerine yakın bir zamanda vuku bulmuştur. Bu olaylardan sonra Akkoyunlu Türkmen Osman Bey'in amacına ulaşma yolunda en büyük engeli Yıldırım Bayezid idi. O dönemde Akkoyunlu ordusu Yıldırım Han' a karşı çıkacak güçte değildi. Osmanlı'ya karşı saf tutmak için güçlü bir müttefik gerekirdi. Bu müteffik Timur'dan başkası olamazdı. Timur Orta Asya'da hükümranlığını sağlamlaştırdıktan sonra, hakimiyetini tanıtmak için dünyanın dört bir tarafına seferler düzenledi. Timur bu seferlerden birini de

¹¹⁴ Hadidi, *Hadidi Tarihi (Manzum Osmanlı Tarihi 1285-1523)*, haz. Necdet Öztürk, Bilge Kültür Sanat Yayınları, İstanbul 2015, s.114.

¹¹⁵ Erşahin, *Akkoyunlular, Siyasal, Kültürel, Ekonomik ve Sosyal Tarih*, s. 39.

¹¹⁶ Hoca Sadeddin, *Tâcü't-Tevârih*, c. I, s. 206.

¹¹⁷ Müneccimbaşı, *Sahaif-ül Ahbar fi Vekayi-ül- a'sâr*, c. I, s. 136.

Anadolu üzerine gerçekleştirdi. Timur'un bu sefer esnasında hedefi Yıldırım Bayezid'di. Kara Osman'ın Yıldırım Bayezid'le arasının açılması Timur'la ittifaka yol açtı. Ankara Savaşı'nda Kara Yülük Osman Bey komutanlığındaki Akkoyunlu Türkmen ordusu Timur'un yanında yer aldı.

Kara Yülük Osman Bey'den sonra Akkoyunlu ve Osmanlı arasındaki siyasi mücadeleler Osmanlı tairhçilerinin eserlerinde yer almamıştır. Oruç Bey eserinde Uzun Hasan'ın babası Ali Bey'in, Sultan II. Murad'ın (1421-1451) hizmetinde bulunduğunu yazıyor. Kara Yülük Osman Bey'den sonra Akkoyunlu Hanedanlığı'nda iktidar savaşları başlamıştır. Bu savaşta ağabeyi Hamza Bey'e yenilen Ali Bey, Sultan II. Murad'dan yardım istemiştir. Sultan Murad, Akkoyunlu Türkmen Bey'inin ülkesine sığınmasına izin vermiş ve ülkesine sığınan Akkoyunlu Türkmen Ali Bey'e İskilip'i terfie (hediye) olarak vermişti.¹¹⁸ İdris-i Bitlisî, Uzun Hasan ile Fatih münasebetini aktardığı bölümde Uzun Hasan'ın Fatih'e haksızlık ettiğini söyleyerek, Hasan Bey'in babası Ali Bey'in, ağabeyi Yakup Bey'in korkusundan kaçarak II. Murad'a sığındığını yazıyor.¹¹⁹

2.1.2. Uzun Hasan-Fatih Sultan Mehmed İlişkisi

Anadolu'nun doğusunda hızla ilerleyen Akkoyunlu Devleti ile Anadolu'nun batısında hızla ilerleyen Osmanlı Devleti hakimiyet savaşında karşı karşıya gelmişlerdir. Trabzon üzerinden başlayan Akkoyunlu-Osmanlı siyasi münasebetleri Otlukbeli Savaşı ile daha da keskinleşmiştir. Bu savaş sonrası tarihi olaylar Akkoyunlu aleyhine gelişmiştir.

¹¹⁸ Aşıkpaşazade, *Tevârih-i Âl-i Osman*, s. 191.

¹¹⁹ Bitlisi, *Heşt Behişt VII. Ketibe*, s. 198.

Ağabeyi Cihangir Mirza'yı yenerek tahta çıkan Uzun Hasan'ın büyük devletlerle ilişkilerinde Osmanlı ile olan ilişkilerini ilk sıraya koyabiliriz. Beylikten imparatorluğa doğru hızla ilerleyen bu iki Türk devleti hakimiyet kavgası sebebiyle birbirlerine karşı düşman konumunda yer aldılar. Osmanlı Akkoyunlu münasebetlerini inceleyen iki önemli husus ortaya çıkmaktadır. Uzun Hasan tahta çıktığı sıralarda bütün dikkatini Karakoyunluları ortadan kaldırmaya odaklamıştı. Yüzünü Anadolu'nun doğusuna çevirdi. Batı'ya henüz yönelmemişti. Çünkü karşısında Osmanlı Devleti duruyordu. Bu zamanlarda Uzun Hasan, Osmanlı Sultanı Fatih Sultan Mehmed'le karşılaşacak güçte değildi.

Fatih Sultan Mehmed'le Uzun Hasan arasında münasebetlerin bozulmasının başlıca sebebi olarak hakimiyet davasını gösterebiliriz. İki hükümdar arasında hakimiyet kavgası aralarındaki adavet için tek sebep değildi. Bu kavgadan doğan bir kaç sebep daha vardı. Uzun Hasan'ın kişiliğine bakacak olursak yenilmeyi kabul etmeyen ve cihan hükümdarı olmak isteyen bir hükümdar idi. Muasırı olan Fatih Sultan Mehmed de en az Uzun Hasan kadar güçlü bir yöneticiydi. Uzun Hasan ile Fatih arasında iplerin gerilmesine neden olan şey Uzun Hasan'a göre Trabzon meselesi, Fatih Sultan Mehmed'e göre ise Uzun Hasan'ın Anadolu'da ortalığı karıştırması ve Osmanlı'ya karşı Batılı Devletleriyle müttefik olması idi. Fatih Sultan Mehmed İstanbul'u fethettikten sonra Kara Deniz boğazlarında hakimiyeti ele almak istedi. Fatih'in bu politikası Akkoyunluların Balkan ülkeleriyle olan ticari ve siyasi münasebetlerini kötü şekilde etkileyecekti. Uzun Hasan Trabzon'dan sonra hedefin kendisi olduğunu da düşünebilirdi.

Trabzon meselesine kadar olan dönemde Akkoyunlularla Osmanlılar arasında birtakım sorunlar yaşanmıştır. Osmanlı tarihçilerine göre bunun başlıca sebebi Uzun Hasan'ın Anadolu'da var olan düzeni bozmasıdır. Fatih Sultan Mehmed bütün Anadolu topraklarını kendi yönetimi altına almaya yönelik siyaset yürütüyordu. Hiçbir Anadolu beyliği Osmanlı Devleti'ne itaat etmek istemiyor ve Osmanlı'ya karşı direniş

gösteriyorlardı. Bütün bu olanlardan faydalanan Uzun Hasan, Osmanlı'ya karşı Anadolu Beyliklerini destekledi. Oruç Bey, Uzun Hasan'ın Osmanlı'ya karşı Anadolu Beyliklerini kendi etrafında toplamaya çalıştığından bahseder. Bu olaylar Fatih'te Uzun Hasan'a karşı öfke uyandırmıştı.¹²⁰ Uzun Hasan'ın Anadolu beyliklerinin yanında yer alması Osmanlı tarihçileri tarafından eleştirilmişti. Onlara göre Uzun Hasan, Anadolu'da istediği gibi siyaset yürütüyordu. Bu olaylardan bahsederken Osmanlı tarihçisi Hadidi, Uzun Hasan'dan "*Türkmen haydudu*"¹²¹ şeklinde bahsetmiştir.¹²²

Bazı Osmanlı tarihçileri iki Türk *Hakanı* arasında iplerin gerilmesine zemin hazırlayan olayın Koyluhisar Kalesi'nin Uzun Hasan tarafından tutulması olduğundan bahsetmektedir. Osmanlı tarihçileri Uzun Hasan'ın hile yoluyla kaleyi almasından bahsetmektedir.¹²³ Bu dönemdeki Osmanlı Akkoyunlu siyasi münasebetlerini değerlendirecek olursak Koyluhisar Kalesi'nin Türkmen yönetimine geçmesiyle başlayabiliriz.

Akkoyunlularla Osmanlılar arasındaki gerginliğin artmasına sebep olan Trabzon meselesine değinmeden önce Osmanlı tarihçilerinin Fatih'in politikasına yönelik görüşlerini değerlendirmek yerinde olacaktır. Osmanlı tarihçileri Osmanlı Devleti'ni

¹²⁰ Oruç Bey, *Tevârih-i Âl-i Osman*, s. 120.

¹²¹ Haydud kelimesi Osmanlı Türkçesinde *yol vuran, dağ hırsız, haramî, eşkiya anlamlarına* geliyor. Ferit Develioğlu, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lugat*, Aydın Kitapevi Yayınları, Ankara 2007, s. 238.

XX. y.y Türkçesinde ise Haydudun kelime anlamı, *silahlı soygun yapan, yol kesen kimsedir*. Türkçe Sözlük, haz: Şükrü Haluk Akalın, Türk Dil Kurumu, Ankara 2001, s. 1070,

¹²² Hadidi, *Manzum Osmanlı Tarihi*, s. 117.

¹²³ Aşıkpaşazade, *Osmanoğulları'nın Tarihi*, s. 509.

dönemin diğer devletlerinden faziletli; Osmanlı hükümdarlarını ise Mekke ve Medine şehirlerinin koruyucusu olarak görmüşlerdir. Bazı Osmanlı tarihçileri Osmanlı Devleti'nin mevcut olduğu dönemi Hz. Muhammed zamanındaki Mekke ve Medine dönemiyle aynı tutmuşlardır.¹²⁴

*“Osmanlı tarihçilerine göre Osmanlı sultanlarının “cihad” etmekteki başlıca amacı kafirleri, müşrikleri ortadan kaldırmaktır. Hiç kimseye verilmeyen mülk Allah tarafından Osmanlı sultanlarına ihsan edilmiştir. Osmanlı hükümdarları da bu ihsan karşılığında şükürlerini eda etmek için güzel kanunlar ilham etmişlerdir. Osmanlı sultanları şan şerefe nail olduktan sonra, Cengiz Han, Timur ve bunlara benzeyen diğer hükümdarlar gibi zalim, azgın hükümdar olmamışlardır”.*¹²⁵ Buradan da anlaşılıyor ki, Osmanlı tarihçilerinin gözünde Akkoyunlu hükümdarları zalim ve haris (hırs sahibi) hükümdarlardandır.

*“Cihad ve Gaza”*¹²⁶ Osmanlı Sultanlarının şükürlerini eda etmeleri için başlıca görevleri idi. Karşılarındaki bütün engelleri aşmak Osmanlı Sultanlarının Gazası idi. Kafır, münafık, isyan eden, devletin düzenini bozan herkese ve her şeye karşı savaşmak

¹²⁴ Müneccimbaşı, *Sahaih'ül –Ahbar fi Vekayi-ül-a'sar*, C. I, s. 43.

¹²⁵ Müneccimbaşı, *Sahaih'ül –Ahbar fi Vekayi-ül-a'sar*, c. I, s. 44.

¹²⁶ Eski sözlüklerde dar anlamda “düşmanla savaşma” şeklinde tarif edilen Gaza kelimesi, Osmanlı Beyliği'nin ortaya çıktığı XIII. yüzyıl sonları ile XIV. yüzyıl başlarında Anadolu uç boylarında yaşanan çatışmalarda, Türkmen beylikleri ve derviş toplulukları arasında çok defa hem bir motivasyon hem bir meşruiyet unsuru olarak kullanılmıştır. İslamiyet'i yaymak, müslümanların yönetimindeki toprakları yahut nüfuz alanını genişletmek gibi gayretler uğrunda akınlara katılmak ve “cenk etmek” anlamını kazanmıştır. Özellikle Osmanlılarda din için yapılan savaşı ifade eden ve bir fetih ideolojisi haline gelen bir terimdir. Cemal Kafadar: “Gaza”, *DİA*, C. XIII, İstanbul-1996, s. 427-429.

gaza hükmündeydi. Osmanlı Sultanlarının askeri icraatlarını fetih şeklinde ifade eden Osmanlı tarihçileri, Karakoyunlu ve Akkoyunlu ordusu için istila kelimesini kullanmışlardır.¹²⁷

Aşıkpaşazade'ye göre Fatih Sultan Mehmed'in asıl amacı, İslam fetihlerini sürdürmektir. Bu fetihler sırasında doğuda en önemli hedefler, Kastamonu, Sinop, Koyulhisar ve Trabzon idi.¹²⁸ Neşri ise Fatih'in hedefinin acem diyarında eşkiyalık yapan Uzun Hasan'ı etkisiz hale getirmek olduğunu kaydetmektedir.¹²⁹

Sinop ve Kastamonu seferi tamamlandıktan sonra sıradaki hedef, Koyulhisar idi. Sultan Mehmed'in Koyulhisar'a doğru yola çıkmasından faydalanan Karamanoğlu İbrahim Bey, İsmail Bey ve Uzun Hasan ile müttefik olmak kararına vardı. İsmail Bey'e Sultan Mehmed Han'ın Koyulhisar'a doğru yola çıktığına dair haber gönderdi.¹³⁰ Bu fırsatı değerlendirmek teklifinde bulundu. Karamanoğlu Uzun Hasan'a da haber gönderecekti. İsmail Bey Karamanoğlu'nun teklifine olumlu karşılık vermedi. Geri dönmelerini söyledi. Karamanoğlu birlikte Sultan Mehmed'e karşı çıkmak fikrinde idi. Planının gerçekleşmemesine Karamanoğlu üzüldü. Aşıkpaşazade'ye göre bu olaylar 1456 senesinde vâki olmuştur.¹³¹

Aşıkpaşazade'ye göre Fatih Sultan Mehmed'in Koyulhisar kalesine ordu salmasının diğer bir sebebi, Uzun Hasan'ın kaleye müdahalesi olmuştur. Uzun Hasan'ın

¹²⁷ Hüseyin Efendi, *Bedayi'ü'l-vekayi*, s. 261.

¹²⁸ Aşıkpaşazade, *Tevârih-i Âl-i Osmân*, s. 173.

¹²⁹ Neşri, *Kitab-ı Cihan-Nüma*, c. I, s.741.

¹³⁰ Neşri, *Kitâb-ı Cihan-Nümâ*, c. II, s. 747.

¹³¹ Aşıkpaşazade, *Tevârih-i Âl-i Osmân*, s. 177.

kalenin yönetimini Hamza Bey'den hile yoluyla alması Sultan'ı öfkelenmişti.¹³² Oruç Bey bu olayı şu şekilde anlatmıştır.¹³³ Bu haberi duyar duymaz Rumeli Beylerbeyi Hamza Bey'e kaleye saldırmak için emir vermiş ve kale teslim olmazsa yağmalamadan geri dönmeme emrini vermişti. Kale üzerine ordu salan Hamza Bey, kaleyi fethedemedi. Buna karşılık Sultan'ın emrine uyararak Osmanlı ordusu vilayeti talan etti.¹³⁴

İsfendiyar diyarını fethettikten sonra Fatih Sultan Mehmed, bu olayın intikamını almak için Koyulhisar kalesi üzerine yürüdü. Koyulhisar kalesi iki devlet arasında sınır idi. Osmanlı ordusu kaleye toplar atarak hücum etti. Uzun Hasan kalenin alınmasının zor olduğunu düşünerek savaşa girdi. Kaleyi teslim etmek niyetinde değildi. Osmanlı ordusu karşısında gücü sarsılan Akkoyunlu ordusu kaleyi teslim etmek zorunda kaldı. Koyulhisar kalesi tekrar Osmanlı yönetimine geçti. Fatih Sultan Mehmed kaleyi fethettikten sonra Erzincan'a doğru hareket etti.¹³⁵

Koyulhisar fethi tamamlandıktan sonra sıradaki hedef Trabzon idi. Fatih Sultan Mehmed'in Trabzon üzerine yürümesinde asıl hedefin sebebi Osmanlı ve Modern Dönem Türkiye tarihçileri arasında tartışma konusu olmuştur. Asıl hedef Trabzon'u fethetmekmiydi, yoksa Trabzon üzerinden Uzun Hasan'ı mağlup etmek mi? Aşıkpaşazâde, Oruç Bey, Dursun Bey, Hadîdî gibi klasik dönem Osmanlı tarihçilerinin eserlerine baktığımız zaman Trabzon fethinde asıl hedefin Uzun Hasan olmadığını tespit

¹³² Aşıkpaşazade, *Tevârih-i Âl-i Osmân*, s. 178.

¹³³ “Uzun Hasan, leşkери bir hile idüp, vilayetün kurdıdır, kaçar gibi olup pusuya girup”, Oruç Bey, *Tevarih-i Al-i Osman*, s. 123.

¹³⁴ Neşri Tarihinde anlatılanlara göre kalede ikamet eden Ermeniler Uzun Hasan'a karşı çıkıyorlar. Ondan önceki beylerin yönetimi zamanı başlarına bu tür olaylarla karşılaşmadıklarını Uzun Hasan'a bildiriyorlar. Neşri, *Kitâb-ı Cihan-Nümâ*, c. II, s. 750.

¹³⁵ Dursun bey, *Tarih-i Ebü'l-Feth*, s.238.

ediyoruz. Yukarıda da bahsettiğimiz gibi Osmanlı tarihçilerine göre Osmanlı Sultanları İslam fütuhatını genişletmek için seferler düzenliyordular. Osmanlı Sultanlarının ilk hedefi Batı-Hristiyan devletleri olmuştur. Müslüman devletlerle savaş yapmak Osmanlı siyaset geleneğinde yer almadığını Osmanlı kaynaklarından görebiliyoruz. Trabzon'un kuşatılması sürecinde Fatih Sultan Mehmed Sara Hatun'u rehin olarak yanında tutmuştu. Çünkü Uzun Hasan'ın her an saldırabileceğini düşünüyordu. Hedef Trabzon üzerinden Uzun Hasan olsaydı, Sara Hatun'u yanında tutmazdı.

Modern Dönem Türkiye tarihçilerinden Tansel, bu görüşün doğruluğunu kabul etmiyor. Tansel'in fikrine göre Fatih'in Trabzon'u fethetmekteki asıl hedefi Uzun Hasan'di. Fatih Trabzon üzerine yürürken Uzun Hasan'ın Trabzon'u savunacağını ve Trabzon'u alırken Uzun Hasan'ın da karşı koyacağını biliyordu. Uzun Hasan'ın müdahalesine karşı ordu ve donanmasını hazır duruma getirmişti.¹³⁶

Trabzon'un fethedilmesi Uzun Hasan için hem ekonomik, hem jeopolitik açıdan büyük bir kayıp olacaktı. Akkoyunlu Devleti'nin Karadeniz'e tek çıkışı Trabzon üzerinden idi. Uzun Hasan Karadeniz üzerinden Batı devletlerinden Venedik'le ticari ilişkilerini gerçekleştiriyordu. Öte yandan Uzun Hasan'ın Trabzon Rum İmparatorluğu ile aralarında akrabalık bağları mevcut idi. Uzun Hasan Trabzon İmparatoru'nun damadı olduğu için Trabzon savunmasına kalkmıştı. Osmanlı tarihçilerinden Hoca Sadeddin Efendi Uzun Hasan'ın akrabalık ilişkilerine değinirken, "kafirin kızı" ile evli olduğunu yazmıştır. Uzun Hasan'ın kafirle akraba olmasına değinen tarihçi, bu durumu ayıp olarak görmüştür.¹³⁷

¹³⁶ Salahattin Tansel, *Osmanlı Tarihi Kaynaklarına Göre Fatih Sultan Mehmed'in Siyasi ve Askeri Faaliyetleri*, TTK Yayınları, Ankara 1953, s. 264.

¹³⁷ Hoca Sadettin, *Tâcü't-Tevârih*, c. III, s. 47.

Trabzon'un elinden çıkmasını istemeyen Uzun Hasan, annesi Sara Hatun liderliğindeki elçi heyetini Fatih Sultan Mehmet'in huzuruna gönderdi. Sara Hatun'un görevi Fatih'i Trabzon'u fethetmek fikrinden vazgeçirmektir. Aşıkpaşazade Sara Hatun'un Kürt Hasan'la birlikte Fatih'in huzuruna gittiğini yazmaktadır¹³⁸ Sadece fethin gerçekleşmesine değinen Neşrî, Sara Hatun'un elçi olarak Fatih'in huzuruna gelmesinden bahsetmiştir. Aşıkpaşâde ve Neşrî kroniğinden büyük ölçüde faydalanan Hadîdî ise, Sara Hatun'un bir grup heyetle bu görüşmenin gerçekleştiğini beyan etmektedir.¹³⁹

Fatih ve Sara Hatun'un görüşmesi Bulgar Dağı'nda gerçekleşmiştir. Aşıkpaşazâde'nin eserinde Bulgar Dağı olarak geçen bu yerin ismi Neşrî tarihinde yer almamıştır. Hadidi'nin eserinde ise bu yer Bulkar Dağı olarak geçmiştir.¹⁴⁰

Aşıkpaşazade'ye göre Sara Hatun ilk önce Mahmut Paşa ile istişare etmiştir. Mahmut Paşa aracılığıyla Sultan Fatih'le buluşma gerçekleşmiştir. Bu buluşmada Sultan Fatih'le Sara Hatun birbirine "Anne-oğul" diye hitap etmişlerdi. Sara Hatun konuşma boyunca Sultan Fatih'i Trabzon'un fethinden vazgeçirmeye çalıştı.¹⁴¹ Sara Hatun ne kadar rica etse de Fatih Sultan Mehmed fikrinden vazgeçmedi. Sultan Fatih'le Sara Hatun arasında konuşma devam ederken, diğer taraftan Osmanlı donanması Sinop üzerinden Trabzon'u kuşattı. Trabzon hicri 865¹⁴² senesinde Osmanlı sınırlarına dahil oldu.¹⁴³

¹³⁸ Aşıkpaşazade, *Tevârih-i Âl-i Osmân*, s. 179.

¹³⁹ Hadidi Tarihi, *Manzum Osmnalı Tarihi*, s. 238.

¹⁴⁰ Hadidi, *Manzum Osmnalı Tarihi*, s. 238.

¹⁴¹ Aşıkpaşazade, *Tevârih-i Âl-i Osmân*, s. 180.

¹⁴² Miladi 1460-1461.

¹⁴³ Neşri , *Kitâb-ı Cihan-Nümâ*, c. II, s. 747.

Sultan Mehmed, fetih esnasında kazanılan ganimetleri Sara Hatun ile de paylaştı. Değerli hediyelerle birlikte oğlu Uzun Hasan'ın yanına gönderdi. Trabzon'un fethi tamamlanana kadar Fatih Sara Hatun'u yanında tuttu. Bunu durumu arkadan Uzun Hasan saldırısına karşı önlem almak için yaptığını düşünebiliriz. Çünkü Fatih Uzun Hasan'ın her an saldırabileceğini düşünüyordu.¹⁴⁴ Tursun Bey eserinde Sultanın Uzun Hasan'ı Kuran'a istinaden¹⁴⁵ affettiğini yazıyor. Uzun Hasan, kendisi gelmediği için annesini heyetle birlikte yanında tutuyor.¹⁴⁶

Bu konunun ardından değinmemiz gereken başka bir husus, Osmanlı Devleti'nde kadının statüsüdür. Oryantalist eserleri incelediğimiz zaman evine kapatılan, sosyal hayattan tecrit edilen bir kadın imajıyla karşılaşırız. Bu tarihi olaydan hareketle Osmanlı Devleti'nde kadının, eski Türk devletlerindeki gibi üstün bir konumda yer aldığını söyleyebiliriz. Eski Türk Devletleri'nde olduğu gibi Türk İslam Devletlerinde de kadın, önemli görevlerde bulunmuştur. Göktürklerden beri devam eden Hatunun görevi Türklerin İslamiyeti kabulü sırası ve sonrasında kurulan Karahanlı ve Selçuklu devletlerinde devam etmektedir. *“Tuğrul Bey'in hatunu Altun-Can Hatun ile Melikşah'ın annesi Terken Hatun siyasi alanda, II. Kılıçarslan'ın kızı Gevher Nesibe sosyal yaşamda vakıf kurucusu olarak, Anadolu Ahileri'nin kurucusu Ahi Evren'in eşi Fatma Bacı toplumsal ve ekonomik yaşamda Bacıyan-ı Rum'un teşkilatçısı olarak*

¹⁴⁴ Aşıkpaşazade, *Tevârih-i Âl-i Osmân*, s. 185.

¹⁴⁵ “Şüphesiz ki ben tevbe edenleri elbette çok yargılayıcıyım”. Tâhâ Suresi 82. Ayet.

¹⁴⁶ “Çün kendü, Uzun Hasan Beğ, rikab-ı devletün hizmetine gelüp sevab-ı gazadan ve avatıf-ı husrevanemden behre-mend olmadı; validesi, mu'demedleri ile rikab-ı kamyabun yanınca bile olsunlar”. Dursun Bey, *Târîh-i Ebü'l-Feth*, s. 109.

karşımıza çıkar".¹⁴⁷ Sara Hatun da Türk toplumsal, sosyal ve siyasi hayatında yer alan önemli kadınlardan biridir. Azerbaycan tarihinde Sara Hatun, ilk Diplomatik kadın olarak geçmektedir.

Bütün bu olup bitenleri değerlendirdiğimizde Uzun Hasan'ın Trabzon meselesinde Sultan Fatih'le karşı karşıya gelmek istemediği anlaşılmaktadır. Bunu birkaç sebep üzerinden açıklayabiliriz. Akkoyunlu Devleti, Uzun Hasan ile İmparatorluk makamına kadar yükselmişti. Uzun Hasan'ın 1453 senesinde Akkoyunlu tahtına çıktığını dikkate alırsak, dokuz sene zarfında bu devlet Osmanlı ile savaş meydanına girecek güce sahip değildir. Sultan Fatih'in karşısında kendisini yeterince güçlü görmeyen Uzun Hasan, sorunu anlaşma yoluyla çözüme yolunu tuttu. Tursun Bey eserinde bu olayı anlatırken Uzun Hasan'ın el ayağa düşecek kadar çaresiz olduğuna değinmiştir.¹⁴⁸ Ancak Uzun Hasan'ın bu taktiği Trabzon'u ona yeniden kazandırmadı. Klasik dönem Osmanlı tarihçileri açısından bu durumu değerlendirmiş olursak, onlara göre İslam Fütühatını gerçekleştirmek yolunda en büyük engel Uzun Hasan idi. Bu yolda karşıdaki bütün engelleri aşmak için yapılan savaş "gaza" idi.

Trabzon'u kaybeden Uzun Hasan, eline geçen her fırsatı Sultan Fatih'e karşı kullanıyordu. Anadolu'da istikrarı sağlamak isteyen Sultan Fatih, Karamanoğulları'nın itaatsizliğine son vermek için harekete geçti. Bu durumda Uzun Hasan, Osmanlılara karşı Karamanoğulları'nın yanında yer aldı. Karamanoğlu İbrahim Bey öldükten sonra oğulları arasında iktidar savaşları başladı. İbrahim Bey'in büyük oğlu İshak Silifke'de, diğer oğlu Pir Ahmed ise Konya'da taht edinmişti. İbrahim Bey'in ölümünden sonra iki oğlu

¹⁴⁷ Sibel Dulum, "Osmanlı Devleti'nde Kadının Statüsü, Eğitimi ve Çalışma Hayatı (1839-1918)", Yüksek Lisan Tezi, Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir 2006, s. 8.

¹⁴⁸ Dursun Bey, *Târîh-i Ebü'l-Feth*, s. 109.

Osmanlı Sultanı Mehmed Han'a kaçıyordu.¹⁴⁹ İshak Bey Pir Ahmed'le olan mücadelesinde Uzun Hasan'dan yardım istedi. Uzun Hasan İshak Bey'in bu teklifini kabul etti.¹⁵⁰ Uzun Hasan ile İshak Bey'in ordusuna yenilen Pir Ahmed ise Sultan Mehmed Han'a sığınmıştı.¹⁵¹ Hoca Sadeddin Efendi, gözünü para hırsı bürüyen Uzun Hasan'ın, bin filoi (bir para birimi) karşılığında İshak Bey'in teklifini kabul ettiğini yazmaktadır.¹⁵²

Uzun Hasan'ın yardımıyla İshak Bey, Karaman tahtına oturdu Aşıkpaşazâde Uzun Hasan'ın geri dönerken Karaman iline kötülükler ettiğinden, yakıp yağmaladığından bahsediyor.¹⁵³ Hoca Sadettin ise bu olaydan bahsederken Türkmenlik yaradılışının gereği bu davranışta bulunduğunu yazıyor.¹⁵⁴ Bu olayların ardından Fatih Sultan Mehmed, kendisine boyun eğmeyen İshak Bey üzerine asker saldı. Ermenek'te gerçekleşen savaşta İshak Bey yenildi.¹⁵⁵ Bu yengilin ardından kalan servetini de alarak Uzun Hasan'a kaçtı.¹⁵⁶ Kendi eceliyle Uzun Hasan'ın yanında vefat etti. Bütün Hazinesi Uzun Hasan'a kaldı.¹⁵⁷

Sultan Mehmed Han, Pir Ahmed ve Dulkadiroğlu Şahsuvar Bey'le anlaşmıştı. Anlaşmaya göre Sultan ne zaman ordu isterse yardımda bulunacaklardı. Sultan II.

¹⁴⁹ Aşıkpaşazade, *Tevârih-i Âli Osmân*, s. 188.

¹⁵⁰ Hadidi, *Manzum Osmanlı Tarihi*, s. 250.

¹⁵¹ Dursun Bey, *Târîh-i Ebü'l-Feth*, s. 129.

¹⁵² Hoca Sadeddin, *Tacü't-Tevarih*, c. III, s. 78.

¹⁵³ Aşıkpaşazade, *Tevârih-i Âli Osmân*, s. 189.

¹⁵⁴ Hoca Sadettin Efendi: "Tacü't-Tevarih", c. III, 79.

¹⁵⁵ Aşıkpaşazade, *Tevârih-i Âli Osmân*, s. 189.

¹⁵⁶ Neşri Tarihi, *Kitâb-ı Cihan-Nümâ*, c. II, s. 775.

¹⁵⁷ Aşıkpaşazade, *Tevârih-i Âli Osmân*, s. 190.

Mehmed'in müttefik kazanmakta asıl niyeti Uzun Hasan'ın üzerine yürümektir.¹⁵⁸ Aşıkpaşazâde Tarihine göre Uzun Hasan, Osmanlı Hanedanlığı'na karşı iki yakışıksız harekette bulunmuştur. Bunlardan biri Koyulhisar'ın hileyle alınması, diğer olaysa Karaman ilinden kovarak çıkardığı gazinin Sultan Mehmet Han'ın amcasının oğlu olması idi.¹⁵⁹

Uzun Hasan Osmanlı Devleti'ne muhalif çıkanların arkasında durmakla Sultan Fatih'ten intikam alacağını düşünüyordu. Ancak, Sultan Mehmed'e karşı çıktığı her hamlede başarısız oluyordu. Uzun Hasan Fatih'le tek başına karşılaşacak güçte olmadığı için araçlarla ona karşı meydan okuyordu. Daha önce Osmanlı Devleti'ne sığınan Karaman Beyleri Pir Ahmed ve Kasım, Osmanlı ile mücadelelerinde yenilerek İshak Bey gibi Uzun Hasan'a sığındılar.¹⁶⁰

¹⁵⁸ “Aşıkpaşazadeye göre Uzun Hasan bir ylandı, Sultan Fatih ejderha olmadan onu avlamak niyetinde idi”. Aşıkpaşazade, *Tevârîh-i Âl-i Osmân*, s. 191. “*Hayvanların, Anadolu'da yaşayan, pek çok türü mitolojiye girerler. Bunlardan yılan ve ejderhalar eski Türk mitolojisinde önemli bir yer tutmuştur. Kartal göklerin, yılan yerlerin yaratıcısı durumundadır. Göklerden iyilik, yücelik, yerden kötülük, alçaklık gelir*”. Canan Erden, *Dünya Mitlerinde Yılan, Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir-2016*, s. 38-39. “*Türk mitolojisinde ejderha güç, kudret gibi iyi özelliklerin simgesi olarak düşünüldüğü gibi, çeşitli doğa olaylarını temsil eden olağanüstü bir yaratık veya şeytani bir varlık ve kötübir motif olarak yer almaktadır*”. Celal Beydili, *Türk Mitolojisi Ansiklopedik Sözlük, Yurt Kitap Yayınları, Ankara 2005*, s. 191.

¹⁵⁹ Aşıkpaşazade, *Tevârîh-i Âl-i Osmân*, s. 191.

¹⁶⁰ Dursun Bey, *Tarih-i Ebü'l-Feth*, s. 153.

Bütün bu siyasi olaylar cihan fatihlerinin karşılaşmasını kaçınılmaz kılmıştı. Uzun Hasan'ın emir ve nedimleri sohbet esnasında Karamanoğulları'na yardım etmek fikrini onayladı. Uzun Hasan'ın bu teklife cevabı eserde şu şekilde geçmiştir. "Sultan Mehmed güçlü rakib ve iyi bir hükümdardır. Onunla buluşmağa niyetim vardır". Uzun Hasan'a göre buluşmanın vaktine vardır. Amma bütün meliklerin geldiğini gören Uzun Hasan "o vakit bu vakit" olsun dedi. Karamanoğulları bu durumda Osmanlı'ya karşı tekrar Uzun Hasan'dan yardım istediler.¹⁶¹ Uzun Hasan kendini yeterince güçlü hissetmesinin ardından saldırıya geçti. Karamanoğulları'ndan Kasım Bey ve Pir Ahmed Bey de Uzun Hasan'ın safında yer alıyorlardı. Uzun Hasan ve Kasım Bey'in birleşmiş kuvvetleri Erzincan'dan beri Anadolu'ya geldiler. Dulkadir iline, Kılınç Arslan Bey'in oğlunu babasının yerine koymak için yola çıktılar. İzin için padişaha haber gönderdiler. Tokat Beylerbeyi olan Hamza Bey, Türkmen ordusunun bu güzergahdan geçmesinde bir sakınca bulmadı. Onlara izin verdi. Karşılarında bir engel olmadığını gören ordu Tokat şehrine vardı. Aşıkpaşazade'nin zalim diye nitelendirdiği müttefik ordusu Tokat'ı yağmalayarak talan ettiler. Aşıkpaşazade bu olayı gerçekleştirenleri yüz karası olarak ifade etmişti.¹⁶² Bitlisi'nin anlattığına göre ise, Uzun Hasan, ganimet elde etmek için Fatih'in adalet ve insafla yönettiği Tokat şehrine girdi, Müslim ve gayri- müslimlerin mal ve mülküne zarar verdiler. Bitlisi'nin anlattıklarına bakarsak Uzun Hasan'ı ve Türkmen ordusunu yağmacı olarak göstermiştir. Çıkarmış oldukları fitne ve fesattan dolayı Uzun Hasan ve ordusunu kafir ordusu ile eşit görmüştür.¹⁶³ Bu olayın ardından ordunun bir kısmı Uzun Hasan'a, bir kısmıysa Kasım Bey'in ordusuna katıldı.

¹⁶¹ Dursun Bey, *Tarih-i Ebü'l-Feth*, s. 153.

¹⁶² Aşıkpaşazade, *Tevârih-i Âl-i Osmân*, s. 192.

¹⁶³ Bitlisi, *Heşt Behişt*, s. 200.

Sultan Mehmed Han, bütün bu olanlardan haberdar oldu. Sultan Mehmed Han'ın oğlu Sultan Mustafa Mahmut Paşa'yla birlikte Karaman iline doğru ilerlediler. Bu taraftan da Karamanoğulları, Uzun Hasan'ın Beylerinden olan Yusuf İmirze ile birlikte ordu topladılar. Yusuf İmirze Uzun Hasan'ın amcasının oğluydu.¹⁶⁴ 1472 senesinde iki ordu karşı karşıya geldi. Yusuf İmirze Osmanlı ordusu tarafından esir alındı. Karamanoğlu Pir Ahmet yine Uzun Hasan'a kaçtı. Kasım Bey Silifke'yi aldı. Gedik Ahmet komutanlığındaki ordu Kasım bey'i yenerek Silifke'ye tekrar hakim oldular.¹⁶⁵

Uzun Hasan'ın Tokat'a ve Karaman ülkesine asker göndererek ahaliye zulmetmesi, şiddetlere başvurması Sultan Mehmed'i iyice çileden çıkarmıştı. İki devlet arasında meydana savaşı kaçınılmaz idi. Silifke kalesi Karamanoğullarının elinden çıktı. Bu vaka Uzun Hasan'ın hoşuna gidecek bir durum değildi. Sıradaki hedef Akkoyunlu sınırları idi. Fatih Sultan Mehmed, Venedik donanmasını da yenilgiye uğrattı. Hem Avrupa'da hem de Anadolu'da başarılı olunca, Fatih'in karşısında tek engel olarak Uzun Hasan kalıyordu. Uzun Hasan kolayca aradan kaldırılacak bir rakip değildi. Döneminin en güçlü fatihlerinden biri idi. Osmanlı ile savaşta Uzun Hasan'ın müttefik olabileceği güçler Avrupa kuvvetleri idi. Fatih ile tek başına mücadele etmenin imkansız olduğunu gören Uzun Hasan, Venedik ile ittifak kurdu.

Uzun Hasan ile Fatih arasında beklenen ilk karşılaşma 1473 senesinde oldu. Uzun Hasan kendi ordusunu topladı. Uzun Hasan ordusunda oğlanları Kör Zeynal ve Uğurlu Mehmet ordu komutanlığını yapıyorlardı. Uzun Hasan ordunun ortada, Kör Zeynal sağ cinahta, Uğurlu Mehmed ise sol cinahta yer alıyorlardı.¹⁶⁶ Bitlisi'ye göre bu büyük karşılaşma 1472 yılında gerçekleşecekti. Ancak devlet ve din adamlarının

¹⁶⁴ Neşri, *Kitâb-ı Cihan-Nümâ*, c.II, s. 801.

¹⁶⁵ Neşri Tarihi, *Kitâb-ı Cihan-Nümâ*, c. II, s. 801.

¹⁶⁶ Hoca Sadeddin, *Tacü't-Tevarih*, c. III, s. 128.

maslahatları üzerine savaş bir sene sonraya uzatılmıştı. Kış boyunca ordu hazırlıklarına devam edildi.¹⁶⁷ Uzun Hasan'a karşılık olarak Sultan Mehmed Han, Rumeli ve Anadolu topraklarından asker topladı ve Uzun Hasan yönetimindeki topraklara yürüdü.¹⁶⁸ Lütü Paşa ise Sultan Mehmed'in 1472 yılında her tarafına "Uzun Hasan üzerine sefer vardır" diye mektup gönderdiğinden bahsediyor. Rumeli askerini, Mora ve Sırp sipahilerini, Anadolu askerlerini, oğulları Sultan Mustafa ve Sultan Bayezid'i de alarak Uzun Hasan üzerine yürüdüğünden bahsediyor.¹⁶⁹ Bundan bu kanaata gelinir ki, Uzun Hasan Fatih'te korku hissi uyandırmıştır. Uzun Hasan Trabzon meselesinde güçlü askeri teşkilata sahip olmadığı için savaştan kaçınmıştı. Ancak Otlukbeli Savaşı'nda en az Fatih kadar hazırlanmıştı. Uzun Hasan'ın büyük bir güç olması, Fatih karşısında durması için cesaret vermişti. Bitlisi ise bu durumu açıklarken uzun Hasan'ın, devletinin parladığını görünce gururuna yenilerek Fatih'le savaşa girdiğini yazıyor.¹⁷⁰

Hoca Sadeddin Efendi ise Uzun Hasan'ın Fatih Sultan Mehmed'le savaşa girmesinden çok korktuğunu yazıyor. Gedik Ahmet Paşa komutanlığındaki ordunun Osmanlı sınırına yakın yerleri yağmalaması ve Fatih tarafından tehdit edici mektup alması Uzun Hasan'ı tedirgin etmişti. Bütün bu olaylardan şaşkınlık içerisinde olan Uzun Hasan'ın ettiği işlerden pişman olduğunu ifade etmiştir.¹⁷¹

¹⁶⁷ Bitlisi, *Heşt Behişt*, 2013, s. 204.

¹⁶⁸ Oruç Bey, *Tevarih-i Al-i Osman*, s. 124.

¹⁶⁹ Lütü Paşa, *Tevarih'i Al-i Osman*, haz. Kayhan Atik, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 2001, s. 105.

¹⁷⁰ Bitlisi, *Heşt Behişt*, s. 199.

¹⁷¹ Hoca Sadettin, *Tacü't-Tevarih*, c. III, s. 120.

Otlukbeli, dönemin iki güçlü Türk devleti arasında gerçekleşen savaşa şahitlik etti. Bu karşılaşma Akkoyunlu-Osmanlı arasındaki savaşın kaderini halledecek bir karşılaşma olacaktı.

Bu savaş Osmanlı Devleti'nin lehine sonuçlandı. Her iki taraf büyük bir asker kaybı yaşadı. Akkoyunlu Ordusu bu savaşta yenildi. Uzun Hasan savaşı kaybetmekle beraber bazı kaleler de elinden çıktı. Bu savaşta Uzun Hasan'ın oğlu Kör Zeynel, başı kesilerek öldürülmüştü.¹⁷² Otlukbeli Savaşı'nda Akkoyunlu ordusunda yer alan Tatar Türkleri Osmanlı Devletine karşı saf tutmuştu. Osmanlı ordusu tarafından çok sayıda Tatar kılınçtan geçirildi. Savaşta yenilen taraf olan Uzun Hasan'ın karargahı Osmanlı ordusu tarafından yağma edildi. Bozguna uğradığını gören Uzun Hasan kaçarak canını kurtardı.¹⁷³ Oruç Bey kitabında Uzun Hasan'ın yenilmesini şu şekilde anlatıyor. “*Top ve tüfek savaşı görmeyen Uzun Hasan'ın Sultan Mehmed'in tedbiriyle âlem başına dar olmuştur*”.¹⁷⁴ Anonim Tevârih-i Âl-i Osmân'da Sultan Mehmed ve Uzun Hasan arasındaki Otlukbeli savaşından bahsedilen kısımda Uzun Hasan sinsi bir düşman olarak gösterilmiştir. Sultan Mehmed'in zaferi ise Kuran ayetiyle kutsallaştırılmıştır. “*Ve Allah sana şanlı bir zaferle yardım eder*”.¹⁷⁵

Uzun Hasan bu yenilgisinin ardından bir daha Osmanlı Devleti ile uğraşmadı. Fatih Sultan Mehmed de Otlukbeli zaferinden sonra Uzun Hasan'ı takibi bırakmıştı. Osmanlı tarihçilerinden İbn Kemal ve İdris-i Bitlisî bu olayla ilgili farklı fikir sergilemişlerdir. Otlukbeli savaşından sonra Fatih Sultan Mehmed'in Uzun Hasan'la

¹⁷² Neşri, *Kitâb-ı Cihan-Nümâ*, c. II, s. 815.

¹⁷³ Oruç Bey, *Tevarih-i Al-i Osman*, s. 125.

¹⁷⁴ Oruç Bey, *Tevarih-i Al-i Osman*, s. 125.

¹⁷⁵ Anonim, *Kitab-ı Tevarih-i Al-i Osman*, haz. Vehbi Günay, EÜEF Yayınları, İzmir 2011, s. 137. El-Fetih 48/3.

olan savaşı uzatmamasının nedeni Osmanlı tarihçileri arasında tartışılmıştır. İdris-i Bitlisi, Mahmud Paşa'nın isteği üzerine Sultan II. Mehmed, Uzun Hasan'ı takip etmeyi bırakmıştır. İdrisi'ye göre Mahmut Paşa takibi bırakma konusunda ısrar etmiştir.¹⁷⁶ İbn Kemal ise Fatih'in Uzun Hasan'ı takibi bırakmasını kendi isteği olarak göstermiştir.¹⁷⁷

Otlukbeli savaşını kaybettikten sonra Uzun Hasan eskisi gibi askeri seferler düzenlemedi. Birkaç kere Gürcistan üzerine sefer gerçekleştirdi. Otlukbeli savaşını kaybetmek Uzun Hasan'a ağır gelmişti. Kaybetmeyi kolay kabullenmeyen bir kişiliğe sahipti. Neşri Uzun Hasan'ın Fatih Sultan Mehmet'e yenilmesinin ardından vefat ettiğinden bahsetmektedir.¹⁷⁸ Akkoyunlu hükümdarı Uzun Hasan'ın ayrıca cihangir olmak sevdası da vardı. İki Türk Cihangiri arasındaki, güç olmak uğrunda mücadele bu şekilde son bulmuş oldu. Osmanlı tarihçileri bu savaşın sonucundan Türkmenlerin yenilgisi, Osmanlılar'ın başarısı şeklinde bahsetmişlerdir.

2. 1. 3. II. Sultan Bayezid Dönemi İlişkileri (1481-1512)

Sultan Bayezid dönemi Osmanlı-Akkoyunlu ilişkileri Yakup Bey döneminden itibaren başlamaktadır. Osmanlı Tarih kaynaklarında Sultan Yakup dönemi Osmanlı ilişkileri detaylı bir şekilde ele alınmamıştır. Hadîdî, İbn Kemal, Hoca Sadeddin, kısmen Oruç Bey eserinde Sultan Yakup döneminden bahsetmiştir.

¹⁷⁶ Bitlisi, *Heşt Behişt*, s. 233.

¹⁷⁷ İbn Kemal, *Tevârih-i Âl-i Osmân*, VII. Defter, s. 363.

¹⁷⁸ *Karakoyunlu Cihanşah'ı yenerek başını kesti. Timuri Ebu Said'i helak etti. Amma Sultan Mehmet Gazi'nin nazar-ı heybetine takat getiremedi ve hem âhir gussadan yürek ağrısına uğrayıp, gayretten helak oldu. Bu maceranın tarihi hicretin 878'te Rebi-ül evelin on yedinci gününde (12 Ağustos 1473) vaki oldu*". Neşri, c. II, s. 820.

Uzun Hasan'ın ölümünden sonra Akkoyunlu tahtına sahip olmak için varisler arasında iktidar savaşları başladı. Bu mücadelenin içerisinde yer alan Sultan Halil (Ocak-Temmuz 1478) ve Sultan Yakup (1479-1490) daha ön planda idiler. Sultan Halil üzerinde galibiyeti sağlayan Sultan Yakup, Akkoyunlu tahtına oturdu.¹⁷⁹ On beş yıl süren hakimiyet döneminde Sultan Yakup, Azerbaycan, İran ve Irak topraklarını yönetti.¹⁸⁰

1479'ta Akkoyunlu tahtına oturan Sultan Yakup, dışarıdan gelecek olan tehlikelerle mücadele etti. Babasının başkenti olan Tebriz'de padişahlık eden Sultan Yakup'un başlıca siyaseti, çevresindeki hükümdarlarla dostluk ilişkileri kurmaktaydı. Bu hükümdarlardan biri de Sultan II. Bayezid'di. İbn Kemal, Sultan Yakup'un Sultan Bayezid'in Boğdan galibiyetini kutlamak için değerli hediyelerle huzurunda bulunduğunu söylemektedir.¹⁸¹ Hoca Sadeddin Efendi ise Sultan Yakup'un Sultan II. Bayezid'e sevgilerini, iyi dileklerini belirten mektublar ve elçiler göndermekle bağlılık töresini yerine getirdiğini ifade etmektedir.¹⁸² Lütü Paşa ise Sultan Yakup'un saltanat mücadelelerinden kaçarak Sultan Bayezid'e sığındığını yazıyor.¹⁸³ Babası Uzun Hasan'ın

¹⁷⁹ Hoca Sadeddin Efendi'nin anlattıklarına göre, Sultan Halil tek başına İran padişahı olmuştu ama yaradılışında kötü huyları vardı. Zulmü, edepsizliği ile halk ve asker arasında tanınmış olmakla kamuoyu ondan nefret ediyordu. Sultan Yakup ise daha on dört yaşında iken alnında padişahlık ve hükümdarlık yıldızı parlamaya başlamıştır. Sultan Halil ve Sultan Yakup ordusu Hoy ile Selmas arasında karşı karşıya geldi. Savaş Sultan Yakup'un galebesiyle bitti. Hoca Sadeddin, c. III, s. 332-333.

¹⁸⁰ İbn Kemal, *Tevârih-i Âl-i Osmân*, VIII. Defter, haz. Ahmet Uğur, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1997, s. 149.

¹⁸¹ İbn Kemal, *Tevârih-i Âl-i Osmân*, VIII. Defter, s. 80.

¹⁸² Sadeddin, *Tâcü't-Tevârih*, c. III, s. 334.

¹⁸³ Lütü Paşa, *Tevarih'i Al-i Osman*, s. 107.

Osmanlı ile baş edemediğini gören Yakup Mirza, savaşmaktansa arayı iyi tutma yolunu seçti. Yakup Mirza'nın hakimiyeti döneminde Akkoyunlu-Osmanlı ilişkileri dostca devam etmiştir.

Sultan Yakup'un vefatından sonra Akkoyunlu Devleti'nde iktidar savaşı başladı. Sultan Yakup'un küçük oğlu Baysungur Mirza (1490-1492) Akkoyunlu tahtına oturdu. İbn Kemal'e göre Baysungur bülûğ yaşına ermemişti. İbn Kemal yazıyor ki, Akkoyunlu tahtına geçmek için Sultan Yakup'un daha büyük oğulları da vardı. Ancak Akkoyunlu komutanları Baysungur'u hükümdar olarak seçtiler. Çünkü Baysungur adıyla devleti istedikleri gibi yöneteceklerdi. Baysungur'un tahta oturduğu zamanlarda Uzun Hasan'ın diğer torunu Mirza Maksud oğlu Rüstem Mirza uzun müddett kalede mahbus idi. Akkoyunlu tahtına oturamaması onu çok üzmüştü. Bazı Akkoyunlu beylerinin yardımıyla kaleden çıkmağı başardı. Hürriyetine kavuştuktan sonra Baysungur'a karşı savaş açtı.¹⁸⁴ Rüstem Mirza Baysungur ile olan savaşı kazanarak Tebriz'e girip Yakup Sultan'ın tahtına oturarak İran diyarına padişah oldu. Baysungur Mirza ise diğer beylerle birlikte Şirvanşah'a sığınmak zorunda kaldılar.¹⁸⁵

Akkoyunlu tahtına oturan Rüstem Mirza on beş yaşında iken padişahlık tacını giymişti. Yaşı küçük olduğu için devlet işlerini İbrahim Sultan onun adına yürütüyordu. Yaşının toyluğundan dolayı eğlence meclislerine karışan Rüstem Mirza, halkın ve askerlerin haliyle ilgilenmezdi. Türkmen beyleri bu durum karşısında Sultan II. Bayezid'den yardım istediler. Hasan Ali Bey liderliğinde Akkoyunlu Beyleri Rüstem

¹⁸⁴ İbn Kemal, *Tevârih-i Âl-i Osmân*, VIII. Defter, s. 149.

¹⁸⁵ Hoca Sadeddin, *Tâcü't-Tevârih*, c. III, s. 338.

Mirza'yı şikayet ettiler.¹⁸⁶ Ahmet Mirzanın¹⁸⁷ onlara yardım etmesini istediler. Sultan Bayezid Ahmed Mirza ile birlikte askeri yardım vereceğini bildirdi Kanatımızdır ki, İbn Kemal Akkoyunlu varisleri arasında gerçekleşen bu olayları anlatmakla Türkmenlerin güvensizliğini anlatmak istemiştir.¹⁸⁸ Hoca Sadeddin Efendi ise II. Bayezid'in Ahmed Mirza'ya Tebriz'e gitmesine izin vermediğini yazmaktadır.¹⁸⁹

¹⁸⁶ Lütü Paşa, *Tevarih'i Al-i Osman*, s. 107.

¹⁸⁷ Ahmet Mirza Uzun Hasan'ın Uğurlu Mehmed'den olan torunudur. Uğurlu Mehmed Uzun Hasan'a karşı Şiraz'da isyan bayrağını kaldırdığı için kaçarak Fatih Sultan Mehmet'e sığınmıştı. Fatih Sultan Mehmed kızını Uğurlu Mehmed'le evlendirmiş ve Sivas yönetimini de ona vermişti. Üvey annesi Uzun Hasan'dan sonra oğlu Sultan Halil'in tahta çıkmasını istiyordu. Uğurlu Mehmed'in Osmanlı ordusunun yardımı ile Akkoyunlu tahtına oturacağından korkuyorlardı. Uğurlu Mehmed'i ortadan kaldırmak için hiyle yaptılar. Babasının ölüm haberini vererek Azerbaycan'a davet ettiler. Uzun Hasan'a ise oğlunun saldıracağı haberini veriyorlar. Uzun Hasan, oğlunu önlemek için Bayındır Bey komutanlığında ordu gönderir. Uzun Hasan'ın karısı Bayındır Bey'e Uğurlu Mehmed'in öldürülmesi emrini veriyor. Uğurlu Mehmed Bayındır Bey komutanlığındaki Akkoyunlu ordusuyla girmiş olduğu savaşta hayatını kaybediyor. İbn Kemal, VII, s. 434. Hadidi, s. 320. Hoca Sadeddin, III, s. 331-332.

¹⁸⁸ İbn Kemal, *Tevârîh-i Âl-i Osmân*, VIII. Defter, s. 150-151.

¹⁸⁹ Osmanlı Tarihçisi Hoca Sadeddin'e göre, Akkoyunlu beyleri ülkedeki karışıklığı Ahmed Bey'e bildirdiler. Atalarından kalan mirasa sahip olmak için Ahmed Mirza bu fırsatı kaçıramazdı. Hemen harekete geçti. Bayındırlı beylerinden gelen mektupları II. Bayezid'e arz etip izin istedi. Fakat Sultan Bayezid ona izin vermedi. Ahmed Mirza Tebriz tahtına oturmak için gizince Azerbaycan'a doğru yola çıktı. Hoca Sadeddin Efendi, *Tacüt't-Tevarih*, c. III, s. 340.

Osmanlı Sultanının Akkoyunluların yardım isteme teklifi kabul etmesinin sebebi tartışılacak bir konudur. II. Bayezid'in bu durumda eline ne geçecekti? Özetle söyleyebiliriz ki, Akkoyunlu Hanedanlığı Anadolu siyasetinde Osmanlılara ayakbağı olmuşlar. II Bayezid, kendinden olan birinin Akkoyunlu tahtına oturtmakla kontrolü ele alacağını düşünüyordu. Ahmed Mirza ona bağlı olduğu sürece, Osmanlı Devleti Akkoyunlu tehlikesinden uzaklaşmış olacaktı. Ahmed Mirza üzerinden Akkoyunlunun yönetimi de II. Bayezid de olacaktı. Bu nedenle de Ahmed Mirza komutanlığındaki ordu Azerbaycan sınırlarına geldi. Bayındır ulusunun bir çok beyleri Ahmed Mirza tarafında saf aldı. Ahmed Mirza'nın büyük bir ordu ile geldiğini gören Rüstem Mirza son çareyi kaçmakta buldu. Kaçarak Kacar Ulusuna sığındı. Burada kaldığı sürede de rahat durmayan Rüstem Bey cenk için hazırlandı. Kendi etrafında yeterince ordu topladıktan sonra tekrar Ahmed Mirza üzerine saldırdı. Türkmen Beyleri ve Osmanlı Sultanının yardımıyla Ahmed Mirza Azerbaycan'a girdi.¹⁹⁰

Ahmed Mirza Rüstem Mirza ile rekabet içerisinde geçirdiği Akkoyunlu yönetiminde çok kısa zaman bulundu. Akkoyunlu Türkmenleri Ahmed Mirzayı İran'a padişah etseler de itaatleri uzun sürmedi. Altı ay¹⁹¹ padişahlık eden Gödek Ahmed Ebe Sultan ile aralarında çıkan fitne ve savaş sonucu hayatını kaybetti. Gödek Ahmed'in başını kestiler. Osmanlı tarihi kaynaklarında Yıldırım Bayezid'in bu durumdan çok üzüldüğünden bahsediliyor.¹⁹² Ahmed Mirza'nın ölümü ile Akkoyunlu Devleti'nin istikrarı daha da bozuldu. Çöküş sürecine giren Akkoyunlu Devleti ile Osmanlılar

¹⁹⁰ Hoca Sadeddin, *Tâcü't-Tevârih* c. III, s. 340-341.

¹⁹¹ Aşıkpaşazade, Ahmed Mirza'nın iki ay müddetinde Tebriz tantında oturduğunu yazıyor. Aşıkpaşazade, *Osmanlı Tarihi*, 2013, s. 320.

¹⁹² Lütü Paşa, *Tevârih-i Âl-i Osmân*, s. 107.

arasında siyasi ilişkiler mevcut olmadığından Osmanlı kaynaklarında bu dönemle ilgili bilgilere rastlanılmamaktadır.

Osmanlı Tarihçileri'nin Osmanlı-Akkoyunlu ilişkilerini değerlendirecek olursak, tartışacağımız ilk konu "Türkmen" kavramı olur. Klasik dönem Osmanlı tarihçileri Akkoyunlu hükümdarlarından veya beylerinden bahsederken Türkmen kavramını kullanmışlar. Osmanlı tarihçileri Türkmen kavramını kullanmakla ayrımcılık yamadıkları şeklinde fikir ve değerlendirmeler de vardır. Bu konuya dair görüşlere tezimizin birinci bölümünde açıklık getirmeye çalıştık.

Osmanlı tarih yazıcılığında Osmanlı Devleti Selçuklu Devleti'nden sonra Türk tarihinin bir parçası haline gelmiştir. Osmanlı tarih yazarları Osmanlı Devleti hakkında eser yazarken, Selçuklu tarihinden başlıyorlar. Neşri tarihinde bunu görebiliyoruz. Daha sonraysa Osmanlı Tarihine dair olayları değerlendiriyorlar. Neşri tarihinde bunu görmek mümkündür. Burdan hareketle Osmanlı tarihçilerinin Osmanlı Devleti'ni Selçukluların varisi olarak gördüklerini söyleyebiliriz. Osmanlı Devleti'nin kurucuları Oğuzların Kayı boyundandır. Osmanlı tarih yazıcılığında Osmanlı Devleti'nin kurulma tarihi anlatılırken Osmanlı ailesinin soyunu Nuh Peygamber'e dayandırıyorlar. Osmanlı tarihçileri bunu yaparak hanedanlığa dini meşruluk kazandırmışlardır. Anadolu'ya göç eden Kayı boyu ileri gelenleri zamanla bu topraklarda cenkler ederek beyliklerinin temellerini attılar. Osmanlı tarihçilerine göre Türk tarihi Osmanlı ile başlar. Bu konu bütün ayrıntılarıyla giriş kısmında ele alınmıştır.

Osmanlı tarih yazıcılığında Osmanlılar'ın kafirler üzerinde gaza yapması Türklerin yani Osmanlıların üstünlüğü şeklinde aktarılmıştır. Osmanlı Padişahlarının düşmana, kaire karşı cihad ve gaza yapması Osmanlı tarihçiliğinde genel kural olarak ele alınmıştır. Osmanlı tarihçileri, İslam fütûhatını Osmanlı Padişahlarının başlıca amacı gibi göstererek hanedanlıkta üstünlük imajı oluşturmuşlardır.

2. 2. Karakoyunlu-Osmanlı İlişkileri

XIV. yüzyılın sonlarına doğru Kara Yusuf liderliğindeki Karakoyunlu ordusunun Timur'a karşı mücadeleye kalkması Osmanlı-Karakoyunlu arasında yakınlaşmaya neden olmuştur. Karakoyunlu-Osmanlı siyasi münasebetleri Osmanlı vekayinamelerinde araştırma konusu olmamıştır. Bu nedenle de bu iki devler arasındaki ilişkilere özetle yer verilmiştir. Bir Osmanlı Tarihi yazan Osmanlı tarihçilerini, Karakoyunlu hükümdarlarının Osmanlı Sultanlarına sığındıkları olayını eserlerinde kaydetmektedirler. Fakat bu iki devlet arasında gelişen siyasi münasebetler Osmanlı tarihçileri tarafından incelenmemiştir.

XIV. asrın sonlarında Akkoyunlu-Karakoyunlu arasında hakimiyet kavgasının gerginleştiği bir dönemde Akkoyunlular'ın Timur'a sığınması, Karakoyunlular'ı Osmanlı Devleti'ne yakınlaştırdı. Timur vartası karşısında Kara Yusuf Yıldırım Bayezid'den yardım istemişti. Timur'un Azerbaycan, Doğu Anadolu seferi Kara Yusuf'la Yıldırım Bayezid'i daha da yakınlaştırmaktaydı. Kara Yusuf Timur'a karşı mücadelede müteffik arayışındaydı. Sultan Ahmed Celayiri bu yolda onun müteffiklerindendi.

Timur'a karşı fazla direniş gösteremeyen Kara Yusuf, Sultan Ahmed Celayiri ile birlikte Yıldırım Bayezid'e sığınmıştır.¹⁹³ Sultan Ahmed'in iki ay, Kara Yusuf ise sekiz ay Yıldırım Bayezid'in hizmetinde bulunmuşlardı¹⁹⁴. Sultan Ahmed Yıldırım Han'ın yardımıyla kendi vatanı olan Irak'a yerleşti.¹⁹⁵ Sultan Ahmed'in Bağdad'a geri

¹⁹³ Sadeddin, *Tâcü't-Tevârih*, c. I, s. 229.

¹⁹⁴ Almaz, *Şükrullah b. Şihâbeddîn Ahmed b. Zeyneddîn Zekî Behcetü't-Tevârih (İnceleme-Metin-Tercüme)*, s. 344.

¹⁹⁵ Neşri, *Kitâb-ı Cihan-Nümâ*, c. I, s. 335.

döndüğünü kaydeden bazı Osmanlı kronikleri, Yıldırım Bayezid'e sığındığı zaman diliminden eserinde bahsetmemişlerdir.¹⁹⁶

Özetle söyleyebilirizki, Sultan Ahmed Celayiri iki ay, Kara Yusufsa, sekiz ay Osmanlı sarayında bulunmuşlardır. Vardığımız diğer bir sonuçsa, Osmanlı vekayinamelerinden hareketle Karakoyulu ve Osmanlı Devleti arasındaki siyasi münasebetlerin Kara Yusuf'un Yıldırım Bayezid'e sığınmasıyla başlamasıdır.

Kara Yusuf, Sultan Bayezid'in yanında bulunduğu zamanlarda Sultanı Arabistan topraklarına girmeye ikna etti. Malatya, Divrik, Darend ve Behsini'yi fetheden Yıldırım Han Erzincan'a doğru yöneldi. İbn Kemal, eserinde Kara Yusuf Yıldırım Bayezid'in yanında bulunduğu zamanlarda Erzincan üzerine yürümesi için onu kışkırttığını yazıyor.¹⁹⁷ Erzincan Beyi Tahirten (Mutahharten) Sultan Bayezid'i karşılayarak itaatini bildirdi.¹⁹⁸ Yıldırım Bayezid Erzincan yönetimini Kara Yusuf'a verdi.¹⁹⁹ Hoca Sadeddin'in bilgisine göre Erzincan halkıyla anlaşamayan Kara Yusuf, onları yönetmekten el çekmişti. İbn Kemal'in anlattığına göre ise Erzincan ahalisi kendi hükümdarlarını geri istemişti.²⁰⁰ Celayiri Sultan Ahmed aracılığıyla yönetimi tekrardan Tahirten'e bırakmıştır.²⁰¹

¹⁹⁶ Sarıca Kemal, *Selatinname /Manzum Osmanlı Tarihi(684-895/1296-1490)*, Bilge Yayınları, haz. Necdet Öztürk, İstanbul 2018, s. 36.

¹⁹⁷ İbn Kemal, *Tevârih-i Âl-i Osmân*, IV. Defter, s. 239.

¹⁹⁸ Neşri Tarihi, *Kitâb-ı Cihan-Nümâ*, c. I, s. 335.

¹⁹⁹ Müneccimbaşı, *Sahaih 'ül -Ahbar fi Vekayi-ül-a 'sar*, c. I, s. 143.

²⁰⁰ İbn Kemal Tarihi, IV. Defter, s. 369.

²⁰¹ Hoca Sadeddin, *Tâcü 't-Tevârih*, c. II, s. 242.

Yıldırım Bayezid'in Kara Yusuf'a yardım etmesinin altında yatan neden klasik dönem Osmanlı tarihçileri tarafından tartışılmamış, olayların sadece siyasi boyutu ele alınmıştır. Kara Yusuf'un politikası Yıldırım Bayezid'in Anadolu'ya yönelik siyasetinde engellerden biri idi. Bazı Osmanlı tarihçilerine göre Kara Yusuf'un Timur'a karşı direniş göstermesi Anadolu'nun düzenini bozan başlıca nedenlerdendi. Hoca Sadeddin Efendi Kara Yusuf'u, Timur fitnesinin kaynağı, Rum eline ayağını attığı günden uğursuzluk getiren biri olarak canlandırmıştır.²⁰² Belki de Yıldırım Bayezid, Kara Yusuf'a ülkesinin kapılarını açmakla Kara Yusuf yönetimindeki topraklarda söz sahibi olacağını düşünüyordu. Bunun yanında kendi topraklarında Kara Yusuf'un ordusundan da faydalanacaktı.

“Gelelim Yıldırım Bayezid ile Timur arasında gerçekleşen Ankara savaşının sebep ve sonuçlarına. Celayiri Sultan Ahmed'le hapiste olduğu zamanlarda Anadolu Beyleri Yıldırım Bayezid'e karşı Timur'dan yardım istiyorlardı. Beylerin Yıldırım Bayezid'e karşı olan öfkelerini dinleyen Timur, olayın gerçekliğini öğrenmek istedi. Bu olaylara kadar Yıldırım Bayezid ve Timur hiç bir şekilde karşılaşmamışlardı. Bu esnada Timur'a, Kara Yusuf ve Celayiri Sultan Ahmed'in Şam hapsinden kaçarak Yıldırım Bayezid'e sığındıkları haberi ulaştı. Bu vukuat Timur'un kafasını karıştırdı. Osmanlı Sultanına mektup göndermek istedi. Fakat beylerin dağılmasını bekledi. Aşıkpaşazadeye göre Timur, beylerin bu durumdan haberdar olmaları karşılığında Yıldırım Bayezid'e gidecekleri düşündü.²⁰³ Timur'u endişelendiren diğer bir konu, Yıldırım Bayezid'in Kara Yusuf ve Sultan Ahmed Celayiri ile birlikte kendisine karşı savaş açacakları düşüncesi idi.²⁰⁴

²⁰² Hoca Sadeddin, *Tâcü't-Tevârih*, c. I, s. 95.

²⁰³ Aşıkpaşazade, *Osmanoğulları Tarihi*, 2013, s. 103.

²⁰⁴ Neşri, *Kitâb-ı Cihan-Nümâ*, c. I, s. 345.

Beyler gittikten sonra Timur, Yıldırım Bayezid'e mektub göndererek Kara Yusuf ve Sultan Ahmet'i geri vermesini istedi. Fakat Timur'un mektubuna olumlu cevap vermeyen Yıldırım Bayezid, Kara Yusuf'u teslim etmedi. Yıldırım Bayezid bu durum karşılığında Timur üzerine yürümeği karara aldı. Ancak paşaların teklifi üzerine Timur'un Anadolu'ya gelmesini bekledi.²⁰⁵ Ankara savaşında Osmanlı ve Timur ordusu karşı karşıya geldi. Ankara meydan savaşı Osmanlı Devleti'nin lehine sonuçlandı.

Yıldırım Bayezid'le başlayan Karakoyunlu-Osmanlı münasebetleri sonralar da devam etti. Timur'un ölümünden sonra tahta geçen Şahruh, Azerbaycan üzerine defalarca seferler düzenledi. Kara Yusuf, bu durumda Çelebi Mehmed'le (1413-1421) arayı hoş tutmağa çalıştı. Kara Yusuf'un Timurlularla mücadele içerisinde olması nedeniyle Karakoyunlu-Osmanlı münasebetleirnde bir zaman durgunluk hüküm sürdü.

Şahruh'un Azerbaycan üzerine yürüyüşü sırasında Karakoyunlu-Osmanlı münasebetlerinde gerginlik yaranmıştı. Bunun nedeni Kara Yusuf'un Erzincan yönetimindeki oğlu Pir Ömer'in, Osmanlılar'a bağlı Karahisar üzerine yürümesi olayı idi. Bu olay Osmanlı Sultanında gazab doğurmuştu. Çelebi Mehmed Pir Ömer tarafından toprakları geri almak için fırsat kolluyordu. Böyle bir fırsat Kara Yusuf'un ölümü ile oluştu. Kara Yusuf'un ölümü üzerine Karakoyunlu Hanedanlığında mevcut kargaşadan faydalanan Çelebi Mehmed, kaybettiği toprakları geri aldı.²⁰⁶

Kara Yusuf'tan sonra Karakoyunlu tahtına oturan halefleri ile Osmanlı Padişahları arasında her hangi bir askeri operasyon gerçekleşmedi. Çünkü Karakoyunluların en güçlü düşmanı Timuroğulları idi. Timuroğulları'nın saldırılarını defetmekle meşgul idiler. Kara Yusuf'tan sonra Tebriz tahtına oturan İskender Mirza,

²⁰⁵ Aşıkpaşazade, *Osmanoğulları Tarihi*, 2013, s. 105.

²⁰⁶ Neşri, *Kitâb-ı Cihan-Nümâ*, c. II, s. 539.

Timuri hükümdarı Şahruh'tan kaçarak II. Murad'dan (1421-1451) yardım istemişti. II. Murad askeri yardımda bulunmasa da İskender'e topraklarında barınmasına izin vermişti.²⁰⁷

II. Murad'ın İskender'e askeri yardımda bulunmaması dikkatleri üzerine çeken bir konu olmuştur. II. Murad, babası Yıldırım Bayezid gibi Timurlularla karşı karşıya gelmek istemiyordu. Onu da aynı akibet bekliyordu. Bu sebeple de İskender'i Şahruh'a karşı savunmaktan çekindi

Klasik dönem Osmanlı tarihçileri genel olarak Kara Yusuf'tan Cihanşah'a kadar Osmanlı Karakoyunlu münasebetlerini ele almamışlardır. Bu ona işaret ediyor ki, geçen zaman dilimi içerisinde Osmanlı-Karakoyunlu münasebetlerinde siyasi açıdan önemli olaylar gelişmemiştir. Bu zamanlarda Osmanlı Batı'ya yönelik politika yürütürken, Karakoyunlular da bir taraftan Akkoyunlular'a, diyer taraftan da Timuroğulları'na karşı devlet bütünlüğünü korumaya yönelik mücadeleler veriyorlardı.

2. 3. Akkoyunlu-Timurlu İlişkileri

Kara Yülük Osman Bey ile başlayan Akkoyunlu Timuriler arasındaki dostluk ilişkileri Uzun Hasan ile son bulmuştur. Klasik dönem Osmanlı tarihçilerinden Aşıkpaşazâde, Oruç Bey, Dursun Bey, Hadîdî, İdris-i Bitlisî Kara Yülük ve Timur arasında gelişen dostluk münasebetlerine değinmemişler. *Düstürname* adlı eserini 1465 yılında telif eden Enverî, Ankara savaşında Kara Yusuf'la birlikte Osman Bey'in de Yıldırım Bayezid'e iltica ettiğini yazıyor.²⁰⁸ Mükrimin Halil ise Enverî'nin eserinde

²⁰⁷ Münecimbaşı, *Sahih'ül -Ahbar fi Vekayi-ül-a'sar*, c. I, s. 219.

²⁰⁸ Enverî, *Düstürname-i Enverî*, Türk Tarih Encümeni Külliyyatı, Evkaf Matbaası, İstanbul 1929, s. 91.

geçen bu tarihi bilginin doğru olmadığı kanatindedir. Bu kısmı yorumlarken Mükrimimin Halil, Osman Bey'in Timur'u desteklediği fikrini savunuyor. “*Kara Yülük de denilen ve Akkoyunlu hanedanının müessisi olan Osman Bey, Yıldırım Han'ın yanına gelmek oyna dursun bilakis Temurlenk'in maiyyetine iltihak eylemiş ve Ankara muharebesinde onun ordusunda bulunarak kendi vatanına hiyanet ve vatandaşları aleyhine harp etmiştir*”.²⁰⁹ Hoca Sadeddin de Türkmen Kara Osman'ın Timur'u desteklediğinden bahsediyor. Bu nedenle de Malatya'yı ele geçiren Timur, bu toprakların yönetimini Kara Yülük Osman Bey'e vermiştir.²¹⁰ Ankara savaşına doğru Kara Yusuf ve Celâyiri Sultan Ahmed'i geri istemek için Yıldırım Bayezid'e mektup yazan Timur, Malatya'yı Akkoyunlular'dan aldığı için incindiğini de bildirmişti.²¹¹

Timur'dan sonra da Kara Yülük Osman Bey, Timurlulara sadık kalmıştır. Timuroğullarından Şahruh Karakoyunlu İskender üzerine saldırdığı zaman Kara Osman Şahruh ordusuna askeri yardımda bulunmuştu.²¹²

Uzun Hasan'ın Akkoyunlu tahtına geçmesi ile Timurlu-Akkoyunlu ilişkisinde yeni dönem başladı. Cihanşah'ı yenerek Karakoyunlu topraklarına sahip olan Uzun Hasan İran-Turan topraklarında iddialı bir hükümdar oldu. Akkoyunlu nüfuzunun Horasan'a kadar genişlemesi Timuri hükümdarı Ebu Said'i endişelendirdi. Ebu Said Uzun Hasan'ın askeri başarılarına engel olmak için ona karşı savaş ilan etti. Uzun Hasan Timuroğullarıyla savaşa girmekten korktu. Osmanlı padişahlarının bile sakındığı Timuri ordusuyla açık savaşa girmek istemedi. Uzun Hasan annesi Sara Hatun'un liderliğinde,

²⁰⁹ Enveri, *Düsturname-I Enverî Medhal*, haz. Mükrimin Halil, Türk tarih Encümeni Külliyyatı, Evkaf Matbaası, İstanbul 1930, s. 95.

²¹⁰ Hoca Sadeddin, *Tacü't-Tevarih*, c. I, s. 236.

²¹¹ Neşri, *Kitâb-ı Cihan-Nümâ*, c. I, s. 345.

²¹² Neşri Tarihi, *Kitâb-ı Cihan-Nümâ*, c. II, s. 611.

elçi heyetini değerli ve kıymetli hediyelerle birlikte Ebu Said'in huzuruna gönderdi. Elçi heyeti Ebu Said'i savaş fikrinden vazgeçiremedi.

1468 yılında Miyane yakınlarında iki ordu karşı karşıya geldi. Gidişat Ebu Said'in beklediği gibi olmadı. Ebu Said'in ordusunda soğuk havadan dolayı kayıplar oldu. Savaş Uzun Hasan'ın lehine sonuçlandı. Ebu Said esir alındı. Yadigar Muhammed'e teslim edilen Ebu Said idam edildi.

Uzun Hasan'ın Ebu Said'i yenmesiyle Oğuzname-Cengizname mücadelesi son bulmuş oldu. İlhanlı Devlet'nin son bulmasından sonra, Anadolu, Oğuz ve Cengiz soyunun rekabet meydanına dönüştü. Bu topraklarda bir nevi Cengiz an'anesi ve Oğuz an'anesi hakim güç olma davasında idiler. Yıldırım Bayezid döneminde bu mücadelede Cengiz an'anesini yaşatan Timur üstünlük kazanmıştı. Fatih Sultan Mehmed ise Timurilerle bir daha savaşa girmemek için arayışta hoş tuttu. Akkoyunlu Uzun Hasan döneminde ise olaylar farklı gelişti. Tarihen Timuroğullarının yanında yer alan Akkoyunlular bu mücadelenin mukadderatını halletmiş oldular.

2. 4. Karakoyunlu-Timurlu İlişkileri

XV. yüzyılda Timurlularla Karakoyunlular arasında siyasi münasebetler Timur zamanından başlar. Timur devletinin nüfuzunu genişlettiği dönemlerde, İran-Azerbaycan topraklarında Karakoyunlu Devleti güçlenmekteydi. Karakoyunlu tahtında Kara Yusuf (1389-1420) oturmaktaydı. Timur, Orta Asya'da hakim güce çevrildikten sonra İran-Turan topraklarına doğru yöneldi. Timur hükümdarlığını sağlamlaştırdıktan sonra 1392-1397 yıllarında dünyanın farklı coğrafyalarına seferler düzenledi. Bu seferlerden birinde hedef Altın Orda Devleti'nin hükümdarı Tohtamış Han (1379-1397) idi.²¹³ Timur,

²¹³ Enveri, *Düsturname-I Enveri /Osmanlı Tarihi Kısmı (1299-1496)*, s. 37.

Tohtamış üzerine düzenlediği seferini başarıyla tamamladı ve onu yenilgiye uğrattı. Bu galibiyetinden sonra Timur'un hedefindeki topraklar Anadolu ve Suriye toprakları idi. Ankara savaşına kadar Timur, Kara Yusuf yönetimindeki Azerbaycan topraklarına seferler düzenledi.

Klasik dönem Osmanlı Tarihçileri, Karakoyunlu Timuri siyasi ilişkilerini Kara Yusuf'un Yıldırım Bayezid'e sığınmasından sonraki dönemi ele almışlardır. Müneccimbaşı ise Kara Yusuf ile Timur arasında bir kaç defa savaşın gerçekleştiğini yazmıştır.²¹⁴ Kara Mehmed'den (1380-1389) sonra Karakoyunlu tahtına oturan Kara Yusuf, daha geniş topraklara sahip olarak memleketini genişletmeye çalışmıştır. Osmanlı Tarihçilerine göre başkenti Tebriz olan Karakoyunluların zuhuru Kara Yusuf liderliğinde hicri 777 (1375-1376) senesidir.²¹⁵ Azerbaycan ve Horasan'ı da içine alan topraklarda muazzam bir ülke kuran Kara Yusuf, bu zamanlarda Timur tehlikesiyle karşı karşıyaydı. Orta Asya'da kendi hakimiyetini tanıtan Timur, yüzünü Kara Yusuf hakimiyetindeki topraklara çevirdi.

Timur'un hakim olduğu zamanlarda Kara Yusuf liderliğindeki Karakoyunlu taifesi Celayirlerin hizmetinde idi. Timur'un Azerbaycan topraklarına seferi zamanı Kara Yusuf, Celayiri Sultan Ahmed'le birlikte Timur'a karşı ülkesinin savunmasına kalktı.²¹⁶ Çünkü Sultan Ahmed Celayiri de Timur'un Karakoyunlular üzerine olan seferinden endişe ediyordu. Timur korkusu Sultan Ahmed Celayiri ve Kara Yusuf'u müttefik yaptı. Kara Yusuf Emir Timur gibi güçlü bir hükümdarla savaşa girecek kadar cesur serkerde idi. Fakat Timur'u tekbaşına yenecek güçte değildi.

²¹⁴ Müneccimbaşı, *Sahai fu 'l-Ahbar*, c. III, s. 100.

²¹⁵ Müneccimbaşı, *Sahai fu 'l-Ahbar*, c. III, s. 100.

²¹⁶ Müneccimbaşı, *Sahai fu 'l-Ahbar*, s. 149.

Celayiri ve Karakoyunlu birleşmiş kuvvetleri 1394 yılında Bağdad yakınlarında Timur'la karşı karşıya geldiler. Bu karşılaşma mütefiklerin yenilmesiyle sonuçlandı. Bu yenilgi karşısında Karakoyunlu birliği sağlam duramadı. Timur'la kaç kez savaşa giren Kara Yusuf çareyi kaçmakta gördü. “*Azerbaycan hakimi Kara Yusuf, Bağdad ve Irak hakimi Celayiri Sultan Ahmed’le birlikte Timur zülmünden firar ederek Mısır Sultanı²¹⁷ Berkuka iltica etmişlerdi. Timur adı geçen şahısları elçi göndererek taleb etmişse de Mısır sultanı Berkuk , Timur’un elçilerini katl ettirdi. Sultan Ahmet ile Kara Yusuf, dahi birkaç zaman geçtikten sonra Mısır Sultanının yanında itibarları olmayıb, hatta mahbus oldukları anlatılıyor*”.²¹⁸ Kara Yusuf Sultan Ahmed Celayiri ile birlikte hiyle yoluyla hapisten kurtulmuş ve Osmanlı Sultanı Yıldırım Bayezit Han’a iltica etmişlerdi.²¹⁹ Timur Yıldırım Bayezid’e mektup göndererek mahpusları teslim etmesi taleb etmişti. Şerefhan Bitlisi’ye göre Yıldırım Bayezid Timur’un mektubuna cevaben Kara Yusuf’un Anadolu’yu terk ettiğini söylemiştir. O zaman Yıldırım Bayezid Timurla Sultan Ferruh arasındaki samimiyetten dolayı Kara Yusuf ve Sultan Ahmed’in Mısır Sultanı Ferruh’a sığınmaları tavsiyesinde bulunmuştu. Yıldırım Bayezid Ferruh’un Kara Yusuf ve Sultan Ahmed konusunda Timur’la anlaşacağını düşünüyordu. Mısır Sultanı Ferruh ise Kara Yusuf ve Sultan Ahmed’i bir kalede hapsedti. Timur’un ölümünden sonra ise Kara Yusuf ve Sultan Ahmed’i serbest bıraktı.²²⁰

²¹⁷ Klasik Osmanlı tarih kaynaklarında Memlük Sultan’I Mısır Sultanı olarak tanıtılmıştır.

²¹⁸ Solakzade, *Tarih-i Solakzade*, 1297, s. 66.

²¹⁹ Hasan Almaz, *Şükrullah b. Şihâbeddîn Ahmed b. Zeyneddîn Zekî Behcetü’t-Tevârîh (İnceleme-Metin-Tercüme)*, Doktora Tezi, Ankara-2004, s. 345.

²²⁰ Bitlisi, *Şerefname*, s. 361.

Faruk Sümer ise Memlûk sultanının Timur'dan çekinerek onların sığınma isteğini kabul etmediklerini ve bunun üzerine de Osmanlı ülkesine gittiklerini yazıyor.²²¹ Osmanlı tarihçileri Ankara savaşından önce Kara Yusuf ve Timur karşılaşmasından özetle bahsettiklerini tespit ediyoruz.

Kara Yusuf'un Timur'a karşı ülkesini savunmaya kalkması iki hükümdar arasında zıddiyetlere neden oldu. Kara Yusuf'un Rum ve Acem diyarında askeri icraatlarda bulunmasını bazı Osmanlı tarihçileri bu coğrafyadaki kargaşanın ana sebebi olarak göstermişler.²²² Osmanlı kaynaklarından hareketle Kara Yusuf ve Celayiri Sultan Ahmed'in iki kere Mısır (Memlûk) Sultanına sığındığını tespit ediyoruz.

Timur'un ölümünden sonra Kara Yusuf tarihi inkişaf göstererek ülkesini yükseltmeye başladı. Timur'un ölümü ile Karakoyunlular'ın Timurlularla münasebetlerinde kısa süreliye durgunluk yaşanmıştı. Çünkü Timur varisleri arasında saltanat davası başlamıştı.

Şerefhan Bitlisi ve İdris-i Bitlisi'ye kadar klasik dönem Osmanlı tarihçileri iki devlet arasındaki siyasi münasebetleri değerlendirmemişlerdir. Akkoyunlu sarayında yaşamış ve yazmış tarihçi olan Şerefhan Bitlisi Kara Yusuf'un, daha sonra İskender Mirza ve Cihanşah'ın Timuroğulları ile olan siyasi münasebetlerinin tarihi boyutunu ele almışlar.

Timur'dan sonra varisleri Horasan ve Azerbaycan toraklarında yönetimi ele geçirmek için Karakoyunlular üzerine saldırılarda bulundular. Kara Yusuf Miranşah ve Şahruh'a karşı ülkesini savunmaya kalktı. Hicri 816 tarihinde Mirza Ebu Bekir babası Miranşah ile birlikte Horasan ve İran'dan ordu toplayarak Kara Yusuf'un ülkesine yani

²²¹ Sümer," Karakoyunlular", s. 435.

²²² Hoca Sadeddin, *Tâcü't-Tevârih*, c. II, s. 177.

Azerbaycan üzerine ordu sevk etti. Tebriz yakınlarında gerçekleşen karşılaşmada Miranşah yenilerek öldürüldü. Azerbaycan toprakları tamamen Kara Yusuf yönetimine geçti.²²³ Bu galibiyetinin üzerine Kara Yusuf devletinin nüfuz dairesini genişletti.

Miranşah'tan sonra Timurlu tahtına oturan Mirza Şahruh Kara Yusuf'un genişleyen nüfuzunun alt etmek için topladığı ordusuyla birlikte Azerbaycan'a doğru hareket etti. Tebriz'e saldırmadan önce Kara Yusuf'un vefat haberini ve bundan dolayı Karakoyunlular arasında ihtilaf oluştuğu haberini aldı.²²⁴ Kara Yusuf'tan sonra İskender Mirza Karakoyunlu tahtına oturmuştu. Karakoyunlu diyarındaki mevcut durumu değerlendiren Şahruh Mirza İskender'e savaş ilan etti. İskender Mirza ve Şahruh'un ordusu Tebriz yakınlarında karşı karşıya geldiler. Hadidi Cihanşah'ın bu savaşta ordusuyla birlikte Şahruh tarafında savaştığını yazıyor.²²⁵ Cihanşah'ın kardeşine ihanet etmesinin nedeni saltanat davası idi. Çünkü Cihanşah kendisi Karakoyunlu tahtına revan olmak istiyordu. İhanete uğrayan İskender Mirza, yenilerek Osmanlı Sultanı II. Murad'a sığındı.²²⁶

Bu galebeden sonra Şahruh'tan Erzincan yönetimini devr alan Cihanşah, Şahruh'a bağlılığını bildirdi.²²⁷ İskender kaçınca Şahruh Azerbaycan yönetimini

²²³ Bitlisi, *Şerefname*, s. 363.

²²⁴ Bitlisi, *Şerefname*, s. 525.

²²⁵ Hadidi, *Manzum Osmanlı Tarihi*, s. 316.

²²⁶ Neşri, *Kitâb-ı Cihan-Nümâ*, c. II, s. 539.

²²⁷ Hadidi, *Manzum Osmanlı Tarihi*, s. 318.

İskender'in kardeşi Ebu Said'e verdi.²²⁸ Anadolu'da kaldığı sürede ordusunu toparlayan İskender Mirza geri gelerek kardeşini öldürdü.²²⁹

Mirza Şahruh İskender'i Azerbaycan topraklarından çıkarmak için sefer düzenledi. Cihanşah Şahruh'un ordusunda yer aldı. İskender Mirza müttefik ordusu karşısında fazla direniş gösteremedi ve mağlup oldu. Bu yenilginin ardından İskender Mirza oğlu Şah Kubat tarafından öldürüldü.²³⁰

İskender Mirza'nın ölümünden sonra Şahruh'a bağlı kalmakla, Cihanşah Azerbaycan hükümdarı oldu. Şahruh Cihanşah'a atasının mülkünü vererek Horasan'a geri döndü.²³¹ Şahruh'un ölümünden sonra Timuroğulları arasında iktidar savaşları baş kaldırdı. Bu vaziyetten istifade eden Cihanşah Şahruh'un ele geçirdiği toprakları geri aldı. Bu topraklar arasında Herat şehri de vardı. Herat'ın Cihanşah tarafından tutulduğu haberini alan Ebu Said hicri 863 yılında Cihanşah'la harbetmek için Azerbaycan'a doğru yola çıktı. Cihanşah'a mektup gönderdi. Mektupta şunlar yazıyordu; *"Babamızdan bize intikal eden memleketimizden vazgeçerek, Mirza Şahruh'un sana verdiği Azerbaycan'a gidip onunla kanaat etmelisin"*²³².

Cihanşah Ebu Said'in hamlesinin engellemek istiyordu. Fakat bu zamanlarda Azerbaycan'da mahpus olan oğlu Hüseyin hapisten kurtulmuştu. Ülkesinde durumların karışık olduğunu gören Cihanşah, Ebu Said'in teklifini kabul ederek barış yoluna girdi.²³³

²²⁸ Bitlisi, *Şerefname*, s. 533.

²²⁹ Müneccimbaşı, *Sahai fu 'l-Ahbar*, c. III, 151.

²³⁰ Bitlisi, *Şerefname*, s. 537.

²³¹ Müneccimbaşı, *Sahai fu 'l-Ahbar*, c. II, s.152.

²³² Bitlisi, *Şerefname*, s. 556.

²³³ Müneccimbaşı, *Sahai fu 'l-Ahbar*, c. I, s. 152.

Aralarındaki anlaşmaya göre Herat ve Horasan Ebu Said'e, Kirman ve Irak bölgeleri Cihanşah'a kaldı.²³⁴

Cihanşah'ın Akkoyunlu Uzun Hasan tarafından yenilmesine kadar Çağatay Hükümdarı Ebu Said ile aralarında durgunluk mevcuttu. Çünkü Cihanşah, ülkesinde oğullarının isyanları ile uğraşırken, diğer taraftan da ezeli rakibi Uzun Hasan'ın tehdidiyle karşı karşıyaydı. Karakoyunlu Devleti Timur zamanında çok direniş gösterdi. Karşılığında Kara Yusuf vatanından ve saltanatından oldu. Halefleri ise Timur'un varisleri ile savaşa girseler de, bağlılıklarını bildirerek saltanatlarında kaldılar. Bundandır ki, Meşrutiyet dönem traihçileri Karakoyunlular'ı Timurluların varisi olarak görmüşlerdir.²³⁵

2. 5. Akkoyunlu-Karakoyunlu İlişkileri

Akkoyunlu ve Karakoyunlu Devletleri arasındaki mücadeleler, bu iki Türkmen aşiretinin Anadolu'ya yerleşmelerinden itibaren başlamıştır. İki devlet arasında siyasi münasebetler, 1469 yılında Karakoyunlular'ın Uzun Hasan tarafından yıkılışıyla son buldu. İki Türkmen kabilesi arasında yüzyıllarla devam eden mücadeleler, Doğu Anadolu Coğrafyasının siyasi durumunu oldukça karıştırdı. Mücadelelerin nedeni, Doğu Anadolu'da bağımsız devlet kurarak hakim güç olma isteğinden doğuyordu. Akkoyunlu ve Karakoyunlu Devletleri arasındaki siyasi münasebetleri din faktörü üzerinden değerlendirmek doğru değildir. Mezhep mücadelesi iki devlet arasındaki siyasi münasebetlerin keskinleşmesinde ana faktör olamaz. Sözde Karakoyunluların Şii, Akkoyunluların ise Sünni olması bu iki devlet arasında adavetin kaynağı olarak

²³⁴ Bitlisi, *Heşt Behişt VII. Ketibe Fatih Sultan Mehmed Devri*, s. 21.

²³⁵ Cevdet Paşa, *Tarih-i Cevdet*, c .I, s. 45.

gösteriliyor.²³⁶ Akkoyunlu ve Karakoyunlu Hanedanlığı'nın mevcut olduğu dönemlerde mezhep faktörünün siyasi münasebetleri ne derecede etkilediğine dair kesin fikir söylemek zordur. Mezhep bu iki devlet arasında ezeli düşmanlık bağlarının kurulmasında etkin rol oynasaydı, Karakoyunlu Devleti Osmanlı Devleti ile yakınlaşmazdı. Bu iki devletin diğer devletlerle ilişkilerine baktığımız zaman mezhep farklılığının etkisinin olmadığını söyleyebiliriz. Unutmamak lazım ki, Akkoyunlular'ın sünni olmaları iddiasına rağmen, Şii Safevi Devleti ile aralarında akrabalık bağları mevcuttur. Akkoyunlu Devleti'ni oluşturan Türkmen kabilelerinden bazıları Safevi Devleti'nin kurulmasında mühim rol oynamışlar. Osmanlı tarih kroniğinde Akkoyunlu ve Karakoyunlu Devlet'i arasındaki siyasi mücadelelerin sebebi mezhep faktörü olarak gösterilmemiştir. Osmanlı tarih yazarları bu iki devlet arasındaki kadim adavetin nedeni olarak hakimiyet davasını göstermişlerdir.

İlhanlı Devleti'ninin çöküş sürecinde Akkoyunlu ve Karakoyunlu aşiretleri Anadolu'da bağımsız devletlerini kurmak yolunda faaliyete geçmiştiler. Moğol noyonları arasındaki mücadelelerde Akkoyunlu ve Karakoyunlu kabilesi de yer almıştı. Bu mücadelelerde Akkoyunlu aşireti Diyarbekir yönetimini elinde tutan İbrahim Şah'ın yanında yer alıyordu. Karakoyunlu aşireti ise, Musul, Ahlat, Erzurum bölgesine hakim olan Hacı Tuğay'ı destekliyordu. Akkoyunlu ve Karakoyunlular'ın rakip olarak karşı karşıya geldiği bu mücadelede Hacı Tuğay, İbrahim Şah tarafından öldürülmüştür.²³⁷ XIV. asır seyyahı İbn Batuda, Anadolu'ya seferi esnasında Erzurum topraklarından da

²³⁶ İ. H. Uzunçarşılı Karakoyunlular'ın ifrat derecede Şiiliğine karşı Uzun Hasan'ın Sünni mezhebini savunduğunu yazıyor. Uzunçarşılı, İsmail Hakkı, “ Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu, Karakoyunlu Devletleri”, TTK Yayınları, Ankara 1969, s. 194.

²³⁷ Yaşar Yücel, *Anadolu Beylikler Hakkında Araştırmalar*, c. II, TTK Yayınları, Ankara 1991, s. 45.

geçmiştir. İbn Batuda , Irak hükümdarının yönetimi altında olan bu şehrin, Türkmen grupları arasındaki uzun savaşlar yüzünden harab olduğunu Seyahetname adlı eserinde yazıyor. Değınmiş olduğu savaşlar büyük ihtimal ki, Akkoyunlu-Karakoyunlu Türkmen aşiretleri arasındaki çekişmelerdir.²³⁸

Bu iki devlet arasında siyasi münasebetlerin başladığı tarih klasik dönem Osmanlı kaynaklarında yer almıyor. Çünkü bu zamanlarda Osmanlı tarihçiliğı gelişmemiştir. İlk ciddi Osmanlı vekayinamesi sayabileceğimiz Aşıkpaşazade tarihinde Akkoyunlu ve Karakoyunlular'ın ilk dönemlerine dair hiçbir bilgi bulunmamaktadır.²³⁹ O dönemlerde Memlük tarihçiliğı ön planda idi. XIV ve XV. yüzyıllarda Akkoyunlu ve Karakoyunlu Devleti'nin ilk dönemlerine dair bilgiler Osmanlı kaynaklarında yer almamaktadır. Bilgilerini Memlüklü kaynaklarından temin eden XVI. yüzyıl Osmanlı tarihçisi Hoca Sadeddin Efendi'nin *Tâcüt't-Tevârih* isimli eserinde Akkoyunlu ve Karakoyunlularla ilgili bilgilere rastlanmaktadır. Akkoyunlu ve Karakoyunlu Devleti'nin Anadolu'ya gelişinden çöküşüne kadarki tarihi olaylar çok da geniş olmayan şekilde Münecimbaşı tarihinde bulunmaktadır. Klasik dönem Osmanlı tarihçileri Akkoyunlu hükümdarı Uzun Hasan'la Karakoyunlu hükümdarı Cihanşah arasındaki siyasi mücadeleleri ele almışlar. Bürokrat ve tarihçi olan İdris-i Bitlisi uzun Hasan ile Cihanşah arasındaki çekişmeyi daha geniş bir şekilde ele almıştır. Bir müddet Akkoyunlu sarayında bulunan Şerefhan Bitlisi kısa da olsa Kara Yusuf'la Kara Yülük Osman arasındaki siyasi çatışmalara değinmiştir.

²³⁸ Ebu Abdullah Muhammed İbn Batutta Tanci, *İbn Batutta Seyahatnamesi*, çev. A. Sait Aykut, c. I, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2000, s. 418.

²³⁹ İlhan Erdem, Necip Akkoyunlu, *Akkoyunlu İmparatorluğu'nun Kuruluşu*, TTK Yay, Ankara 1999, s. 12.

Osmanlı tarih kaynaklarından yola çıkarak Akkoyunlu-Karakoyunlu siyasi münasebetlerini değerlendirmiş olsak Kara Yusuf ve Kara Yülük Osman Bey arasındaki “devletçilik” mücadelesinden başlamamız gerekir. Kara Yülük Osman Bey ve Kara Yusuf arasında savaşların başlama nedeni sınırlarını birbirlerinin aleyhine genişletme politikasından kaynaklanıyordu. Sultan Ahmed Celayiri ile birlikte Mısır hapsinden kurtulan Kara Yusuf, oğlu Pir Budak’ı şehzade ilan ederek tahta çıkardı. Devlet ehemmiyetli kararları oğlunun imzasıyla alıyordu. Kendi ülkesinde istikrarı temin eden Kara Yusuf, Diyarbakır üzerine yürüdü. “Kara Osman Bayandırı’den Diyarbakır’ı aldı. H. 813/1410-11 yılında Arap Irak’ını Sultan Ahmed Celayiri’yi yenerek aldı. Bu galibiyetinin ardından tekrar Kara Yülük Osman Bey üzerine ordu saldı. Bu seferde Karakoyunlu ordusuna yenilen Osman Bey, anlaşma yoluna girerek sulhe imza attı”.²⁴⁰

Yıldırım Bayezid ve Timur vakasında Kara Yülük Osman Bey ve Kara Yusuf birbirlerine cebhe aldılar. Kara Yülük Osman Bey, Karakoyunlular’dan intikamını almak için fırsat kolluyordu. Timuroğulları’ndan Şahrüh Mirza’nın Azerbaycan üzerine seferi esnasında Osman Bey Şahrüh Mirza’ya yardımda bulunmuştu.²⁴¹

Kara Yülük Osman Bey’den sonra Karakoyunlu Devleti’ne karşı politika Uzun Hasan’la devam etmiştir. Uzun Hasan Bey dönemi Akkoyunlu-Karakoyunlu mücadeleleri Karakoyunlular’ın ortadan kaldırılmasıyla neticelendi.

“1453’te Akkoyunlu tahtına oturan Uzun Hasan’ın görevi sahip olduğu topraklarda birliği sağlamaktı. Devletini güçlendirmek için Uzun Hasan’ın hedefleri

²⁴⁰ Müneccimbaşı, *Sahaifu’l-Ahbar*, c. III, s. 151.

²⁴¹ Neşri, *Kitâb-ı Cihan-Nümâ*, c. II, s. 611.

vardı . Bu hedeflerden biri Tebriz-Halep-Bursa uluslararası ticaret yollarını hakimiyeti altına almak için Karakoyunlular'ı bölgeden çıkartmaktı".²⁴²

Osmanlı tarihçileri Uzun Hasan'ın Karakoyunlular'la mücadelesine Cihanşah döneminden başlayarak değinmişler. Aşıkpaşazade, Oruç Bey, Hadidi gibi klasik dönem Osmanlı tarihçileri Uzun Hasan'la Cihanşah arasındaki mücadeleden bahsetmemişler. Aşıkpaşazade kroniğinde sadece Cihanşah'ın Uzun Hasan tarafından yenilmesinden bahsedilmiştir.²⁴³ İdrisi-i Bitlisi, Şerefhan Bitlisi ve az da olsa Tursun Bey bu iki cihan hükümdarı arasındaki hakimiyet davasından bahsederler.

Osmanlı tarihçilerine göre Uzun Hasan devletini güçlendirdikten sonra Karakoyunlular'la aralarındaki rekabet yeniden tekrarlanıyor.²⁴⁴ İdris-i Bitlisi'ye göre Diyarbakır ve Acem diyarında Akkoyunlu ve Karakoyunlu Türkmenleri arasında düşmanlığın baş gösterdiğini yazıyor. Cihanşah oğlu Pir Budak'ı öldürdükten sonra, büyük bir tehlike olarak gördüğü Uzun Hasan Bey üzerine yürümek kararı aldı. H. 872/ M. 1468 yılında büyük bir orduyla Tebriz'den Diyarbakır'a doğru yol aldı.²⁴⁵ Bu habri duyan Hasan Bey ordusunu topladı.Kardeşi Cihangir Mirza'nın oğlanşarı İbrahim ve Murad Beyler de ona katıldılar.²⁴⁶ Cihanşah Muş ovası yakınlığında Uzun Hasan ordusuyla savaştı. Fakat Cihanşah bu savaşı kaybetti. ²⁴⁷ Tursun Bey Cihanşah'tan İran

²⁴² Erşahin, *Akkoyunlular Siyasal, Kültürel, Ekonomik ve Sosyal Tarihi*, s. 63.

²⁴³ Aşıkpaşazade, *Osmanoğulları'nın Tarihi*, 2003, s. 537.

²⁴⁴ Dursun Bey, *Târîh-i Ebü'l-Feth*, s. 152.

²⁴⁵ Bitlisi, *Heşt Behişt VII. Ketibe Fatih Sultan Mehned Devri*, s. 24.

²⁴⁶ Savaşa başlamadan öne Kuran'a baktılar. Karşılıklarına şu ayet çıktı: "İsyan eden Firavun'un üzerine yürü". Bitlisi, *Şerefname*, s. 560.

²⁴⁷ Bitlisi, *Şerefname*, s. 560.

ve Turan Şahı olarak bahsetmiştir. Uzun Hasan karşısında yenilen Cihanşah'ın başının kesildiğini, iki oğlunun ise esir aldığını yazıyor.²⁴⁸

Bu savaş iki Türkmen Devleti arasındaki mücadelenin mukadderatını halletti. Uzun Hasan'ın galibiyeti , Karakoyunlu Türkmen Devleti'nin çöküşü, Akkoyunlu Türkmen Devleti'nin yeniden inşası demektir.

Cihanşah'ın ölümünden sonra hapisten kurtulan oğlu Hasan Karakoyunlu beylerini etrafına toplayarak Karakoyunlu tahtına geçti. Fakat bu uzun sürmedi. Uzun Hasan, Hasan Ali üzerinde üstünlük elde ederek onu öldürdü.²⁴⁹ Karakoyunlu Devleti'ni tarih sahnesinden silen Uzun Hasan, başkenti Tebriz olan Akkoyunlu Devleti'ni yeniden kurdu.

Akkoyunlu-Karakoyunlu mücadelelerinden bahsederken Osmanlı tarihçileri siyasi konulara değinmekle yetinmiş, aralarındaki münakaşanın kaynağı üzerinde çok durmamışlardır. İdris-i Bitlisi Cihanşah'ı kibrinden ve Uzun Hasan'dan sayca fazla olan ordusunun gücüne güvendiğinden bu savaşı kaybettiğini söylemektedir.²⁵⁰

²⁴⁸ Dursun Bey, *Târîh-i Ebü'l-Feth*, s. 152.

²⁴⁹ Dursun Bey, *Târîh-i Ebü'l-Feth*, s. 152.

²⁵⁰ Bitlisi, *Heşt Behişt VII. Ketibe Fatih Sultan Mehmed Devri*, s. 24.

SONUÇ

Coğrafi yakınlıktan dolayı Osmanlı Tarih yazarları Akkoyunlu ve Karakoyunlu Devleti'nin tarihi hakkında bilgileri kaleme almışlardır. Çalışmamızda Osmanlı tarih yazarlarının hangi düşünceden hareketle Akkoyunlu ve Karakoyunlu Devleti'ni ele aldıklarına açıklık getirmeye gayret ettik. Özellikle belirtmeliyiz ki eserlerinde Akkoyunlu ve Karakoyunlu tarihine dair daha geniş bilgiler sunan Osmanlı tarihçilerinin ifadelerine başvurduk. Özellikle Fatih devri Osmanlı kaynaklarında Akkoyunlu Devletine dair bilgilerin Trabzon Kuşatması ve Otlukbeli Savaşı üzerinden aktarıldığını tespit ediyoruz.

Akkoyunlu ve Karakoyunlu Devletlerine dair temel bilgilerin ilk dönem Osmanlı vekayinamelerinde yer almadığı tespit ediyoruz. Akkoyunlu ve Karakoyunlu kavramına dair tartışmalar da Osmanlı tarihçilerinin eserlerinde yer almamıştır. Bunun nedenini Osmanlı tarihçiliğinin, devlet tarihi geleneği şeklinde gelişmesine bağlayabiliriz. Çünkü Osmanlı tarih yazıcılığının başladığı ilk dönemlerde Osmanlı Tarihini yazmaya yönelik bir çalışma başlatılmıştır. İlerleyen zamanlarda Osmanlı tarihçileri eserlerini İslam Tarihi, Selçuklu Tarihi ve Osmanlı Tarihi şeklinde ele almışlardır. Bu tür eserlerde Akkoyunlu ve Karakoyunlu Devletleri hakkında bazı tarihi olaylar da ele alınmıştır.

II. Bayezid dönemi Osmanlı tarih yazarlarının eserlerinde Akkoyunlu ve Karakoyunlulara dair bilgilere sadece Osmanlı ile olan ilişkiler üzerinden yer vermediklerini görüyoruz. Bu iki Türkmen Hanedanlığının Timur Devleti ile olan ilişkileri de XVI. yüzyıl bazı Osmanlı tarihçileri tarafından çalışılmıştır. XVII. yüzyılda ise Akkoyunlu ve Karakoyunlu tarihi ayrı bir başlık altında işlenmiştir.

Osmanlı tarih yazarlarının Akkoyunlu ve Karakoyunlu Devletlerine karşı görüşlerinde bazı dönem ve olaylar etkili olmuştur. XIII. yüzyıldan itibaren tarih sahnesinde görünen Osmanlı Devleti, Akkoyunlu ve Karakoyunlu Beylikleri hakimiyet davası içerisinde yer aldılar. Farklı yıllarda Anadolu'da beyliklerini tesis eden hanedanlıklar, aralarındaki rekabetten dolayı birbirlerine karşı cephe oluşturdular. Anadolu topraklarında hakim güç olma sevdası, bu hanedanlıklar arasındaki mevcut rekabeti daha da hızlandırdı.

Muhtelif sebeplerden dolayı birbirleriyle mücadele eden Akkoyunlu ve Karakoyunlular mücadele sırasında büyük güçlerin yanında yer aldılar. Yıldırım Bayezid'in Kara Yusuf himayesiyle gerginleşen Osmanlı-Timurlu arasındaki mücadelede Akkoyunlu ordusu Timur'un, Karakoyunlu ordusu ise Yıldırım Bayezid'in yanında yer almıştı. Kara Yülük Osman Bey komutanlığındaki Akkoyunlu ordusunun Timur tarafına geçmesiyle Akkoyunlular Osmanlı Devleti için düşman konumuna geçmiştir. Fatih Sultan Mehmed döneminde daha da keskinleşen Akkoyunlu-Osmanlı ilişkileri Osmanlı'da Türkmenlere karşı olumsuz bir tavır oluşturmuştur.

Klasik dönem Osmanlı kroniklerini incelediğimizde Akkoyunlu Devleti'ne dair bilgilerin Trabzon Kuşatması ve Otlukbeli Savaşı üzerinden aktarıldığını tespit ediyoruz. Çünkü Akkoyunlu-Osmanlı arasındaki adavet, Trabzon'un fethiyle daha da gerginleşti. Trabzon'un fethedilmesi ile Fatih Sultan Mehmed, İslam Fetihlerinden birini gerçekleştirmiş oldu. Osmanlı'nın fetih politikası, Uzun Hasan için hem ekonomik hem de jeopolitik açıdan büyük bir kayıptı. Trabzon meselesinde geldiğimiz diğer bir sonuç, Trabzon'un fethiyle ilgilidir. Fatih Sultan Mehmed'in Trabzon'u fethi bazı sorular doğurmuştur. Trabzon seferinde hedefin Uzun Hasan olduğunu söyleyen tarihçilerle karşıt bu görüşün aksini savunan tarihçilerde vardır. Azerbaycan tarihçileri hedefin Trabzon üzerinden Uzun Hasan olduğunu idda ettikleri halde, Osmanlı tarihçileri Trabzon kuşatmasının İslam fetihlerini gerçekleştirmek amaçlı olduğu iddiasındadırlar.

Yani, Trabzon'u fethetmekte hedef Uzun Hasan değildi. Uzun Hasan'ın annesi Sara Hatun kuşatma sürecinde rehin olarak tutulmuştu. Fatih Sultan Mehmed'in bunda amacı Uzun Hasan'ın saldırısından korunmaktı. Nitekim Uzun Hasan'la savaşmak niyetinde değildi. Fatih Sultan Mehmed Eğer hedef Uzun Hasan olsaydı böyle bir davranış sergilemezdi. Diğer bir sonuçsa Uzun Hasan'ın da Fatih Sultan Mehmed'le açık savaşa girmek istememesidir. Çünkü yeterince güçlü ordu ve donanmaya sahip değildi.

Trabzon'un fethedilmesi Uzun Hasan'da Osmanlı'ya karşı olan düşmanlık münasebetlerini daha da artırdı. Uygun bir zamanın gelmesini bekleyen Uzun Hasan, eline geçen her fırsatı Osmanlı Devleti'ne karşı kullandı. İlk olarak Osmanlı'ya karşı Karamanoğulları'nın yanında yer aldı. Uzun Hasan, Cihanşah ve Ebu Said gibi rakiplerini ortadan kaldırarak Anadolu'da nüfuzunu genişlendirdi. Osmanlı'ya karşı Venedik ile anlaşmalar yapan Uzun Hasan ile Fatih Sultan Mehmed arasındaki savaş kaçınılmaz idi. Uzun Hasan bütün gücünü Osmanlı Sultanını yenmek için sarfettiyse de başarılı olamadı. Otlukbeli meydan savaşı Uzun Hasan'ın ağır yenilgisiyle sonuçlanmıştır. Osmanlı tarihçileri Otlukbeli Savaşı'nı Uzun Hasan'ın yenilgisi ve Osmanlı Devleti'nin galibiyeti şeklinde ele almışlardır. Uzun Hasan'dan sonra Akkoyunlu ve Osmanlı Devleti arasında rekabet söz konusu olmadığından bu dönem daha az eleştirilmiştir.

Osmanlı tarih yazıcılığında Karakoyunlu Devleti hakkında bilgiler Timur zulmünden kaçan Kara Yusuf'un Yıldırım Bayezid'e sığınmasıyla karşımıza çıkıyor. Karakoyunlu Devleti'nin mücadele ettiği güçler arasında Osmanlılar yer almıyordu. Karakoyunluların rekabet ettiği Akkoyunlu ve Timurlular Devleti idi. Bundandır ki, Karakoyunlu tarihine Osmanlı vekayinamelerinde Akkoyunlu tarihine kıyasen daha az yer verilmiştir. XVI. yüzyıl Osmanlı tarihçisi Hoca Sadeddin, Anadolu'daki karışıklıkların sebebi olarak Kara Yusuf ve yönetimindeki Türkmenleri görmüştür. Bu yüzden tarihçi eserinde Karakoyunlu Devleti'ne dair tenkidi ifadeler kullanmıştır.

Netice olarak diyebiliriz ki, Osmanlı tarih yazarları Akkoyunlu ve Karakoyunlu siyasi tarihine dair geniş bilgiler aktarmamışlardır. Dönemin siyasi görüşlerinden dolayı Türkmen hanedanları hakkında bilgiler Osmanlı tarih yazıcılığında yeterli ölçüde yer almamıştır. Osmanlı tarih kaynaklarında bu iki Türkmen Hanedanlığına dair bilgiler Osmanlı Devleti'nin Anadolu politikasında karşımıza çıkıyor. Netice itibariyle Osmanlı Sultanlarının doğuya doğru seferleri esnasında Akkoyunlu ve Karakoyunlu Devletleri Osmanlı tarih yazarlarının dikkatini çekmiştir.



KAYNAKÇA

AŞIKPAŞAZADE, **Osmanlı Tarihi**, haz. Necdet Öztürk, Bilge Kültür Sanat Yayınları, İstanbul 2013.

AŞIKPAŞAZADE, **Osmanoğulları'nın Tarihi**, haz. Kemal Yavuz/M. A. Yekta Saraç, K Kitaplığı Yayınları, İstanbul 2003.

....., **Tevârih-i Âli Osman**, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1970.

ARSLAN, Mehmet, ALİCAN, Mustafa, “Anadolu’da Osmanlı-Timurlu Mücadelesi Ve Karakoyunlular”, **Uluslararası Yıldırım Bayezit Sempozyumu Bursa-2015**, TTK Yayınları, S. 28, Ankara 2019.

AKALIN, Şükrü Haluk, **Türkçe Sözlü**, Türk Dil Kurumu, Ankara 2001.

ANONİM, **Kitab-ı Tevarih-i Al-i Osman**, haz. Vehbi Günay, EÜEF Yayınları, İzmir 2011.

ANONİM, **Tevarih-i Al-i Osman**, haz. Nihat Azamat, Edebiyat Fakültesi Basımevi, İstanbul 1992.

ALMAZ, Hasan, “Şükrullah b. Şihâbeddîn Ahmed b. Zeyneddîn Zekî Behcetü't-Tevârih (İnceleme-Metin-Tercüme)”, Doktora Tezi, Ankara 2004.

ARIKER, Samet, “Osmanlı Tarih Yazıcılığı”, **Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, S. 8, Iğdır 2015, s. 196.

BABİNGER, Franz, **Osmanlı Tarih Yazarları ve Eserleri**, çev. Coşkun Uçak, T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1982.

BAYKAL, Bekir Sıdkı, “Fatih Sultan Mehmet-Uzun Hasan Rekabetinde Trabzon Meselesi”, **Tarih Araştırmaları Dergisi**, c. II, S. 2-3, Ankara 1969, s. 65.

BABUR, Gazi Zahiraddin Muhammed, **Baburnâme**, haz. R. Rahmeti Arat, C. I, TTK Yayınları, Ankara 1943.

BAŞ, Eyüp, **Osmanlı Tarih Yazarlarında Toplumsal Sorumluluk Bilinci**, Ankara 2006.

BEYDİLİ, Celal, **Türk Mitolojisi Ansiklopedik Sözlük**, Yurt Kitap Yayınları, Ankara 2005.

BÜNYADOV, Ziya, **Azərbaycan Tarixi Dərslik**, Azərneşriyat, Bakı 1994.

BİTLİSÎ, İdris, **Heşt Behişt VII. Ketibe Fatih Sultan Mehned Devri**, çev. Muhammed İbrahim Yıldırım, TTK Yayınları, Ankara 2003.

BİTLİSÎ, Şerefhan, **Şerefnâme**, çev. Mehmet Emin Bozarslan, Ant Yayınları, İstanbul 1971.

CEMAL, Kafadar, “Gaza”, **Diyanet İslan Ansiklopedisi**, c. XIII, İstanbul 1996, s. 427.

CEVDET, Ahmed Paşa, **Târîh-i Cevdet**, c. I, Üçdal Neşriyatı, İstanbul 1966.

DEMİRCİOĞLU, İsmail Hakkı, “Osmanlı Devletinde Tarih Yazımının Tarih Öğretimi Üzerine Etkileri”, **Milli Eğitim**, S. 193. s. 115-125.

DURSUN BEY, **Târîh-i Ebü'l-Feth**, haz. Mertol Tulum, Baha Matbaası, İstanbul 1997.

DULUM, Sibel, **Osmanlı Devleti'nde Kadının Statüsü, Eğitimi ve Çalışma Hayatı (1839-1918)**, Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir 2006.

DEVELİOĞLU, Ferit, **“Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lugat”**, Aydın Kitapevi Yayınları, Ankara 2007.

ERŞAHİN,Seyfettin, **Akkoyunlular Siyasal, Kùltùrel, Ekonomik ve Sosyal Tarih**,
Ankara 2002.

ERDEM, İlhan, PAYDAŞ, Kazım, **Akkoyunlu Devleti Tarihi Siyaset-Teşkilat-Kùltùr**,
Birleşik Yayınları, Ankara 2007.

ERDEM, İlhan, MUSTAFA, Uyar, “Karakoyunlular: Tarih Sahnesine Çıkışları ve
Kùkenleri”, **Tùrkler**, c. VI, Ankara 2002, s. 861.

ERDEM İlhan, AKKOYUNLU Necip, “**Akkoyunlu İmparatorluğu’nun Kuruluşu**”,
TTK Yayınları, Ankara 1999.

ERZİ, Adnan Sadık, “Akkoyunlu ve Karakoyunlu Tarihi Hakkında Araştırmalar”,
Belleten, c. XVII/70, Ankara 1954, s. 188.

ERDEN, Canan, **Dùnya Mitlerinde Yılan**, Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir 2016.

ESTERABADİ, Aziz B. Erdeşir, **Bezm u Rezm**, çev. Mùrsel Öztùrk, Kùltùr Bakanlığu
Yayınları, Ankara 1990.

ENVERİ, **Dùsturname-i Enveri**, Tùrk tarih Encùmeni Kùllyatı, Evkaf Matbaası,
İstanbul 1929.

ENVERİ, **Dùsturname-i Enverî Medhal**, haz. Mùkrimin Halil, Tùrk Tarih Encùmeni
Kùllyatı, Evkaf Matbaası, İstanbul 1930.

ENVERİ, **Dùsturname-I Enveri /Osmanlı Tarihi Kısım (1299-1496)**, haz. Necdet
Öztùrk, Kitabevi Yayınları, İstanbul 2003.

GÖDE, Kemal, **Eratnalılar (1327-1381)**, TTK Yayınları, S. 153, Ankara 1994.

GÜNDÜZ, Tufan, **Anadolu’da Tùrkmen AŞiretleri**, Yeditepe Yayınları, 2. Baskı,
İstanbul 2007.

.....,“Osmanlı Tarih Yazıcılığında Türk ve Türkmen İmajı”, **Hacı Bektaş Veli Dergisi**, S. 7,Ankara 1988.

HADİDİ, **Manzum Osmanlı Tarihi (1285-1523)**, haz. Necdet Öztürk,

HÜSEYİN EFENDİ, **Bedayi'ü'l-Vekayi**, İzdatelstvo Vostoçnoy Literaturı, Moskova 1961.

HOCA SADEDDİN EFENDİ, **Tâcü't-Tevârih**, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1979.

İBN KEMAL, **Tevârih-i Âl-i Osmân**, IV. Defter, haz. Koji İmazawa, TTK Yayınları, Ankara 2000.

....., **Tevârih-i Âl-i Osmân**, VII. Defter, haz. Şerafettin Turan, TTK Yayınları, Ankara 1997.

....., **Tevârih-i Âl-i Osmân**, VIII. Defter, haz. Ahmet Uğur, TTK Yayınları, Ankara 1997.

İMBER, Colin, “Osmanlı Hanedanı Efsanesi”, çev. Seyfettin Erşahin, **İslam Araştırmaları Dergisi**, c. XII, S. 1.

KEMAL, Namık, **Osmanlı Tarihi**, Hürriyet Yayınları, İstanbul 1971.

KEMAL, Sarıca, **Selatinname /Manzum Osmanlı Tarihi(684-895/1296-1490)**, Bilge Yayınları, haz. Necdet Öztürk, İstanbul 2018.

KIRKIZOĞLU, Fahrettin, **Kars Tarihi**, c. I, Işıl Matbaası, İstanbul 1953.

LÜTFİ, Paşa, **Tevârih'i Âl-i Osman**, haz. Kayhan Atik, T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 2001.

MAHMUDOV, Yaquub, **Azərbaycanın Avropa Ölkələri ilə Əlaqələri. Ağqoyunlu Dövrü XV Əsrin II Yarısı**, Təhsil Yayınları, Bakı 2007.

- MÜNECCİMBAŞI, Ahmed b. Lütfullah, **Sahaih'ül –Ahbar fi Vekayi-ül-a'sar**, c. I, çev. İbrahim Erünsal, Tercüman Yayınları, İstanbul.
-, **Sahaifu'l-Ahbar**, Matbaa-i Amire, c. III, İstanbul 1868.
- NECEFLİ, Tofiq, **Qaraqoyunlu ve Ağqoyunlu Dövlətlərinin Tarixi Müasir Türk Tarixşünaslığında**, Çaşıoğlu Yayınları, Bakı 2000.
- NEŞRİ, Mevlana Mehmed, **Kitâb-ı Cihan-Nümâ**, haz. Faik Reşit Unat/Mehmet A. Köymen, c. II, TTK Yayınları, Ankara 1957.
- ORUÇ B. Adil, **Tevârih-i Âl-i Osman**, Tercuman Yayınları, İstanbul 1974.
- ÖZCAN, Abdülkadir, **Solakzade Mehmed Hemdemi**, *Diyanet İslâm Ansiklopedisi*, c. XXXVII, İstanbul 2009, s. 370.
-”Osmanlı Tarihçiliğine ve Tarih Kaynaklarına Genel Bir Bakış”, **FSM İlmî Araştırmalar İnsan Ve Toplum Bilimleri Dergisi**, İstanbul 2013.
- ÖZ, Mehmet, “XV.-XVI. Yüzyıl Osmanlı Kroniklerinde Türk Kavramı”, **Türk Yurdu**, S. 308, 2013.
- ÖZGÜDENLİ, Osman Gazi, “Sultan”, **DİA**, c. XXXVII, İstanbul 2009, s. 496.
- RASİM, Ahmed, **Osmanlı Tarihi**, c. I, Şems Matbaası, İstanbul 1328-1330.
- RUMLU, Hasan, **Ahsenü't-Tevarih**, çev. Mürsel Öztürk, TTK Yayınları, S. 29, Ankara 2006.
- SOLAKZADE, Mehmed Hemdemi, **Târih-i Solakzâde**, Mahmud Bey Matbaası, İstanbul 1297/1880.
- SÜMER, Faruk, “Akkoyunlular”, **DİA**, c. II, İstanbul-1989. s. 270.

.....”**Karakoyunlular**”, **İA**, c. VI, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul 1955.

.....**Karakoyunlular (Başlangıçtan Cihanşah’a Kadar)**, c. I, TTK Yayınları, Ankara 1967.

.....”Bayındır”, **DİA**, c. V, İstanbul 1992, s. 245.

.....”Oğuzlar”, **İA**, c. IX, MEB Yayınları, İstanbul 1960, s. 378.

ŞÜKRULLAH, Behçetü’t Tevarih, Osmanlı Tarihleri, c.I, haz. Nihal Atsız, İstanbul 1947.

TANSEL, Selahattin, Osmanlı Tarihi Kaynaklarına Göre Fatih Sultan Mehmed’in Siyasi ve Askeri Faaliyetleri, TTK Yayınları, Ankara 1953.

TEVHİD, Ahmed, Meskurat-ı Kadime-i İslamiye Kataloğu, Mahmud Bey Matbaası, İstanbul 1321/1903-4.

TANCI, Ebu Abdullah Muhammed İbn Batutta, İbn Batutta Seyahatnamesi, çev. A. Sait Aykut, c. I, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2000.

TURAN, Osman, İstanbul’un Fethinden Önce Yazılmış Tarihi Takvimler, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1984.

TURAN,Şerafettin, “Fatih Mehmet ve Uzun Hasan Mücadelesi ve Venedik”, Ankara Üniversitesi DTCF Tarih Araştırmaları Dergisi, c. III, Ankara 1963, s. 80.

TİHRANİ, Ebû Bekr-i, Kitâb-ı Diyârbekriyye, çev. Mürsel Öztürk, T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 2001.

TOGAN, Zeki Velidi, Umumi Türk Tarihine Giriş, c. I, İstanbul 1946.

UZUNÇARŞILI, İsmail Hakkı, Osmanlı Devlet Teşkilatında Medhal, TTK Yayınları, Maarif Matbaası, İstanbul-1941.

.....**Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu, Karakoyunlu Devletleri**, TTK Yayınları, Ankara 1969.

VARLIK, M. Çetin, “Akkoyunlular”, **Doğuştan Günümüze Büyük İslam Tarihi**, c. VIII, İstanbul 1992.

WOODS, John E, **Akkoyunlular Aşiret, Konfederasyon, İmparatorluk**, çev. Sibel Özbudun, Milliyet Yayınları, İstanbul 1993.

YINANÇ, Mükrimin Halil, “Akkoyunlular”, **İA**, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, c. I, İstanbul 1965, s. 251.

.....”Cihan-şah”, **İA**, c. III, MEB Yayınları, İstanbul 1963.

....., “Padişah”, **DİA**, c. XXXIV, İstanbul 2007, s. 140.

YAŞAR, Yücel, **Kadı Burhaneddin Ahmed ve Devleti (1344-1398)**, Ankara Üniversitesi DTCF Yayınları, Ankara 1970.

.....”Timur Tarihine Dair Araştırmalar”, **Bellekten**, c. XLII, S. 166, Ankara 1978, s. 247.

..... **Anadolu Beylikleri Hakkında Araştırmalar**, c. II, TTK Yayınları, Ankara 1991.

ÖZET

Moğol istilası sırasında Anadolu'ya göç eden Türkmen nüfuzunun, Anadolu'nun Türkleşmesinde ve İslamlaşmasında önemli rolü olmuştur. Bu Türkmen aşiretleri birer konfederasyonu olan Akkoyunlu ve Karakoyunlu Devletleri, Ön Aysa Türk İslam Tarihinin ayrılmaz bir parçasını oluşturmaktadır.

Bu çalışmanın amacı Osmanlı tarih yazarlarının Akkoyunlu ve Karakoyunlu Devletlerine karşı yaklaşımlarını ortaya koymaktır. Çünkü Osmanlı tarih yazıcılığına baktığımız zaman iki Türk imajıyla karşılaşıyoruz. Bunlardan birincisi Osmanlı Devleti'nin kurucusu, bir Türkmen olan Kınık boyu Türkleridir. İkincisi ise Osmanlı'nın Anadolu politikasında rakipleri olan Türkmen imajıdır. Bu Türkmen hanedanlarını Osmanlı için büyük bir tehlike olarak gören Osmanlı tarih yazarları, Türkmenleri düşman konumunda kaleme almışlardır.

Biz bu araştırmamızda, Osmanlı kaynaklarından hareketle Akkoyunlu ve Karakoyunlu Devletlerine dair kavramları , siyasi münasebetleri incelemeye çalıştık.

Anahtar Kelimeler: Akkoyunlu Devleti, Karakoyunlu Devleti, Osmanlı Devleti, Uzun Hasan, Timur, Fatih Sultan Mehmed, Kara Yusuf.

ABSTRACT

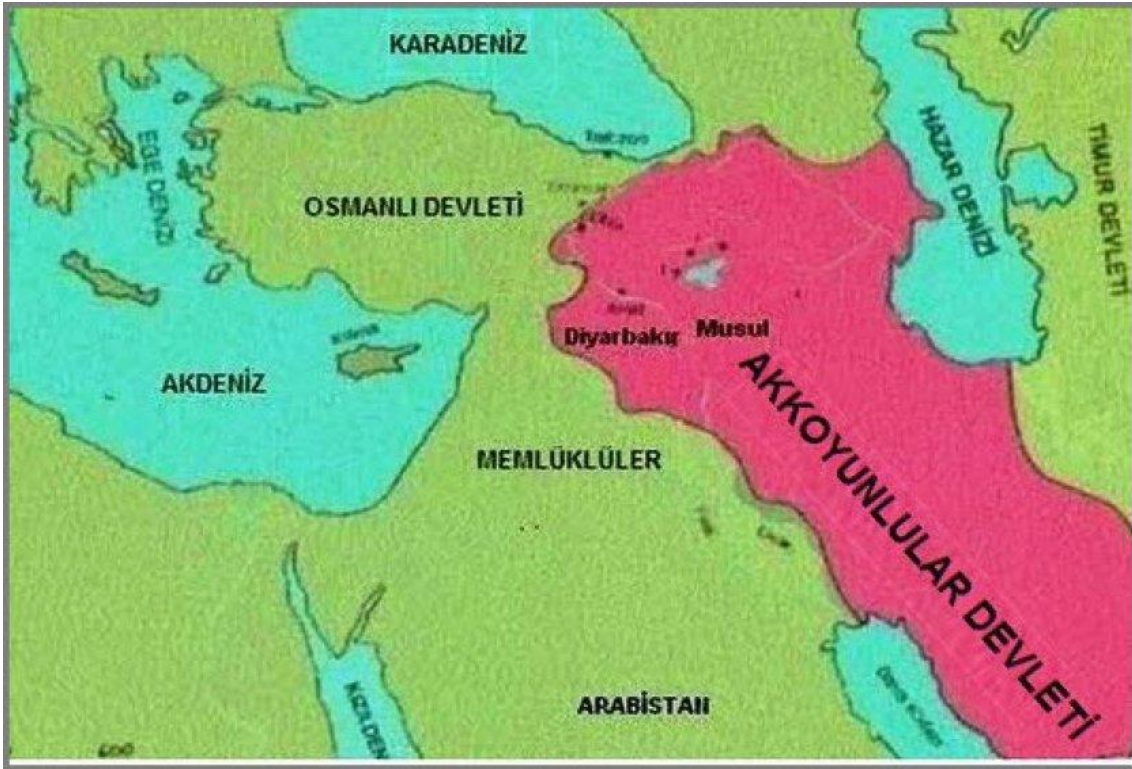
The Turkmen population, who migrated to Anatolia during the Mongol invasion, played an important role in the Turkification and Islamization of Anatolia. The Aqqyunlu and Qaraqyunlu States, which had confederation of these Turkmen tribes, form an integral part of the Turkic Islamic history of the Pre Asia.

The aim of this study is to reveal the approach of Ottoman historical writings against the Aqqyunlu and Qaraqyunlu States. Because when we look at Ottoman historiography we encounter two Turkish images. The first of these is the Kınık tribe Turks, who were the Turkmen, and were the founder of the Ottoman Empire. The second is the image of Turkmen, who were their rivals in the Ottoman policy of Anatolia. The Ottoman history writers, who saw these Turkmen dynasties as a great danger for the Ottomans, wrote the Turkmen as enemies.

In this study, we tried to examine the concepts of daid and political influences to the Aqqyunlu and Qaraqyunlu States from the Ottoman sources.

Keywords: *Aqqyunlu States, Qaraqyunlu States, Ottoman States, Uzun Hasan, Timur, Fatih Sultan Mehmed, Gara Yusuf,*

EKLER

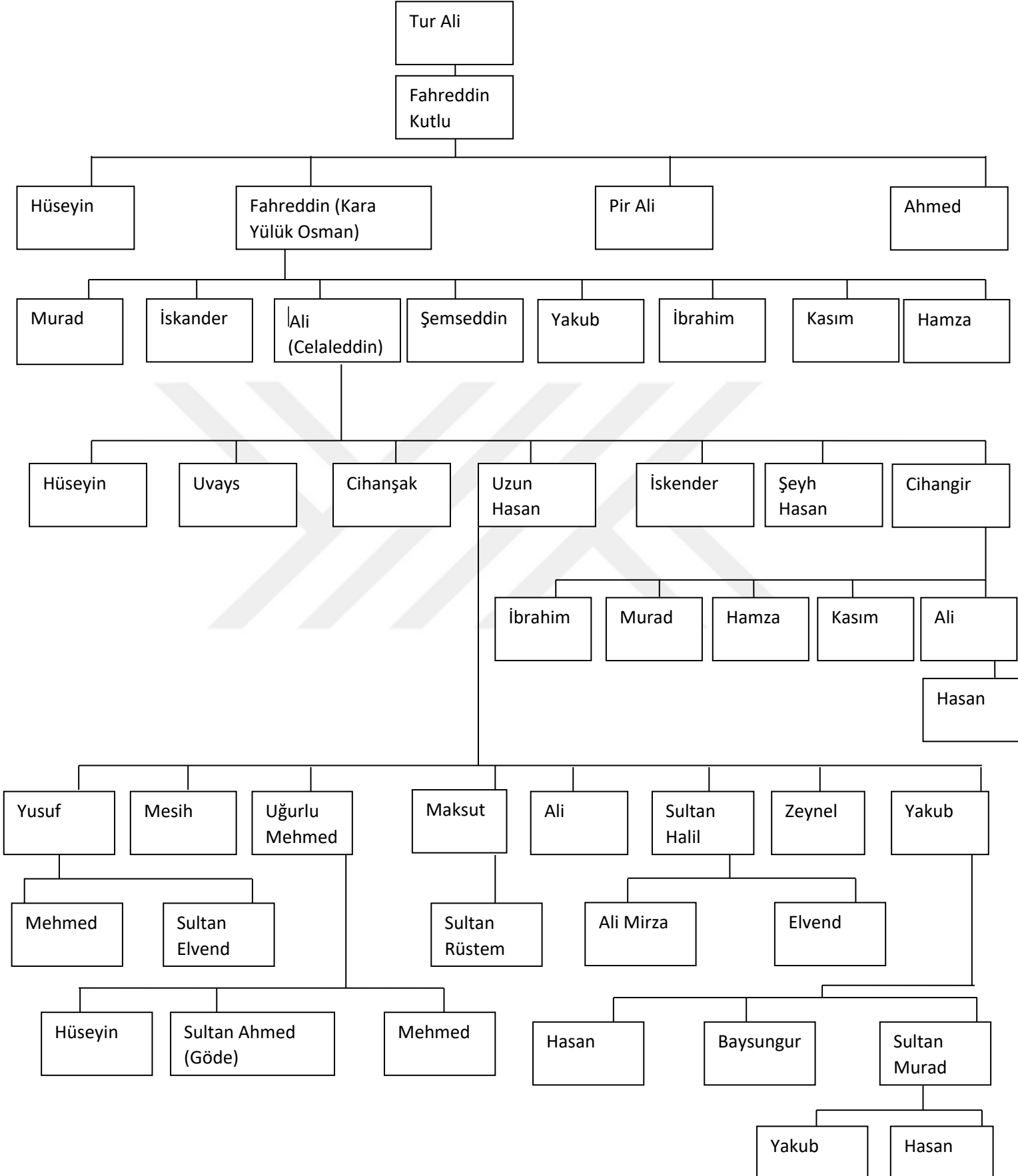


Harita 1. Akkoyunlu Devleti'nin Tarih Sahnesine Çıkışı



Harita 2. Karakoyunluların Tarih Sahnesine Çıkışı

AKKOYUNLULAR SOY AĞACI (ŞECERE)



M. Çetin Varlık, *Akkoyunlular*, DGBİT, ed. Hakkı Dursun Yıldız, İstanbul 1992, s. 435.

KARAKOYUNLU SOY AĞACI (ŞECERE)

